sanat
EDEBİYAT '81
17 AYLIK SİYASİ DERGİ/YIL 2/ 1 EKİM 1982

SABAHIN YÜZÜNDE FİLİSTİN YARASI

ADNAN YÜCEL

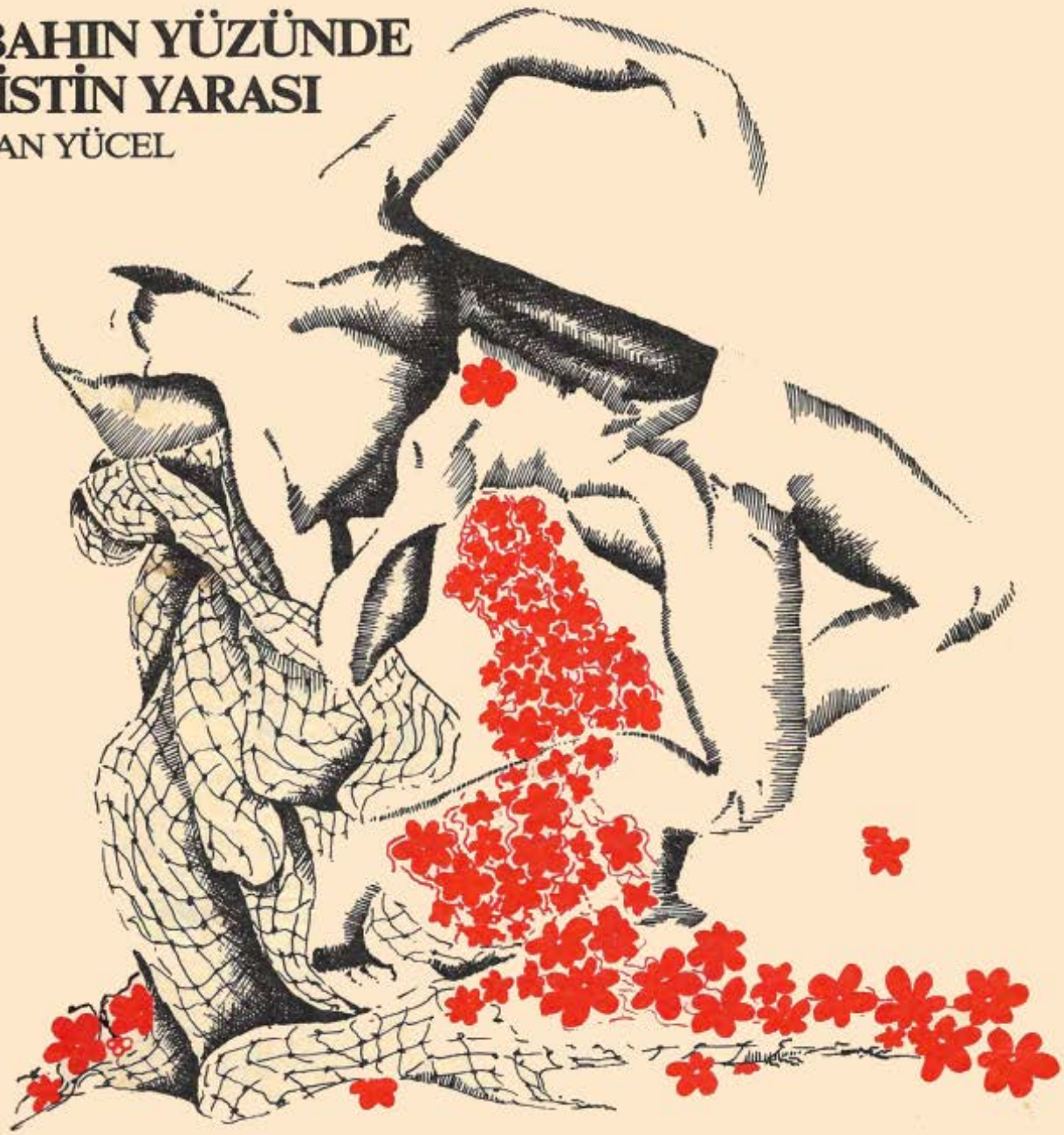

”BİR AÇIKLAMA”

ENİS FOSFOROĞLU TİYATROSU Devletten aldığı yardım ve dostlarının katkısıyla Kadıköy - Bahariye'de Türk Tiyatrosuna 300 yeni koltuk kazandırdı.

Kadıköy'ün tek modern tiyatro salonunda

---

20 Kasımda
KANDEMİR KONDUK'un
TURİZM PATLAMASI
"Tatil Köyü"

---

oyunuyla perdemizi açıyoruz. Devletin yardımını tiyatro olayına bu denli aktarmanın sevinci ve kıvancı içindeyiz.

Sevgilerle, saygılarla.

Enis Fosforoğlu

SANAT EDEBİYAT '81

1 EKİM 1982 AYLIK SİYASİ DERGİ Yıl : 2 Sayı : 17

Sahibi *HÜSEYİN HOROZ* / Yayın Yönetmeni *TANJU CILIZOĞLU* / Sorumlu Yazışleri Müdürü *SECKİN CILIZOĞLU* / Grafik Düzenleme *NURAL BİRDEN* / Tiyatro Bölümü Yönetimi *SEÇKİN CILIZOĞLU*, MELİSA GÜRPINAR / Sınema Bölüm Yönetimi *AYDIN SAYMAN* / Müzik Bölümü Yönetimi *SÜHEYLA DURA* / Ankara Temsilcisi *AHMET TELLİ* / *Kapak* Düzeni *DENİZ ÖZEN* / Yönetim Yeri *Bahçelievler Çalışlar Cad. Köşkler Durağı No. 15/A Bakırköy-İstanbul* Tel. : *61 31 67* / Yazışma Adresi *P.K. 65, Beşiktaş-İstanbul* / Dizgi Baskı *Matbaa 81* / AboneKoşulları *Yıllık 2 000.— TL.* / Yurtdışı *65 DM.*

İsrail'in Yanındaki Amerika

Geçtiğimiz ay Ortadoğu'da İsrail şövenizminin Hitler ırkçılığına sıçrayan vahşetiyle irkildi dünya. İsrail ordusu Lübnan'da savunmasız insanları doğradı. Hitler ırkçılığından geçmiş bir halkın bir süreç sonra vardığı bu sonucu, salt İsrail'in devlet olma, Ortadoğu'da tutunabilme sancısına bağlayamayız. Bu tür bir bakış öncelikle İsrail'i savunmaktır. İsrail'in kurduğu kolpanın yanından bakmaktır olaya. Dahası hafife almadır.

İsrail şövenizminin arkasında bir dünya dengesi vardır. Bir sistemin Ortadoğu politikasında acımasızca da olsa yansımasıdır İsrail vahşeti...

Olaya dünya dengesinden baktığımızda İsrail'in barbarlığa varan öfkesinin, öfkesiyle birlikte pekişen cesaretinin arkasında Amerika vardır. İsrail, Ortadoğu'da kendi çıkarları ile pekişen Amerikan politikasının koludur. Yürüyen ayaklarıdır. Vurucu gücüdür.

İsrail, Ortadoğu'ya Truman doktrinipekişen, odaklaşan öfkesinin arkasında, Amerika'nın bu birliği süreli parçalama çabaları olayların arkasındaki gerçektir.

İsrail, Ortadoğa'ya Truman doktrininin bir uygulaması olarak yerleştirilmiştir. Ortadoğu'da İsrail, Avrupa'da Almanya, Asya'da Japonya dünyayı kendi tekelinde tutmak, dünyayı sömürmek isteyen Amerikan politikasının dengeleridir.

İran'da pekişen antiemperyalist mücadelenin, Mısır'da Sedat sonrası ortaya çıkan güvensizliğin Ortadoğu'da pekişmesi, İsrail'in Filistin halkı üstüne giriştiği katliamın başlıca nedenidir.

Musa'nın torunlarını Hitler mezaliminin acıması içinde Amerika Ortadoğu'ya yerleştirmiş, Şah ihaneti bu aşamada Ortadoğu'ya Truman doktrininin rahatlıkla uygulanmasını sağlamıştır.

Baharat yolu üstünde deve kervanlarından haraç alan olgunun tekelci sermaye sıçramasına vardığı süreçlerae, bu tekelciliği sürdürmek için dünyada siyasanın içine yuvalanan siyonizm, İsrail'in kurulmasından sonra yeni bir şövenizme sıçramış, bugünse bu şövenizm İsrail ırkçılığının katliamlarına dönüşmüştür.

Arkasını Amerika'ya dayamış bir İsrail, Amerika'nın Ortadoğu politikasını pekiştirmek adına süreli naralar atmakta; Ortadoğu'yu elinde tutmaktadır.

İran saldırısının Irak'taki Amerikancı Saddam yönetimini en zayıflattığı günlerde Israil'in Irak'ın atom reaktörlerini ortadan kaldırması, Filistin, İran, Libya, Suriye ve Türkiye ilişkilerinin pekiştiği bir aşamada İsrail'in Beyrut'ta uyguladığı katliam ve Filistinlilerin Urdün'den çıkartılması Ortadoğu'da Amerikan politikasının İsrail eliyle örülmesidir.

İsrail öncesi dünya ekonomisini İsrail Devletinin kurulması adına elinde tutan Yahudi şövenizmi, bugün İsrail Devletini ayakta tutabilmek için bir ırkçılığa dönüşmüştür. Bu ırkçılığın arkasında Amerika vardır. Amerika, Ortadoğu'da İsrail'i bir maşa olarak kullanmaktadır.

Reagan'ın seçilmesi, Ford'un seçimi kaybetmesi, Amerika'daki Yahudi lobisinin başarısıdır. Reagan'ın seçim konuşmalarının satır aralarında Amerika'nın İsrail'e verdiği ödünlerin açık anlatımı vardır.

Nitekim Amerika bir yandan İsrail ırkçılığını kınarken diğer yandan da bu olayı Birleşmiş Milletler'de oyuyla desteklemiştir. Birleşmiş Milletler'in katliam karşısında tek başarısı dünya kamu oyunda Amerika'yı sergilemiş, Amerika'nın İsrail vahşeti ile göbek bağını belirlemiş olmasıdır.

Amerika'nın ve İsrail'in Ortadoğu'da bugünkü sancısı Türkiye'dir. İsrail narası, Ortadoğu'da henüz devlet olamamış petrol aşiretlerinde korkuyla patlarken, bu nara sadece Türkiye üstünde erimekte, İsrail ırkçılığı bu aşamada katliam kabadayılığından diplomasiye indirgenmektedir.

Türkiye yönetiminin İsrail barbarlığı karşısında aldığı kararlı tutuma, İsrail, Almanya üstünden bir fatura uzatmanın ince hesapları üstündedir. Almanya'da beklenmiyen iktidar değişiminin altında İsrail ve Amerika kurgusu vardır. Yahudi lobisinin güvenilir adamı Kohl, İsrail üstünden Türkiye'ye bir fatura uzatacak, işçilerimizin tüm haklarının ve birikimlerinin gaspedilerek Türkiye'ye gönderilmesi tehdidi altında İsrail, Ortadoğu dengesinde bizimle pazarlık arayacaktır.

Alman bankalarındaki Türk işçilerinin marklarına güvenen düşüncenin yaptığı hesaplar, Kohl'un kafasındaki planın uygulanmasını engelleyemeyecektir. Öncelikle bankada parası olmayan işçiler yollanacak, parası olan işçilerin ise Alman ırkçılığı içinde suç işleyerek bu paraları Alman adaletine bırakmaları sağlanacaktır.

İsrail'in Ortadoğu'daki ırkçı politikasının arkasında Amerika vardır. Amerika, İran'da kaybettiği güvencesini İsrail'in Ortadoğu'da giriştiği temizleme hareketi ile yeniden kazanmaya çalışmaktadır.

İsrail şövenizmi Yahudi ırkçılığına taşınarak bir denge aranmaktadır. Şimdilik bu denge sağlanmıştır. Ne var ki, Amerikan emperyalizmi haklı değildir. Amerikan maşası İsrail de haklı değildir.

Tarihte hep haklı olanlar kazanmıştır.

Tarih ezilenlerle beraber, ezenlere karşıdır.

Bugün dünya dengesi Amerikan emperyalizminin karşısında iki kez güçlüdür.

Teknolojik ve konvansiyonel silahlardır bu güçlülüğün birinci aşaması, ikincisi ise haklılığıdır.

TANJU CILIZOĞLU

DÜŞÜNCE

NAİL GÜRELİ
(Türkiye Gazeteciler Sendikası Genel Başkanı)

Düşünce, insanı öteki yaratıklardan ayıran en belirgin, en onurlu özellik. En düşündürücü özellik.

Düşünmek kadar, düşünebilmek kadar güzel ve etkin bir yetenek var mı?

Üreten düşünce, herşeyi üreten, yarınları doğuran düşünce.

Tanrıyı da üreten, tanrıya da başkaldıran düşünce.

Ve işte düşüncenin bu yaratıcı, bu devingen özünde; düşüncenin bu patlayan çekirdeğinde kıyamet kopuyor. Şenlikler oluyor, kıyımlar oluyor.

Bağnaz din adamına göre düşünce tehlikeli bir şey.

Baskıcı siyasal yöneticiye göre, kendisinin dışındaki kimi düşünceler ülke zararına.

Hele düşünceyi açıklamak?

O hepsinden beter! İnsanın altından saltanatı, sultayı çekip götüren; yığınları getiren, yarınları getiren düşünce. Bugünü aşan, bugünle birlikte beni de silen düşünce. Bunları açıklamak olur mu? Suçtur bu düşünceler.

Bu korku, bu sevisizlik düşünceden kaçırmıştır insanları yüzyıllardır bilinçsizce ve de düşüncesizce.

Düşünceden kaçmak için düşünce açıklamak yasaklanmıştır. Düşünceler sınıflandırılmıştır Düşünceler suçlanmıştır. Kime, neye göre?

İktidarda olanin düşüncelerine göre, onun değer ölçülerine göre, onun çıkarlarına göre. Sevgi kavramı bile tekele alınmıştır; her tür sevgi kavramı.

Düşünce suçlanmıştır, açıklanan düşünce suçlanmıştır. Daha ötesi, açıklanmayan düşünce bile suçlanmıştır «kasıt» gerekçesiyle; «Açıkladığın düşüncede yasal açıdan suç yok ama, senin kastın başka» diyerek.

Düşünceyi açıklamanın bir aracı da basın. Yazmak. Gazeteler, dergiler, kitaplar. Ayrıca sözlü ve görüntülü iletişim araçları, görsel sanatlar. Düşünceden korkanlar, ileride bir yarına varmaktan ürkenler zaman zaman bu düşünce araçlarını düşman görmüşlerdir, düşüncenin üzerine yürümüşlerdir. Ama düşünceyi durduramamışlardır.

Yarını düşünmeden yarına varmak olası mı? Belki bitkiler düşünmüyor yarını. Hayvanların yarını düşünüp düşünmediğini de bilmiyoruz.

Ama insanoğlu düşünüyor; yarınları, iyi, güzel, ileri yarınları insanoğlu düşünüyor ve yaratıyor. Hem de nice engellere, baskılara, ölümcüllüklere karşın düşünüyor, sonunda yarınlara ulaşıyor.

Hiçbir baskıcı, hiçbir işkenceci yarınlara alnının akıyla ulaşamadı; insanoğlunun mutluluk yazgısında, onur katında yer alamadı. Ama özgür düşünce, doğanın engel tanımaz cevheri, aydınlıklara/mutluluklara doğru hep toprağı yırtıp yükseldi.

Düşünce özgürlüğünün önündeki engellerden mi söz ediyorsunuz? Bir takım kurallardan, sınırlamalardan, kısıtlamalardan mı? Onların hepsi silinir gider. Ne var ki, arada yitirilen zamana yazık olur. Düşüncenin özgürlüğünü solumadan yitirilenlere yazık olur. İnsanoğlunun geciken mutluluğuna; güzelliğin, erdemin geç farkına varılmasına yazık olur.

Basın özgürlüğü mü?

O, düşünce özgürlüğünün bir bölümü.

Düşünce zincirden kurtuldu mu, özgür düşünce neredeyse basın özgürlüğü de orada. Yeter ki düşüncelerimizi korkulara, bilmezliğin korkularına tutsak etmeyelim. Aklımızı, onurumuzu, erdemimizi yadsımayalım.

Özgür düşünce yarınları kuracaktır.

Yarınlar özgür düşüncenindir.

"SABAHIN MUEZZINDE FILISTIN YARASI"

| Adnan Yücel

SABAHIN YÜZÜNDE FİLİSTİN YARASI

Bir gece sabaha karşı
Gökyüzünü bombardıman ederken şafak
Çılgınca yazdım bu dizeleri
Ağlayarak.

Çocuklar koşuyordu göğsümün kırlarında
Gözleri çöl
Bakışları kızıldeniz çocuklar
Gecenin sularını geçerken şafağın atları
Binlerce kurşun sıkıldı göğsüme
Kırıldı rüzgârın kanatları

Tam da kuşlar ötmeye durduğu zaman
Ey vah kuşların sesinde kan
Benimse kollarım bağlı
Tan vakti ufuklarda akşam
Sokaklarım suskun
Zulüm düşlü uykular içinde bütün yaşam

Ey sönmüş ateşlerde tutuşan öfkeler
Yanmışın yanması buna mı derler
Şu anda dünyanın gözleri önünde
Kan sıçrarken zamanın yüzüne
Bu lekeyi tarihten kim siler
Bu katliam utancını kimler...
Nazi kamplarındaki fırınlarda
Bitmediyse yakılan yahudiler
Ya vurulan Filistin nasıl biter

Bu gece sabaha karşı
Filistin mevzilerinde patlayan şafak
Şafak değil bir silah
Her ölüm bir destan
Her yürek dünyayı tutan bir ah
Ve bütün gecelere inat
Karanlığa dişleriyle saldırırken sabah
Ey vah sana dünya ey vah.

Hümanist Bir Bilgin Sonsuzluğa Göçetti:

GÖLPINARLI SUSTU

KEMAL SÜLKER

26 Ağustos 1982 günlü, acı ama beklenen bir haberi verdi bir kaç gazete: Edebiyat tarihçisi, islâm felsefesi bilgini Abdülbaki Gölpınarlı öldü. 25 Ağustos sabahı gözlerini yuman Gölpınarlı, uzun süredir rahatsızdı. Kışın sert koşullarında kendi ahşap evinde yeterince ısınamayacağı için ehlidil bir matbaacının evinde tedavi ediliyordu. Yakın dostlarından, yazar ve gazeteci İhsan Ada'yla birlikte ziyaretine gitmiş, solmuş benzi pembeleşmiş, iki hürmetkârını yanında görmenin mutluluğuyla zeki gözleri yine parıldamıştı. Nefes darlığı ve güçsüzlük; mücadeleci, çalışkan, araştırmadan yılmayan Gölpınarlıyı yenmiş gibiydi.

Bir hafta sonra yine görmeye gittiğimde, başucunda bir süre uyanmasını beklemiş, sola dönüp gözlerini açınca **«Kemal sen misin?»** dedikten sonra **«Ali gelmedi mi, Gevgilili Ali?»** diye sormuş, göremediğimi söyleyince **«selâm et»** demekle yetinmişti. İlâcını alıp, ikram edilen çayını içerken **«yaklaş»** demiş ve bazı notlar almamı istemişti. Verdiği bilgiler 1945 yılının Nisan ayına, sonrasına ve hocalarından **Ferit Kam'a** olan bilimsel kitap yazma borcuyla ilgiliydi.

Sağlığını İhsan Ada'dan soruyor, gelininden bilgi alıyordum. Ada da, gelini de, evinde ziyarete gitmemi önlüyordu. **«Günden güne eriyor, görmeğe dayanamazsınız»** diyorlardı. Sonunda, geleceği belli olan ölüm, bu boşluğu kolay kolay doldurulması olanaksız bilgini 25 Ağustos sabahı kucağına aldı, vasiyeti gereği hemen o gün ikindi namazından sonra anasının ayak ucuna gömülmesi işlemini bitirdi.

Ne çiçek istemiş, ne de tabutunun Üniversiteye götürülerek tören yapılmasına izin vermişti. Ölümü pek yakın beş on dost ve mevlevi hayranına duyurulmuş, isteği üzre ölüm ilânı, gömüldükten sonra verilmiş ve yine arzusuna uygun olarak ölümünden sonra bir gece bekletilmeden defnedilmişti.

⁂

İran Edebiyatı Doçentl Dr. Abdülbaki Gölpınarlı İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde İslâm - Türk Tasavvuf Tarihi derslerini okutmuştu. Prof. Fuat Köprülü'nün kararıyla Melâmilik ve Melâmiler konusunda mezuniyet tezini hazırlamış ve kitap 1931 yılında İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsünce basılıp yayınlanmıştı. Ankara Üniversitesi Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesinde doktora tezi olarak Yunus Emre'nin Hayatı'nı hazırlamış, ve Dr. Doçent olmuştu. Bu yapıtı 1936' da basılmış, bilim çevrelerinde büyük övgü toplamıştı. 1941' de Mevlânâ'nın Mesnevisini çevirmişi, altı ciltlik yapıt Millî Eğitim Bakanlığınca Şark - İslâm Klasikleri arasında 1941 -- 46 yıllarında yayınlanmıştı. (Ne yazık ki, D. T. C. Fakültesinde ırkçı ve tutucu gençlerin neden oldukları olaylar Gölpınarlı'nın kürsüsünden ayrılması ve İstanbul'a geçmesi, 1949' da da emekliliğini istemesi sonucunu vermiştir.)

Mevlânâ ile dopdolu geçen günleri, ayları ve yılları onun 1945' te Mevlâna'dan seçme Rubailer çevirisiyle önemli bir ürününü vermiş, 1953' te başyapıtlarından biri olan **«Mevlâna'dan Sonra Mevlevilik»**i yayınlamıştı.

Bu yapıtı, mevlevi tarikatinin sosyal durumunu, yapısını, sürecini ve bütün özellik-

lerini açıklıyor, daha önce hazırlayıp yayınladığı Mevlânâ Celaleddin adlı yüce ürününün eki ve açıklayıcısı niteliğini taşıyordu. 1952' de ikinci basımı da yapılan Mevlânâ Celaleddin dışında Fuzuli ve Nedim Divanlarını yayınlamış (1950 - 1951) daha önce bilinmeyen gerçekleri sağlıklı bir bilim adamı titizliğiyle hazırladığı yapıtlar, edebiyat görüllülerinin başucu kitapları olmuştu. Aynı duyarlıkla Yunus Emre Divanı'nı (1943) şiir severlere sunmuş, bilim âşığı Prof. P. Naili Boratav'la Pir Sultan Abdal hakkında en doğruları, çeşitli yayınları ve söylentileri ince eleyip sık dokuyarak elden geçirmişler ve çağdaş bilim verileriyle yorumlayarak hazırlamışlardı (Ank. Ü. Dil, Tarih, Coğ. F. Edebiyat Enstitüsü yayını, 1943).

Türk düşün ve sanat akımlarının toplumcu yönde gelişme süreci içinde Abdülbaki Gölpınarlı da etkilenmiş ve 1945' te büyük yankılar uyandıran bir özgün yapıtını ortaya koymuştu: **«Divan Edebiyatı Beyanındadır..»**

Divan şiirinin yergisi niteliğindeki bu yapıt, daha önce Hafız Divanı'nı dilimize çeviren, Fuzuli ve Nedim gibi şairlerin yaşam ve yapıtlarını inceleyerek açıklamalarla bu şairleri sevdiren Gölpınarlı'nın saldırılara yanıtı ilginç olmuştu:»

«Ölen Divan edebiyatı unutulmaz, ama onun toprağında çok renkli sağlıklı şiir ve sanat çiçekleri açar. Ölen düne ait, doğan yarınların tanyerlerini ağartır...

Bugün, artık yeni bilgilerle genişletilmesi, üzerine eğilme gereği duyulmayacak olan yapıtları çoktur Gölpınarlı'nın... **Kaygusuz Vize'li Alaeddin, Yunus Emre ile Aşık Paşa ve Yunus'un Bâtıniliği, İslâm ve Türk illerinde Fütüvvet Teşkilatı ve Kaynakları, Tasavvuf, Tarikatlar Tarihi, Hacı Bektaş, Simavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin, Hz. Muhammed ve Hadisleri bunlar arasındadır.**

Altmış yıla yakın bir süre içinde yazan, inceleyen, çeviren, araştıran, ölümsüz yapıtlar hazırlayan Abdülbaki Gölpınarlı'nın en belirgin yanı çalışmadan duramaması, bilime saygısı, gerçeği araştırmaktan yılmaması, az kişiyle dostluk kurması, inançlarından hiç bir ödün vermemesi ve cesaretinden bir adım gerilememesiydi. Farsçayı ve Arapçayı en geniş anlamıyla bütün ayrıntılarına kadar bilen Gölpınarlı Tanrı Buyruğu çevirisi ve açıklamalarıyla olduğu gibi Mevlânâ'nın Divan-ı Kebir'inin tüm ciltlerini çevirmesiyle kanıtlamıştı bilgilerini.

Peygamber Hz. Muhammed'i yorumu bağnazca değildi. Şöyle diyordu:

«Muhammed, Arap kavminin asaletini, boyların şerefini, insanların ileri gelenlerinin soy-sop üstünlüğünü inkâr ediyor, inanan bir köleyle Arap olmayan bir bey'i bir tutuyordu. Halbuki Arap, kendisinden olmayanları yabancı, doğru - düzen konuşamaz anlamına gelen tek sözle anıyordu: Acem.»

İnsanların dostluğunu amaçlayan Peygamberin «Veda Haccı»ndaki uzun Hutbe'sini şöyle özetler ve asıl müslümanlığın bu düşüncelere ve buyruğa göre hareket olduğunu söylerdi.

«Hz. Peygamber bu uzun hutbesinin her sözü bitince:
«Tebliğ ettim mi?»
der, Sahâbe de:
«Evet ya Tanrı Elçisi»
diye bağırınca sağ elinin şahadet parmağını göğe doğru kaldırarak üç kere:
«Allahım, tanık ol»
diyordu. Kalabalık pek fazlaydı, bu nedenle de Râbia adlı ve gür sesli sahabi hutbenin fıkralarını yineler, eşitmeyenlere duyururdu.»

«Veda Haccı'ndaki hutbenin özetini açıklar mısınız?»
dediğimiz bir gün şunları söylemişti:

«Hicret'in onuncu yılının sonlarında kırkbin kişiyle haccetmek üzre Mekke'ye gitmişti. O yıl hac mevsimi, Mart ayı ortalarıydı. Güneş Koyun burcu'na girmiş, ilkbahar olmuş, geceyle gündüz eşitleşmişti. Arefe günü de Cumaya rastlıyordu. O gün Hz. Muhammed Hutbe okudu, Müslümanlıktan önceki döneme ait olan kan davalarıyla, faiz davalarının kalktığını bildirdi. Özetle şunları tebliğ etti:

Karılarınızın üstünde haklarınız var, fakat onların da sizin üzerinizde hakları var. Onlar sizin haklarınıza riayet etmeli, siz de

onlara karşı iyi davranmalısınız. İnsanlar kardeştir, hiç kimseye kardeşinin malı, rızasiyle ve gönül hoşluğuyla vermedikçe helâl değildir. Siyahın beyaza, beyazın siyaha, Arap olanın olmayana, olmayanın olana üstünlüğü yoktur, üstünlük ancak Tanrıdan çekinmeyledir, en üstününüz, en çok Tanrıdan çekinenizdir. Aranıza iki şey bırakıyorum; onlara sarılırsanız kıyametedek sapıklıkla kalmazsınız: Biri Gökten yere uzatılmış Tanrı ipi olan Allah sözü, öbürü Ehl-i Beytim; Bunlar bana ulaşıncayadek birbirinden ayrılmazlar.»

Gölpınarlı, Peygamber'in hadislerinden bir kaçını sık sık anımsatırdı. Bunları aktarayım:

- «Mü'min, kardeşine, zalim olsun, mazlum olsun yardım et.»
  «Zalim olana nasıl yardım edeyim» diyenlere şu yanıtı verdi:
  «Onu zulümden menedersin, işte bu da ona bir yardımdır.»
- «İnsanlar, tarağın dişlerine benzer, birbirlerinin eşitidir.»
- «İnsanların hayırlısı, insanlara en yararlı olanıdır.»
- «Kavminin, boy'unun tarafını güdüp gözeten, halkı o yana çağıran bizden değildir. Kavminin, boy'unun tarafını güderek savaşan bizden değildir. Kavminin, boy'unun tarafını güderken ölen bizden değildir.»
- «Tanrı, bütün insanları bir toprakta toplar.»

⁂

Mevlânâ çevirisinde hem aslına bağlı kalma, hem de Türkçenin akıcılığını sağlama başlıca kaygısıydı. Şair A. Kadir, Mevlânâ'dan şiir yoluyla çeviri yaparken Gölpınarlı bu özgün şaire dostça, kardeşçe yardımlarını esirgememiş ve bir güçlü şairin, büyük bir şairden şiirle çeviri yapmasını hayranlıkla izlemişti. Mevlânâ'yı şöyle tanımlamıştı Gölpınarlı:

«İnsana insandan yakındır, cana candan sevgilidir bu sevgililer. Bu çeşit insanlardan biridir, bu çeşit canlardan biridir Mevlânâ Celâleddin. Ama bu çeşit insanları herkes anlayamaz. Anlayan da kendi kadrince anlar.

Mevlânâ, testiyi deniz suyuyla doldursan ne kadar alır der, bir günlük içim kadar. Söyler söyler de bu söylediklerim der, senin anlayacağın kadar, gerçek anlayışın hasretinden öldüm. Güneştir bu çeşit er Mevlânâca. Güneşin varlığına delil gene güneştir. Güneşi öven de kendisini över.

Mevlânâ'ya göre bu çeşit insanlar, gönül gölgesinde gizlenmişlerdir. Gönülleri kinsizdir, gökyüzü bir meydan kesilmiştir onlara, yürekleri aynaya dönmüştür. Kıyamet gününün cehennemini içerler, cennetini bağışlarlar. Hüküm sahibidir onlar, fakat ne dua bilirler, ne ilenirler. Temkin sahibi padişahlardır, beğenilmeden övülmeden bezmişlerdir, alkış istemezler.»

Gölpınarlı, böyle bir kişilik kazanmayı bilmişti. 8-9 yaşında babasının elini tutarak götürdüğü Bahariye Mevlevihanesinin havasını anlamaya başlayınca çocukluktan bilginliğe giden yola ayak basmıştı. Yaşamının evreleri bunu kanıtlar.

⁂

1317 Hicri yılının ramazan ayının 10. günü, 1900 yılının Ocak ayının 1. günüydü, Abdülbaki Gölpınarlı akşama doğru dünyaya geldi. İstanbulda Dizdari'ye Kâtip Sinan mahallesindeki küçükmencik bir evde doğdu. Babası, Ahmet Ağah Efendi, Ahmet Mithat Efendi'nin gazetesinde yetiştirdiği bir muhabirdi. Giderek gazeteler çoğalıp muhabirlik yaygınlaşınca Ahmet Agah'a şu lakap takıldı: Seyhülmuhabirin. Muhabirlerin en yaşlısı, en kıdemlisi, dendi.

Dedesi Azerbaycan göçmenlerinden İzzet'ti. 1293 Savaşında göçmüş, Gence'nin Gölbudağ köyüne yerleşmişti. Sonra Bursa'ya, oradan İstanbul'a. Dedenin Ruscuk Eytam Mektebi Müdürü oluşuyla ailede bilim işçiliği başlamıştı. Dede Hicri 1330' da gözlerini yumduğu vakit, Abdülbaki Gölpınarlı, Mevlevi tarikatına girmiş bulunan babasının rehberliğiyle aynı tarikatın gizine ve gidişine kendini kaptırmış bulunuyordu.

Mevlevi Tekkesine gidişini şöyle anlatır:
«Ben biraz zayıf, nahif büyüdüm. Cuma günleri hafta tatiliydi. Babam beni yaz aylarında Kâğıthane'ye, Fenerbahçe'ye götürür, temiz hava almamı sağlardı. Kış olunca Kulekapısı Mevlevihanesine götürür, semaı izlememi sağlardı. Kule kapısı Mevlevihanesinde sema ve öğretim Çarsamba günleri, Bahariye Mevlevihanesinde ise Cumaları yapılıyordu.»

Bu nedenle, Bahariye Mevlevihanesinde «yol ehli» olması uygun görüldü. Gölpınarlı'nın ve Sultan Reşat tahta yeni çıktığı günlerde, bir Halepli Dede'den «sikke» alındı, o sırada Postnişin olan Veled Çelebi, Bahariye dergahında «teberrüken» «Sikke»yi başına geçirdi ve Hüseyin Fahrettin Dede'ye emanet, etti.

Babası Ahmed Agah efendi, Arapça ve

farsça'yı çok iyi bildiği için ilk dersleri ondan alan Abdülbaki, Hüseyin Fahriddin Dede'nin rehberliğiyle gelişirken Mevlevi müziğini, çok mükemmel şekilde icra eden rehberinden taddı. Acem Aşiran Ayini'nin müziğini besteleyen Hüseyin Fahreddin Dede'den farsça dersi aldı ve Mevlevi'yi okudu, anlamaya çalıştı. H. Fahrettin'in vefatı üzerine Abdülbaki, İbrahim Dede'ye emanet edildi. Bu kez Fahreddin Razi'yi okudu. «Ehl-i Tarik» niteliğiyle gün geldi «Halvet Oldu», mürşid'inin buyruğuyla tek başına daracık bir odaya alındı, ibadetle uğraştı, kötü huylarını arıtmağa çalıştı. Böylece «Erbain»e girmiş biri olarak kırk günü bitirdiğini mürşidlerinin kapıyı açması ve Abdülbaki'yi dışarıya davet etmesiyle anladı. Kırk gün az yemiş, az içmişti. Çıkış günü, Abdülbaki onuruna kurban kesildi ve başarısını kutlamak için taze koyun ciğerinden yapılan çorbayı mürşidi ve öteki sofilerle içti. Giderek Mevlevi'lerce Halife sayıldı. Ne var ki, haklı olarak Tekke ve zaviyeler'in kapatılmasından sonra Galata'da Kulekapısındaki Galata Mevlevihanesi, Mirahor'daki Üsküdar, Eyüp'te Bahariye, Kasımpaşa, Galata ve Yenikapı Mevlevihaneleri'nin erenleri, Hazreti Ali hayranları Abdülbaki Gölpınarlı'yı unutmadılar, erkek çocuklarına unutturmadılar.

Son Postnişin Veled Çelebi, Mevlânâ'nın 18. göbekten torunu idi. 1908'de Mevlânâ Dergahı'na Postnişin olmuş, Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki ortamda «Mücahidin-i Mevleviye» adında bir alay düzenlemiş ve 4. Ordu'ya katılarak olumlu görev üstlenmişti. Ancak İstanbul'da henüz Mehmet Vahideddin Padişah'dı, Veled Çelebi'nin etkinliğini kırmak için onu Postnişin'likten almıştı, 1919'da... Ne var ki, Veled Çelebi'nin Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndaki hizmetleri gözardı edilemeyecek kadar önemliydi; bunun sonucu olarak, Abdülhamid döneminde sansür dairesinde görev yapan Veled Çelebi 1920 de Kastamonu Milletvekili seçildi, Türk dili ve edebiyatına katkıları oldu.

Gölpınarlı onun, Sultan Veled'in Türkçe Divanını 1935 de yayınlamasını takdirle karşılıyordu.

* *

Mevlâna'ya bakış açısı hep hümanist olan Gölpınarlı, yaptığı çok değerli araştırmalar sonunda Mevlâna'yı şöyle yorumluyordu:

«Mevlânâ Celaleddin, zamanının bütün bilgilerini elde etmiş, şeriatte âdeta bir içtihad sahibi olmuş, tasavvufta, korkak adamların değil, atılgan erlerin inancını benimsemiş, kabiliyetiyle şiirde, inşa'da ün almış, her bakımdan olgun bir hale gelmişti. Babası, Melamet erenlerindendi. Çevresinde âşıkları vardı, şem'ine pervane kesilmişlerdi. O, yüzünü örtünce âşıklar, Mevlânâ'yı kurup tanımışlardı, onun çevresinde dönüyorlardı. O da onlara ışık saçmada, halkı kucaklamada, medresede ders, vaız vermede, istiyenleri fetvalarıyla aydınlatmadaydı. Büyük bir erdi artık, fakat tatmin edilmemişti Mevlânâ. bekliyordu.»

Mevlânâ'nın beklediği gelecekti. Bu Kalenderî eri, Fütüvvet rindi Tebrizli Şems'di. Mevlâna 50' sine yaklaşmıştı, Şems çoluk çocuk sahibi bir ihtiyardı. Ama Mevlânâ, Şems'le sohbet edince medreseyi de bırakmış, vaıza da boş vermişti. Mevlânâ'nın deyişiyle «O'nun lutfuyla kurtuldum, hürüm.» Mushaf'ı bırakmış, aşkla çenge, çağanağa düşmüştü. Tesbihle uğraşan ağzında artık şiir vardı, rubaî vardı, nağme vardı. Ama bağnazların dedikodusu Şems'i de yaraladı ve bir gün 1246'nın 15 Şubatında Konya'dan kayboldu. Ertesi yıl Mevlânâ'nın ricasıyla yeniden Konya'ya gelen Şems'i yine bağnazların, dar kafalıların lâfları usandırdı, ama o ayrılamadan Mevlânâ'nın Saray'a girmiş oğlu Alaeddin ve altı fedaisi, 1247' nin 5 Aralık günü öldürdüler, cesedini bir kuyuya attılar. Mevlânâ, söylentileri duyuyor, inanmıyordu. Onu bulmak için «Şam'a bir keklik gibi gitmiş, Konya'ya alıcı bir doğan gibi dönmüş»tü.

Sonunda Mevlânâ 17 Aralık 1273' te Şems'ine kavuştu ve ölüm günü gecesine Mevleviler «Şeb-i Arus» dediler.

İşte Gölpınarlı'nın ömrü bu ulu kişinin yapıtlarını dilimize kazandırmak, yaşamını tüm ayrıntılarıyla öğretmek, yorumlamak, değerlendirmekle geçti, bu arada başka büyüklerin yaşamını da yazdı, yapıtlarını da inceledi, bir çoğunu dilimize çevirdi, kaynaklarını açıkladı, bilimsel yapıt vermede elli yılı aşkın yazarlık döneminde yüzü aşkın kitap, ansiklopedi maddesi, biyografi yazdı, çevirdi, 1936'da da 1937'den bu yana adı halka mal olan Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin'i inceledi, henüz Ord. Prof. Ebulula Mardin'in asistanı iken tanışıp dost olduğu, değerli bilim adamı İsmet Sungurbey de Gölpınarlı'nın bu incelemesine bir Önsöz yazdı. Bu arada Gölpınarlı için şu satırlara da yer vermekten kendini alamadı:

«Sayın üstad, kendilerinde yıllardanberi birikmiş olan gün ışığına çıkmamış belge ve notlarından da yararlanarak, Bedreddin hakkında taraf tutmayan, son derece önemli ve

tamamiyle orijinal bilgi ve görüşlerini bir araya getirip kitap yapmışlar, böylece bu büyük eseri de bilim âlemine armağan etmişlerdir.

Aylarca süren bütün bu çalışmalar sırasında, büyük üstadın yorulmak bilmeyen çalışma gücüne, ilminin enginliğine ve eşsiz görüş isabetine hayran kaldığımı burada nâçizâne belirtmek isterim; bunu, en değerli bir yaşantı olarak hep saklayacağım.»

***

Gölpınarlı, annesi Aliye'yi çok sayar, çok sever, onu çektiği yoksulluk yıllarında okusun, öğrensin diye her cefaya katlanıp kendisini yedirip giydirdiğini gözleri doluksıyarak anlatırdı. Yine gözleri yaşararak anlattığı bir olay da, kitaplarının düzeltilmesi ve matbaaya götürülmesi işinde yardımcı olan, Edebiyat Fakültesi'nin Klasik Filoloji dalında okuyan ikinci sınıf öğrencisi Safa Yurdanur'un bir isteğine uyup aylarca tutuklu kalmasına yol açan bir yönetmelik, ya da tüzük olayı idi.

Son ziyaretlerimden birinde kısaca anlatıp not etmemi istediği olay, Nisan 1945 başlarında geçiyordu. Safa Yurdanur, İleri Gençler Birliği adında bir dernek kurulacağından söz etmiş, bu derneğe üniversite çıkışlıların da üye olabileceğini söylemiş, bir kaç sayfalık tüzüğü tanıdıklarına okuyup fikirlerini almasını rica etmiş. Gölpınarlı'nın yüzü yumuşak olduğundan bu isteği geri çevirmemiş ve Dr. Safter Tarım'a, Hukuk Fakültesi hesap memuru Kemal Karaca'ya okumuş. İkisi de gençler arasında işleri olmadığını ileri sürerek, öneriyi geri çevirmişler. Bu olayın da karıştırıldığı başka eylemler Sıkıyönetim Komutanlığınca soruşturma konusu edilmiş, Mart 1944'te başlayan tutuklamalar sırasında 44 gençten sonra Abdülbaki Gölpınarlı da 13 Nisan 1945 günü tutuklanmış, bunu 10 gencin tutuklanması izlemiş. 55 kişi Tophane'de Askeri Cezaevi'nde barındırılmış, 25 Ocak 1946'da serbest bırakılmıştı. Sonunda da 25 Şubat 1946 günü açıklanan mahkeme kararında beraet ettiği bildirilmişti.

Bunları anlattığı gün şunu ekledi:

«Unutma evlâdım, dedi, 10 ay 12 gün tutuklu kaldım ve beraet ettim. Mahkemede verilen en ağır ceza iki yıl ağır hapis ve bir yıl bir yerde emniyeti umumiye nezaretinde kalmaktı. Bunlar da sekiz kişiydi. Bir kişi de 1 yıl 6 ay hapse mahkûm edilmişti. 19 kişi de 5 ve 6'şar aya hüküm giydiler. 27 kişi beraet ettik, ama ben 10 ay 12 gün yattım, yattım.»

«Peki, o süre içinde ne yaptın Üstad?» dedim. Durdu, düşündü, şunları söyledi:

«Bir garip âlem içindeydim. 55 kişinin üçü beşini, sekizini onunu tanıyordum, adlarını duyduklarım da vardı. Onun için Mevlâna'nın bir şiirinden dört dizesini söyler dururdum.»

«Hangi dizelerini?»

«Men in eyvân-ı nuh tûrâ... diye başlar. Türkçesini söyleyeyim 7. mısrasından başlayarak:

Pazar nedir, köy ne? Bunu bilmediği halde köyde, pazarda yitmiş bir çocuğa benziyorum sanki,

Bir esirgeyici dost, kötü gözlüler, hakkında kötü şeyler söylüyorlar diye haber verdi amma ben ne iyiliğimi söyleyenleri biliyorum, ne de kötülüğümü söyleyenleri,

Yeryüzü bir kadın gibi, gökyüzü de sanki kocası. Bu kadın kedi gibi yavrusunu yiyor. Fakat ne bu kadını biliyorum ben, ne o kocayı.

O gayb âleminin güzeli, bana kaşıyla işaretler etmede, birşeyler anlatmada, gizli bir şeyler söylemede amma o bakışı da bilmiyorum, o kaşın işaretini de.

İşte böyle evlâdım, canım kardeşim Kemal...»

Ve Gölpınarlı'nın öldüğü, evlad edindiği değerli çocuğunun şu ilânıyle duyuruldu, birkaç gazetenin saygın bir dille yazılmış ölüm haberiyle birlikte:

VEFAT

Şeyh-ül Muhabirin merhum Ahmet Agâh Efendi ve merhume Aliyye Şöhret Hanım'ın oğlu

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI

25/8/1982 günü Hakka yürümüş ve aynı gün Sedef-i Şerifleri Seyyid Ahmed Deresi Kabristanı'nda validelerinin ayak ucuna sırlanmıştır.
Hakk ehlibeyte mülhak eyleye.

YÜKSEL GÖLPINARLI

NOT: İşbu ilân merhumun vasiyeti üzerine defninden sonra verilmiştir.

Dileği gerçek olsun, nur içinde yatsın üstad, güzeller güzeli, canlar canı Abdülbaki Gölpınarlı...

İlhan Cem Erseven

HACIBEKTAŞ SAĞANAĞI

Suluca ovasından bir türkü yükseliyordu
Barışın kardeşliğin birliğin çağrısı bu
O'nu sevenler cem olmuşlardı
Karahüyük harmanında başak dolusu
Bir çerağ tutuşmuştu
Eline diline beline sahip olmaya ışık

Anteplisi Bursalısı Karslısı gelmişti sanki
/güvercin donunda
Gelip de Kırkbudağı tutuşturmuşlardı gönül
ateşiyle

Türkçem gibi çağıl çağıl Zemzem pınarı
Birdiler birliktiler can'dılar
Balım Sultan eşiğine yüz sürerken
Halkımı gördüm Hacıbektaş'ta
Elinde yabası sırtında bebesiyle
Kimisi Yunus olmuş odun taşıyordu
Gönül çırası tutuşa diye
Kimisi yavrusuna meme veriyordu
Yarına yetişe diye

Turnalar semaha durmuştu katar katar
Kırtıl'ıyla Şiran'ıyla, Sivas'ıyla
Hacıbektaş'ıyla
Halkımı gerçeğe varmış gördüm
«Hû dost» diyende

Turnalar geçiyordu
Rengi kırmızı rengi caferi
Hacıbektaş sağanağı düşüyordu
Canlar sofrasına aşkın dolusu
«Gelin canlar bir olalım» diyende

Bir türküye benziyordu
16 Ağustos Hacıbektaş'ım
Horasan güneşi gibi
Kıpkırmızı

Desen / Adnan Durmaz

Ali İhsan Yalçın

GÜNEŞ KIZILLIĞINI DÖKTÜ KENTİN ÜSTÜNE

Güneş kızıllığını döktü kentin üstüne
Kapılar aralandı
Bir sevinç dalgalandı
Kimisi düştü güneşin peşine
Ekmek diye
Koşuyor koşuyordu
Kimi de istekle geceyi bekliyordu
Kadın içki kumar
Güneşi boğdu gececikler
Karanlıkta bıraktılar kenti
Kapılar ardında en alçak istekler şimdi
Kapılar ardında veremli çocuk sesi

Kapılar
Aydınlığa açılan kapılar
Kapılar
Kilit vurulmuş kapılar
Kapı var altın
Kapı var mermer
Kapı var tahta
Ve kapılar var bir tekmede yıkılacak
Derme çatma

Bir Şenliğin Ardından

İLHAN CEM ERSEVEN

Ülkemizde çeşitli sanatsal ve toplumsal olaylara tanık olmaktayız. Bunların başında yöresel özelliklerine göre festivaller, belli bir kişi ve yer adına özgü olarak düzenlenen şenlikler, anma törenleri ve haftalarıdır. Bu yapılanların çoğu kültürel ve sanatsal açıdan önem kazanmakta ve güncelliğini de her zaman korumaktadır. Yapılan festival olsun, şenlik ya da anma töreni olsun bir amacı vardır. Ne için yapıldığı, ne vermek istediği bilinmektedir. Eğeryapılan iş, amacına ulaşmışsa görevini yerine getirmiş sayılır. Yoksa yapılan bir gönül eğlencesinden öteye gitmez ve bir anlam da taşımaz.

Bu yıl bir anma Töreni daha yapıldı. Bu, her yıl 16 Ağustos'ta başlayan ve 4 gün süren (bu yıl üç gün sürdü), büyük Türk tasavvuf düşünürü ve eylem adamı Hacı Bektaş Veli adına düzenlenen **Hacı Bektaş Veli 19. Anma Töreni** idi (Hacıbektaş'da bu sanatsal ve toplumsal olayın şenlik mi yoksa anma töreni mi olduğu tartışması sürüp gitmektedir. Bizce olayın ne olduğu değil, ne getirip ne verdiği önemlidir).

Bu yıl Hacıbektaş'a 4. kez gittim. İlk üçünde folklor ve semah grubunda oyuncu olmam nedeniyle bulunmuştum. Şimdi ise hem dergimizi orada temsil etmek ve yapmakta olduğum araştırmama (bir bölümünün özeti 15. ci sayıda yayınlandı) malzeme toplamak içindi. Törenlerin ilk gün gösterilerini izleme olanağımız olmadı. Ancak 2. ve 3. gün gösterilerini izleyebildim. Danışma Bürosu'ndan elde ettiğimiz tören izlencesine göre, ilk gün (başlama günü) İlçe Kaymakamı ve Belediye Başkanı Cemal Ertem'in, Nevşehir Valiliği adına bir yetkilinin konuşma yaptığını ve öğleden sonra ise Türbe ile diğer ziyaret yerlerinin gezildiğini, Hacı Bektaş Veli hakkında konferans düzenlendiğini, ayrıca bu arada halk ozanlarının nefes ve deyişler okuduklarını, semah ekiplerinin gösteri yaptıklarını öğrenmiş bulunuyoruz. Bu ilk gün izlencesinin ne oranda, nasıl uygulandığını bilmiyoruz.

Son iki gün gösterileri ise bir önceki gün izlencesinin aynısının (az farkla) yinelenmesinden başka bir şey değildi. Bu durum, izlence kartında da apaçık belirtilmişti.

İki gün boyunca izlediğimiz gözlemlere göre Anma Töreni İzlencesi 3 bölümden oluşmaktadır:

1 — Gündüz izlencesi, ki Hacı Bektaş Veli hakkında konferansı kapsıyordu.
2 — Halk ozanlarından deyişler, nefesler.
3 — Semah gösterileri.

Bunları sırasıyla irdeleyerek görüş ve eleştirilerimizi belirtelim.

1 — Gündüz izlenceleri oldukça kısır ve amaçtan çok uzak kalıyordu. Ağırlık olarak Hacı Bektaş Veli hakkında yapılan sözde konferanslar ise bilinen şeyleri **temcit pilavı** gibi sunmaktan öteye gitmiyordu. Söylenilenleri oraya gelen halkın çoğu biliyordu.. Hatta fazlasıyla bile. Bilinen şeyleri kaç kez yinelemek ne kazandıracaktır,. bilinmiyordu. Üstelik konuşanlar da hep aynı kişilerdi. Bu da hâlâ Hacı Bektaş Veli'nin gerçekçi yönünün iyice araştırılmasından, oraya gelenleri küçümsemekten ileri gelmiş olsa gerek. Öteden beri hep savunduk ve savunuyoruz. Hacı Bektaş Veli, hakkında yazılan kitaplardan devşirme bir kaç sayfalık yazı hazırlayarak gelen izleyicilere, yabancı gezgincilere basit bir konferans yöntemiyle tanıtılamaz. Üstelik bilinen şeyler de büyük düşünüre de hiç bir şey kazandırmaz. Bugün Hacı Bektaş Veli hakkında öteden beri tartışması ve kavgası süren bazı noktalar var. Bunlar üzerinde bilimsel olarak bir halkbilim araştırması yapılarak Alevi - Bektaşi kitlesinin kafasındaki bazı soruların yanıtları verilmelidir. Bence bu noktalar şunlardır: a) Hacı

Bektaş Veli'nin doğum tarihi kesin olarak bilinmiyor. Araştırmacılar değişik rakamlar veriyorlar. İlk bakışta önemsiz görünüyor ama mutlaka bu konu açıklık kazanmalıdır. Örneğin, doğum tarihi iyice bilinmemekle beraber 1209 **(Hicri 606)** kabul edilmektedir. Oysa Rıza Zelyut bir yazısında **(Hacı Bektaş Veli ve Bektaşiliğin Tarihsel Konumu, Dernek Yayını, sf: 99. Hacı Bektaş Veli)** 1207, Hasan Gülşah ise **(Pir Hacı Bektaş Veli ve Alevi - Bektaşiliğin Esasları, sf: 10)** 1210 ve yine Abdullah Tekin ise, Aşıkpaşaoğlu Tarihi'ne dayanarak **(Babalılar Ayaklanması, sf: 55)** 1270' i doğum tarihi olarak vermektedir. Görülüyorki bu varsayımlar üzerinde zamanlama olarak büyük farklar çıkmaktadır. En güvenilir kaynak olan **Makalat'a** göre **1209'** dur. Aynı çelişki ölüm tarihi üzerinde de vardır. Yine **Makalat'a** göre 1295' de, başka bir kaynağa göre 1337' de **(C. Öztelli, Bektaşi Gülleri, sf: 98)**, ve yine bir kaynağa göre 1271' de Mevlana'dan üç yıl önce öldüğüdür **(Murat Sertoğlu, Bektaşilik Nedir?)**. Oysa Mevlâna 1273' de ölmüştür. **(Gençlik Ansiklopedisi, Baki Kurtuluş, sf: 413)**. Dikkat edilirse rakamlar birbirini tutmuyor. Görülüyor ki bu konuda sağlıklı ve gerçekçi bir araştırmaya gerek vardır. b) Diğer bir konu Hacı Bektaş Veli'nin evlenip evlenmediğidir. Hakkında yazılan kitaplarda kesin olarak evlendiği belirtilmemektedir. Ancak Hacıbektaş'a (o zaman ki Karahüyük) ilk geldiğinde Kadıncık Ananın evinde konuk olmuş ve ondan sonra Kadıncık Ana, Hacı Bektaş'ın yanından ayrılmamış ve hizmetinde bulunmuştur. İşte bu olay, bugün Bektaşileri **Babagan**lar ve **Çelebiler** diye ikiye ayırmaktadır. **Babagan**lar, Hacı Bektaş Veli'nin hiç evlenmediğini ileri sürerler. Bunların başında Balım Sultan gelmektedir. Balım Sultan, Hacı Bektaş Veli'nin öğrencisi ve ölümünden sonra Bektaşiliğin yazıcısıdır. En yakın canlı tanık olduğunu düşünürsek doğal olarak evlenmediği görüşüne katılmalıyız. Evlendiğini ve Timurtaş adında bir oğlu olduğunu savunan Çelebiler ise bugün de bu **tarikat** temsilciliğini Ulusoylar adıyla sürdürmektedirler. Oysa, Hacı Bektaş Veli'nin soyundan geldiklerini iddia eden bu Ulusoylar ne yazık ki, gördüğümüz kadarıyla Hacı Bektaş Veli'ye sahip çıkamıyorlar, çıkamazlar da. c) Diğer bir nokta da Hacı Bektaş Veli'nin Yeseviliğin kurucusu Ahmet Yesevi'nin öğrencisi olup olmadığıdır. Bazı tarihçilere göre Ahmet Yesevi'nin Hacı Bektaş Veli doğmadan çok önce yaşadığıdır. Çoğunluk kitaplara göre ise Hacı Bektaş Veli, Ahmet Yesevi'nin öğrencisidir ve O'nun görüşlerini Anadolu'da Türk Kültürüyle birleştirerek Bektaşiliği örgütlemiştir. ç) Yine bir çok kitaplar Hacı Bektaş Veli'nin Babalılar Ayaklanması içinde yer alıp almadığı hakkında bir şey yazmazlar. Oysa Abdullah Tekin'e göre **(agy)**, özellikle Ayaklanma içinde yer almış ve Baba İshak'ın asılmasından sonra Hacıbektaş'a gelmiştir.

Görüldüğü gibi bu noktalar açıklık istemektedirler. Oraya gelenler artık, Hacı Bektaş Veli'nin Horasan'dan güvercin donunda geldiğine, beştaşları yürüttüğüne fazla önem vermiyor. O halk, artık Hacı Bektaş Veli'nin felsefesinde, öğretisinde toplumsal sorunlarına ışık olacak gerçekçi, ilerici, sevgi dolu bir çerağ aramaktadır. Eylemci, devrimci, halkçı, düşünür, bilge Hacı Bektaş Veli'yi tanıyalım, tanıtalım canlara...

2 — Önceki yıllara göre çok halk ozanı vardı. Çoğu yöresel halk ozanıydı. Bu ozanlardan bazıları Tören Düzenleme Komitesince çağrılı olarak, diğerleri ise gönlünden kopup gelmişlerdi. Halk ozanları Tören boyunca Alevi - Bektaşi Halk şiirinden örnekler verdiler, gelenleri saz'a ve söz'e doyurdular. Yalnız bazı halk ozanları üvey evlat işlemi gördüler. Düzenleme Komitesince, halk ozanının söyleyeceği parca üzerinde sansür uygulandı. Ayrıca tek deyiş / nefes söylemesi için izlence sunucusu tarafından baskı yapıldı. Gerekçe olarak da, diğer halk ozanlarına da sıra gelmemesi korkusuydu. Ama bir Aşık Daimi, bir Feyzullah Çınar ve bir Halit Arapoğlu, hatta radyo ses sanatçısı olarak tanıtılan Yıldız Yurtseven'le Mine Yalçın'a ne söyleyeceği, kaç tane söyleyeceği konusunda hiç uyarı yapılmıyor, olanca bir özgürlük tanınıyordu. Hele halk ozanlığından uzak, kendi ağzıyla Kaymakamın özel davetlisi olduğunu vurgulayan bir kişiye ayrıcalık tanınması hiç de bağışlanacak bir davranış değildi. Öyleki bu kişinin yaptığı, ilkokul çocuklarının bayramlarda okuduğu şiirden de daha alt düzeyde bir şiir okumasıdır.

Diğer bir olumsuz olay da, kadın halk ozanımız «Kul Rabia»nın kendi adına utanılacak bir şekilde, içkili olarak sahneye çıkıp şiir okumasıydı. Özgün ve güçlü şiiri içki kokan ağzından uçup gidiyordu ve Hacı Bektaş Veli'yi anmış oluyordu. Bırakalım kadınlığını, halk ozanlığı açısından gerçekten utanılacak bir durumdu. Halk kendisini dinlemekten çok, düştü düşecek kaygısındaydı. Hangi düşünce ki kendisini oraya böyle çıkarıyordu. Orası neonlu yazıların ışıklandırdığı bir gazino sahnesi miydi ki içki alıp **(Hacı Bektaş Veli»** diye bağırıyordu. Çok yazık Kul Rabia çok-...

3 — Törenin en ilgi çeken gösterisi kuşkusuz, yurdun çeşitli yörelerinden gelen semah ekiplerinin gösterileriydi. Bu yıl daha çok semah ekibi katılmıştı törene değişik oyun ve otantik yapılarıyla geceye renk katıyorlar, sazlar semah nefesleri çaldıkça halk coşuyor, kendinden geçiyor, sanki **kırklara erişiyordu..** Öyleki yaşı altmışa varmış bir Bektaşi babası, semahlar oynandıkça kendinden öyle geçmişti ki yanındakiler durdurmakta güçlük çekiyorlardı. Tasavvuf diliyle söylersek sanki **bir** olmuştu, **bir ben vardı içinde** ve kırkların cemindeydi ve özdeşti... Bence en görkemli sahne buydu. Canlar cuşa gelmişti... Aynı tablo ertesi gece, yine bir başka Bektaşi can babası tarafından çizildi.. Halk belki bu durumları yadırgıyor gibiydi ama aslında çok anlamlı bir tablo çiziyorlardı..

Törenin son gününde iki ayrı yarışma düzenlendi. Birincisi Halk ozanları arasında düzenlenen «Hacı Bektaş Veli» konulu şiir yarışmasıydı. İki türde yapılan **(Halk şiiri dalı/ Sazlı Halk şiiri dalı)** yarışma sonucunda Ozan Hasan Devrani ile Ozan Kul Hasan kendi katıldıkları dalda birinci oldular. Diğer yarışma ise Semah yarışması idi. Silifke - Kırtıl Ekibi **«semahın yarışması olmaz»** diyerek yarışmaya katılmalıdır.. Yarışma dışı gösteri yaptılar. Yapılan yarışma sonunda birinciliği **Şiran (Gümüşhane) Semah Ekibi** kazandı. Semah yarışmasında, şiir yarışmasındaki Seçici Kurul vardı. Kurul, de-

YABA

ENVER GÖKÇE

ÖZEL SAYISI

Bilinmeyen şiirleri, hiçbir yerde yayımlanmamış fotoğrafları. Şiirlerinin yorumu. Son günleri. İlginç yazılarla çıkan bu kaynak sayıyı; 70 lira pul karşılığında dergi adresinden isteyebilirsiniz.

•

YABA

Genç yazıncıların sesi, soluğu. Yeninin, doğrunun dostu. Büyük kent kitapçılarında. Sayısı 50 TL. pul karşılığı gönderilir.

Yazışma adresi : P.K. 404 Ulus/Ank.

SANDER YAYINLARI

1982
NOBEL EDEBİYAT
ÖDÜLÜ

YÜZYILLIK YALNIZLIK

Gabriel Garcia MARQUEZ

Türkçesi : Seçkin Cılızoğlu

•

Üçüncü Basımı
Yakında Kitapçılarda

Sander Yayınları / Şişli Tel. : 48 32 09

ğerlendirmelerde yetersiz kalıyor, duygusal davranıyordu. Birincilik **Havza Ekibi**'nin hakkı iken ve Hacıbektaş Halk Eğitim Merkezi Semah Ekibi'ne **hak** etmedikleri üçüncülük verilirken bu yetersiz kalma rahatlıkla göze çarpıyordu. Ayrıca yine bir ekibin bir sorumlusu Seçiciler Kurulu'ndaydı. Bu durumda tarafsızlık ilkesi korunabilir miydi? Gerçi ekibi derece bile alamadı ama uyulması gereken bir ilke var ki yarışma ekibinden hic bir üye seçiciler kurulunda görev alamaz. Kurul, değerlendirmelerde daha çok estetik görüntüyü, giyside birliği ve coşkunluğunu gözönünde bulundurarak yaptı. Gelişigüzel bir yarışma olduğu, salt yarısma yapmak için yapıldığı gözden kaçmıyordu.

Gözlemlerimiz sonucunda vardığımız kanı şu ki, Hacı Bektaş Veli adına düzenlenen **Anma Törenleri**, halk ozanlarının deyişler okuması, semah oynanması ve bir iki söz edilmesinden öteye gidemezse konser olmaktan kurtulamayacaktır. Yapılması gereken, Hacı Bektaş Veli'yi en iyi ve gerçekçi şekilde tanıtıcı bir izlence düzenlenmesi ve yerine getirilmesidir. Bunun için, halk ozanlarının tümünü bir gecede sahneye çıkarma yerine gündüzleri kahvelerde saz calıp söyleme geleneği uygulanabilir ve daha da ivi olurdu. Konferansların, bir **kompozisyon** türünde hazırlanıp sunulma yerine halka açık, tartışmalı ve bilimsel bir sekilde yapılması daha uygun olurdu. Bir de adından baska törende fazla bir ağırlığı ve önemi olmayan bazı halk ozanlarına yüksek ücret ödenmesinden kaçınılmalıdır. Çünkü bu ozanlar, aldıkları ücrete değer hic bir sey vermediler.. Bol bol Dedebağı'na gidip **kafa çektiler**... Oysa, onlara göre, yeni genç halk ozanları daha tutarlı ve basarılıydılar. Bence eğer verilmesi gerekiyorduysa bu halk ozanlarına verilmeliydi. Bir Asık Daimi'ye 40 bin, bir Mine Yalcın ve Yıldız Yurtseven'e 25 bin, tören sunucusuna 15 bin lira vermek nasıl bir emeğin ve hak'kın karsılığıydı. Adlarından baska hic birseyleri olmayan bu sanatçıların iki türkülerinin karsılığı mıydı? 1977' den beri tanığım. Hacı Bektaş Veli Türbesi ve külliyesi gercekten iyi bir onarım ve düzenlemeye gereksiyor. Alınan bağışlar ve elde edilen gelirler bu onarım ve bakım işi için harcanabilir.

Büyük düşünür Hacı Bektaş Veli, **«Bilimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır»** diyordu. Gelin O'na erişmek, O'nun gerçekçi ve eylemci, örgütleyici yönünü öğrenmek için aynı yolu seçelim **Gerçeğe hû** diyerek...

Ereğimiz gelecekteki Anma Törenlerinin daha bilimsel ve düzenli olmasıdır.

Yazımızı Aşık Daimi'nin çalıp söylediği bir dörtlükle bitirelim:

Biz aşığız saz çalarız
Anlayamaz sofu bizi
Hiç bir zaman ırgalamaz
Ham sofunun lafı bizi

YAPILAN YARIŞMALAR VE SONUÇLARI

Her iki yarışmanın Seçiciler Kurulu şu isimlerden oluşuyordu:

Başkan Avukat Celalettin Ulusoy, Emekli Edebiyat Öğretmeni Aziz Yalçın, Ozan Adil Ali Atalay, Muharrem Semai ve Tevfik Yılmaz.

Hacı Bektaş Veli konulu şiir yarışması:

a) Halk Şiiri dalında:

1 — Aşık Hasan Devrani (109)
2 — Aşık Ali Divani ve Aşık Emini (107)
3 — Musa Merdanoğlu (106)

Hüseyin Cemren, Asık Yener ve Aşık Metini **mansiyon** kazanmışlardır.

b) Sazlı Halk Şiiri dalında:

1 — Asık Kul Hasan (170)
2 — Aşık Metini (168)
3 — İsmail İpek (166)

Asık Fikret Ünal ve Aşık Emini **mansiyon** kazanmışlardır.

Yarısmalara Asık Daimi, Fevzullah Çınar, Mülüm Sümbül, Kul Rabia, Halit Araboğlu ve Asık Hüdai dısında şu halk ozanları katılmışlardır: Rıza Yalçın, Periye Yalçın, Cem Celali, Asık Emini, İsmail İpek, Ali Metin (Asık Metini), Haydar Aslan, Hasan Devrani, Ali Sağlam, Fikret Ünal, Ali Divani, Şaban Kılıcaslan, Vahdettin Batman, Ali Öz, Musa Merdanoğlu, Hüseyin Cemren, Asık Yener, Aşık Kederi, Kemter Veli, Kul Hasan, Murteza Yalçın ve Sefil Rıza, Muharrem Yazıcıoğlu.

Semah Yarışması:

Yarısmaya katılan semah ekipleri: Hacıbektaş, Hacıbektaş Halk Eğitim Merkezi, Şiran (Gümüşhane), Gaziantep - Adıyaman, Urfa, Havza, adik (Samsun), Düzce, Karacaahmet Derneği semah ekipleridir. Silifke - Kırtıl Ekibi yarısmaya katılmamıştır. Yarışma sonunda, **Şiran (Gümüşhane) Semah Ekibi** (96) puvanla birinci, **Urfa ile Havza (Ladik) Semah ekipleri** 93' er puvanla ikinci, **Hacıbektaş Halk Eğitim Merkezi Semah Ekibi** ise **Turnalar** semah gösterisi ile 85 puvan alarak üçüncü olmuşlardır. Gaziantep Semah Ekibi ise **mansiyonla** ödüllendirilmiştir.

Odül dağıtımı olmamıştır.

□

Dileğimiz, çabamız bu şenilğin gelecek yıllarda bu düzeyden kurtarılarak arındırılması ve hareket noktasının anlamına taşınmasıdır.

Metin Güven

HER ZAMAN HAYAT

Nedir şiirin kaynakları
Çocuklar (mı)
Rüzgarlı nehirler mi

(gürültülü fotoğraflar gizliyor
sevdiğin kadınları
seveceğin kadınlar
tehlikeli tuzaklar peşinde)

İşte cevaplarını buluyor
beynimdeki sorular

Nedir şiirin kaynakları
Çocuklar (mı)
Yoksa uysal bir sihirbazın
Saldırgan gözleri mi

(Kentler yeni önderler bekliyor
Köyler
Bir metre geriden bakıyor
İzinli askerlere)

Belki birgün
Yine bakarım gözlerine
Çünkü herzaman hayat
Uygular mutlaka yasalarını.

GÜNLER

Sevgilim
Bulanık bir nehrin ortasında dinleniyor
Sevgilim
Sürgün bir rüzgarın gölgesinde

Yorgun atlar gibisin
Utanmaz soruların karşılığı(mı)
Seni acılara hazırlayan günler
Seni idamlık fotoğraflara
Seni sarsılan dünyaları
Temelinden yıkmaya çağıran günler

Günler: Mutlaka Zafer
Mutlaka mutluluk çiçekleri

Sevgilim
Bulanık bir nehrin ortasında dinleniyor
Sevgilim
Sürgün bir rüzgarın gölgesinde.

MATEM

Gri bir gecenin
Matemi başlıyor gözlerinde
O matem ki
Sana yakışıyor
Ama ben yanılabilirim
—Niye olmasın
Aslında tartışılan sen olmayabilirsin
Seni düşünürken
Kendimle uğraşıyor olabilirim
Ya da ne bileyim
Altı ayrı insan tarafından örülen
Tek bir yumaktır sende yaşayan
Yani sende
Matem
Artısı bol bir eşitliği anlatabilir
Benim tembel rüzgarlarla büyüyen kızım
—Nedir beni sana bağlayan?

SEVGİLİM, ÜÇ MEVSİM SENİNLE

Çığlıklardır
Erken bir yaşamayı başlatan
Gün doğar, umut eyleme dönüşür
Uçar yalnızlığın kuşları
—beklerim coşkuyla
Gün gelir, ölünür

Yankın yabanıl bir ses gibidir
Gelir girer uykuma

Elierin kanayan bir bahar rüzgarı
Uzanır öperim korkuyla

Sevgilim, üç mevsim seninle gönendim
Dolu dizgin geçerken günler
Umudumu kuşanıp kapına geldim

Öfkemin çiçeğidir bu şiir
Sen al onu sevgilim
Yeni bir biçim ver
Solgun bir ay gibi işle
Ve birgün
Titrerse eğer zulmun elleri
Sen, oyuncaklarını doldurup oyuncak bir seleye
Büyük günlerin türküsünü söyle

«ne böyle sevdalar gördüm, ne böyle ayrılıklar...»

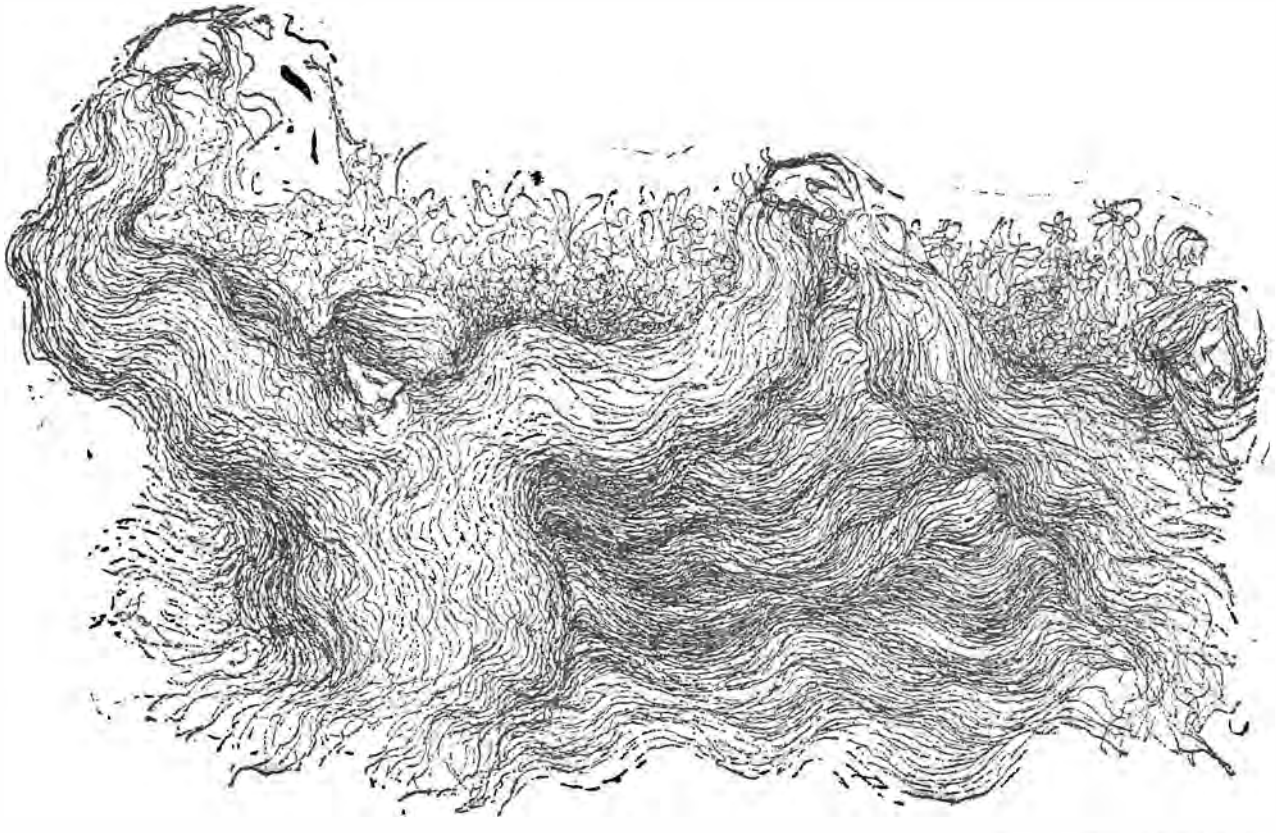

Desen / Nural Birden

Sütçü Yasin Ağa

TALİP APAYDIN

Altmışında falan gösteriyor, zayıf ince dalan bir adam. Ciğerlerinden rahatsız herhalde, sesi biraz hırıltılı çıkıyor. Her sabah eşeğine yüklediği iki güğümle sahile iniyor, yazlıkçıların evlerine süt satıyor. «Süüt, sütçüü!..» diye bağırıyor var sesiyle. Kadınlar çocuklar ellerinde tencere, kapılara çıkıp süt alıyorlar. Bazıları «bağırma sabah sabah, millet daha uykuda» deyip azarlıyorlar adamı. «Ne sabahı be, öğlen oldu, bu saatte uyunur mu?» diyemiyor. Başını sallayıp yürüyor öbür evlere. Sabahın köründe kalkmış, iki ineği yemleyip doyurmuş, sütü sağmış, eşeğe yükleyip bir saatlık yoldan gelmiş. Burada millet hâlâ uykuda. Yutkunup susuyor. Şimdi de bitirebilirse eve dönecek, çorbasını içip kimbilir hangi işin peşine düşecek. Ne emekliliği var, ne dinlencesi var...

Birgün kasabadan dönerken otobüste rastladım Yasin ağaya. Yan yana oturduk. Ayağının dibinde kocaman bir torba vardı. Bacakları sığmadığı için benim tarafa doğru uzatmıştı. Bundan çok rahatsız oluyordu. Çekmeğe çalıştı durdu. «Rahatına bak, dedim. Hep böyledir bu otobüsler.» «Sağol,» dedi kısaca. «Ne aldın, ineklere birşeyler mi?» «Yoo...» Yüzüme baktı dikkatle. Tanıdık birisi miyim, anlamağa çalıştı. «Sabahları süt alıyoruz ya senden?» «Ha, evet..»

Sahile varmadan bir durakta indi. Torbasını sırtlayıp düzlüğün ortasında yeni yapılmakta olan evlerden birine doğru yürüdü. Biriketler, ağaçlar kireçler yığılıydı orada. Demek yeni yapıyordu evini. İnekler de arka tarafa bağlanmıştı. Kuyruklarını kulaklarını sallayıp duruyorlardı. Pencereden izledim, ama otobüs yürüyüp geçti.

Deniz kıyısı, bahçeler içinde bakımlı evlerle dolmuştu. Sekiz on yıl öncesine kadar bomboşken şimdi adım atacak yer kalmamıştı. İçerilere doğru yeni evler yapılıyordu habire. Nerdeyse kasabayla birleşikti. Yasin ağa kimbilir hangi köyden gelmiş, o da kendine bir barınak kurmağa çalışıyordu demek. Peki ama neden gelmişti köyünden, burada yazlıkçılara süt satarak mı geçinecekti? Kışın ne yapacaktı? Kendimi onun yerine koydum, şöyle bir baktım dünyaya, zordu adamın işi. Kendi sorunlarımız, şikayetlerimiz küçülüp gitti gözümde.

Bir iki arkadaşa, komşuya ondan sözettim. Böyle böyle dedim, bu yaşta köyden gelmiş, iki inek besliyor, sütünü satarak geçiniyor. Bir de ev yapmaya çalışyor kendine. Bu bizim sorunlarımızla onunkini yan yana koyup ölçün, ne dersiniz? Önemsemediler. «Onlar alışkındır, gereksinimleri de azdır, durumu senden benden iyidir» deyip geçiştirdiler.

Herkes kendi derdine dalmış, kimse kimseyle ilgilenecek durumda değil. Daha doğrusu kendi sorunlarını en önemli sanıyorlar. Çok kazanan, çok rahat yaşayan kişilere bakıp «biz neden öyle değiliz», diye düşünüyorlar. Daha kötü durumda olanlarla ilgilenmiyorlar hiç. Bir bencillik mi, umursamazlık mı, açıklayamıyorum. Kum taneleri gibi birbirimizden kopuk yaşıyoruz. Kimsenin kimseye yardımı yok.

Sütçü Yasin ağayı düşünüyorum. Hergün kapılarımızın önünden geçiyor. Süt alırken para verirken bir iki sözcük konuşuyoruz. İçine kapanmış adam, kimseye birşey söylemiyor. Yaşlanmış yüzünde, bezgin bakışlarında kimbilir hangi gizleri saklıyor?

Çok uzak buluyor bizleri. Ne o bizi anlamağa çalışıyor, ne bizler onu. Görünmez duvarlar çekilmiş aramıza. Oysa hergün sağıp getirdiği sütü içiyoruz, çocuklarımızı onunla büyütüyoruz. Neden bu kadar uzağız, anlamak güç. İnekleri nasıl, bir eksiği var mı, soran eden yok.

Birgün kalkıp gittim. İki paket sigara hediye aldım. Sora ede buldum evini. Oğlu gelini torunları seferber olmuşlar, yapı işinde çalışıyorlar. İnekler arkada bağlı. Üstlerine bir gölgelik yapmışlar. Yaşlı ana onlara kavun karpuz kabukları doğruyor. Kim bu der gibi bir yabansı bakıyor bana. «Kolay gelsin, ne yapıyorsunuz?» Yasin ağa ellerini temizleyerek geliyor yanıma. Gözleri ışıyor. «Ev işi, görüyorsun ya?» diyor kısaca. «Kendiniz mi yapıyorsunuz?» «He, öyle. Ne yapalım? Bizim damadın eli yatar biraz, yardım ediyor işte. Bir göz daha ekleyelim dedik. Pahalı herşey. Güç yetmiyor.» «İyi iyi, kolay gelsin.» Sigaraları uzatıyorum. «Şey, neden?» diyerek bakılıyor yüzüme. «Bir küçük hediye canım. Görmek istedim seni. Maşallah kolaylamışsınız.» Başını sallıyor iki yana. «Hiç birşey kolay değil efendi, para olmayınca ateş pahası. Suya bile dünyanın parası gitti.» «Su yok mu burada?» «Yok, nerden olsun? Belediye vermiyor. Hep susuz şu gördüğün evler. Taa yolun üstünden varillerle getiriyoruz. İçme suyumuzu da çocuklar taşıyor. Kıştan beri

Desen / Nural Birden

mahalle halkı kaç kez gittik belediyeye, oldu olacak anlatıyorlar. Su derdimiz büyük efendi. Bir turlu olmadı. Bir tanıdığın var mı, yardım edebilir misin?» «Söyleyeyim ama bilmem ki..» diyorum. İçimde bir yılgınlık. Bizim evlerde de bazan kesiliveriyor. Dediklerine göre gittikçe büyüyen kasaba halkına su yetiniyor. Kışın neyse de, yazın sıcağında susuzluk katlanılır şey değil. Ama bizimkiler telefonlar melefonlar, kıyameti koparıyorlar. Hemen geliyor su. Bunların hepten yok bakın. Belki boru bile döşenmemiş daha. «İnşaatı da taşıma suyla yapıyorsunuz öyle mi?» «Ne yapalım başka? Hep böyle yapıldı bu evler.»

Duvarın dibindeki gölgeye buyur ediyor beni. Damatla çocuklar çalışıyorlar. Kimisi harç getiriyor, kimisi birikel uzatıyor. Yaşlı ana elindeki kovayla içeri giriyor. Gölge gibi sessiz bir kadın. Kimbilir ne düşünüyor benim için? Birisi yetişkince iki kız dönüp dönüp bakıyorlar. Onların yüzü aydınlık. Merak ettikleri belli. «Şazimet, ninemin yanına git bakım,» diyor Yasin ağa. Büyüğünü içeri gönderiyor. İçecek birşeyler hazırlayıp demek bu, anlıyorum. «Yasin ağa, işimize bakın lütfen. Hiç birşey istemem. Çalışıyorsunuz, meşgul etmeyeyim. Şuradan geçiyordum da bir merhaba dedim.» «Tamam beyim, hoşgeldin. Beş dakka oturacağız şurada. İş biter mi? Köyden geldik gelen çalışırız. Kolay değil yeni ev kurmak. Bu yaştan sonra akıl değil ama girdik bi kere. İyi mi ettik, kötü mü ettik, orası da ayrı. Çocuklar istediler. Baktım olacağı yok, he deyip yürüdük. Bana kalsaydı, ne işim vardı buralarda? Az aşım kaygısız başım, dolanıp gidiyorduk köyde. Kırkından sonra saz çalınır mı? Bu yaştan sonra nasıl alışacağız bilmem. Bu bizim çocuklar göçelim deyip tutturdular. Ulen etmeyin tutmayın, biz ne yaparız kasabada? Dediler inek besleriz. Şunun bunun artığı ile inek besleyeceğiz de geçineceğiz. Olacak iş mi? Damat da şurda burda çalışır. Yazın neyse ne ama kışın iş de yok. Bunca boğaz ekmek ister. Zor yani. Gerçi zengin memleket, bizim köyler gibi değil. Çalışınca para veriyorlar. Ama yerin yurdun olacak, sürekli işin olacak. Bizde o yok işte. Köyde bir iki tarla var ama satamadık. Kim alacak, herkes satmaya çalışıyor. Köyler boşalıyor efendi. Bunun sonu nereye varır bilemem. Eken biçen kalmıyor. Millet kolaya düştü. Bakın bu koca mahalle hep köyden gelenler. Hep bizim gibi...»

Şazimet iki bardak ayran getiriyor, buyurun diyerek gülümsüyor yüzüme. «Gerek yoktu, niye zahmet ettiniz?» diyorum. «Ne zahmeti» diyor. Esmer bir köylü kızı. Tepsiyi bırakıp çabukça babasına yardıma koşuyor. «Asıl bunların işi zor Yasin ağa,» diyorum, «nasıl alışacaklar buralara?» «Sorma, şimdiden kavga başladı.» «Ne gibi?» «E görüyorlar, şunu istiyorlar, bunu istiyorlar. Sizinkiler gibi denize girmeye kalkıyorlar...» «Siz de izin vermiyorsunuz öyle mi?» «Ben karışmıyorum ama anası babası vermiyor elbet. Bizde olmaz. Bizim karılar hiç denize girmezler.» «Neden?» «E görenek efendi. Ayıplarlar. Sizinkiler maşallah hiç takmıyorlar böyle şeyleri.» «Öyle. Sorun olmaktan çıkmış bunlar.» «Görüyoruz he.»

Yasin ağa bir sıkılıyor bu konu açılınca. Belli ki meşgul ediyor onu, düşündürüyor. «Siz de girmiyor musunuz?» diye soruyorum. «Bu yıl girmedim, diyor. Geçen yaz gitmiştim bir iki kere. İşten güçten fırsat kalmıyor ki.» «Ama Yasin ağa, denize girmek sağlığa yararlı. Bak millet ta Ankara'dan İstanbul'dan geliyor bunun için. Siz şurada, burnunuzun dibinde denize girmiyorsunuz. Yazık...» «Dedim ya efendi, iş güç. Baksanıza halimize? Ekmek peşindeyiz.»

«Gene de fırsat bulun canım. Akşamdan sonra girseniz de olur. Çocuklara da engel olmayın bence. Girsinler ne olacak? Gene de siz bilirsiniz elbet. Bunu söylemeğe gelmiş değilim, yanlış anlama. Lâf açıldı da söylüyorum.»

Başını sallıyor, «Derdimiz o olsa, diyor. Deniz düşünecek hal mi var bizde? Köye gidip hayvanların kışlık otunu yemini hazırlamam gerek. Şu damı örtelim de öyle

gideyim dedim. Geç kaldım. Damat da gidip mahsülü kaldıracak. İş bir değil ki. Sizler maşallah rahatsınız, böyle dertleriniz yok.»

Yüzüne bakıyorum, sıkıntılı. Çok havada kalıyor benim dediklerim. Kırışık alnı oturduğu yerde terliyor. Konuyu değiştirmek istiyorum. «Sütten biraz para alıyorsunuz değil mi?» «Eh fena değil. Ama herşey ateş pahası. Geldiği gibi gidiyor. Geçen gün şu ineğin danasını sattık. Gelecek yıla kalsaydı çok para ederdi ama ne yapacaksınız? Ev işini bitirmemiz gerek. Olmuyor, iki ucunu bir araya getiremiyoruz.»

«Komşularınız nasıl, bir sorun yok ya aranızda?»

«Yok. Bizim gibiler işte. Herkes kendi derdinde. İkide bir belediyeciler geliyor, şöyle yapın, ,şu tarafa taşmayın. Duvarları badana edin. Her şeyimize karışıyorlar. Suyumuzu bağlasalar iyi olacak ama bir türlü halledemedik o işi.» «Elektriğiniz var?» «Var he, geçen yıl bağlandı. İyi oldu.» «Bu çocuklar okuyorlar mı?» «Yok efendi, nasıl okutalım? Köyde ilk okulu bitirdiler işte. Zeytin zamanı çalıştırıyoruz. Okula gönderemiyoruz.» «Hımm, yazık.» «Ne yapalım, herşey paraya dayanıyor, o da bizde yok. Okutmaya kalkarsak dünya kadar masraf çıkar. Yapamayız. Evde ninelerine yardım ediyorlar işte. Bir iki okuyalım falan dediler ama yüz vermedik. Bize göre değil o işler.»

«Hergün götürüp süt satmak senin için kolay olmuyor değil mi?»

«Olmuyor ama ne yapacaksın? Bu yaştan sonra kapı kapı dolaşıyoruz. Bir de ileri geri söyleniyorlar.»

«Ne gibi?»

«Sütü beğenmiyorlar, kapları beğenmiyorlar Herkes... bir değil ki. Bunları nasıl yıkıyorsunuz, suyunuz var mı diyen yok.»

Sigarasından derin dumanlar çekiyor. Yere bakıyor. Başka bir dünya sütçü Yasin ağanın dünyası. Kendimi bir an onun yerine koyuyorum. Nefes almakta güçlük çekiyorum. «Hadi hoşça kal» deyip yürüyorum usulca.

1982 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜNÜ ALAN MARQUEZ DİYOR Kİ :

Bir yazar, ancak okurlarını inandırabildiği sürece aklından geçenleri yazabilir.
Bunun tek ölçütü de, yazarın kendi anlattıklarına inanmasıdır.
Beni yazmaya iten ilk etmen, bir imgedir. Ama yazmaya başladıktan sonra ritm ve anlatım önem kazanır.
Herşeyden önce de tutkuyla ve büyük yazarları aşmaya kararlı olarak yazmak gerekir. Çünkü alçakgönüllülükle yazan insan, sıradan bir yazar olmaktan öteye gidemez.
Benim yazdıklarımda sıfatlar çok önemlidir. Bir tek sıfatta, pek çok şeyi yoğunlaştırıp anlatma olanağı vardır. İşte bu nedenle de çevirilerden korkarım. Bir sıfat benim kullandığım biçimde çevrilmemişse, geriye birşey kalmaz.
Kitaptaki ritmi çeviride korumak olasıdır, ama sıfatlar için aynı şeyi söyleyemem.
Bu sinema için de geçerli. Okuyucunun roman kahramanlarını kendi imgeleminde yarattığı gibi yaşatmasını istiyorum.
Bu nedenle de bugüne kadar Yüzyıllık Yalnızlık için yapılan film önerilerini geri çevirdim. Ama günün birinde filmin getireceği para, bir Latin Amerika devrimine gerekli olursa, film önerisini kabul edebilirim.

Desen / Nural Birden

A. Hicr İzgören

ŞİİR

Sınardın duyarlıkları
En olmaz yerde
Gelir yoklardın
Dallara su yürürdü
Boy atardı şıvgınlar

Yaşanan ne varsa tek tek
Sofur duyar tadardık
Ve kanardık birlikte
Kurardık sentaksını umudun

Bir insan: AZRA ERHAT

ŞADAN GÖKOVALI

Azra Erhat bir açık oturumda.

Ölümün onu dünyamızdan kopardığı 6 Eylül 1982 Pazartesi gününden bu yana, Kaşkarlı Mahmut'un, X. yy.'da halk ağzından derlediği Sagu'nun ilk dörtlüğünü, Alp Er Tunga adını değiştirerek dilimde dolaştırıyorum:

«Azra Ana öldü mü
Issız acun kaldı mı
Zaman öcün aldı mı
Şimdi yürek yırtılır.»

Tanju Cılızoğlu, İzmir'e bir gelişinde, «Dönemeç» özel sayısındaki «Balıkçı'nın Dünya Yılları» başlıklı yazımdan sözetmiş ve «Edebiyat '81»in «Portre» köşesi için Azra Erhat'ı yazmamı istemişti. Bu yazıyı, Azra Erhat öldükten sonra yazmak varmış kaderde.

Ayşe Azra'nın, adına dünya dediğimiz «iki kapılı handa»ki 67 yıllık konukluğu, 6 Haziran 1915'te, İstanbul'da başladı. Babası Tevfik Erhat, anası Nasibe hanımdır. Belçika'nın başkenti Brüksel'de ilk, Emile Jagmain Lisesinde ortaöğrenim gördükten sonra (1934) Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesini bitirdi (1939). Aynı Fakülte'nin Klasik Filoloji Bölümü'nde asistan ve doçent oldu. Bu arada, Nurullah Ataç ve Sabahattin Eyuboğlu'nun yüreklendirmesiyle, klasikleri dilimize kazandırma çalışmalarına katıldı. Sopholes'in, Aristophanes'in, Homeros'un hemen tüm yapıtlarını Türkçe söyleyerek, kültür yaşamımıza küçüksenmeyecek katkılarda bulundu. Dahası, O'nun, Türkiye'ye bilimsel çeviriyi getirenlerden olduğu söylenebilir. Gerçekten de,

A. Kadir'le gerçekleştirdiği İlyada cevirisi hem Habib Edip Törehan **Bilim** Ödülünü, hem de Türk Dil Kurumu **Çeviri** Ödülünü kazandı. Türk okuru, **«en çok okunan çağdaş Fransız yazarı»** A. de Saint Exupery'nin kitaplarını kendi dilinde okumayı da Erhat'a borçludur.

Üniversiteden ayrılmak zorunda kalan Azra Erhat Yeni İstanbul, Vatan ve Cumhurlyet gazeteleriyle İmece ve Yeni Ufuklar dergilerinde yazı ve cevirilerini yayınladı. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) İstanbul Kitaplığındaki görevinden emekli olan Erhat, daha sonra kendini tümüyle yazı yaşamına vermişti.

Erhat'ın, hemen tümü Anadolu uygarlık ve güzelliklerini dile getiren Mavi Anadolu, Mavi Yolculuk, Hesiodos: Eseri ve Kaynakları, Homeros, Mitoloji Sözlüğü, Mektuplarıyla Halikarnas Balıkçısı: Düşün Yazıları gibi yapıtları; ayrıca Ecce Homo: İşte İnsan, Yunus Emre (Sabahattin Eyuboğlu ile), Aristophanes ve Sevgi Yönetimi (denemeler) adlı kitapları var. S. Eyuboğlu'nun gazete ve dergi sayfalarında kalan yazılarının kitaplaşmasını da (Denemeler, Mavi ve Kara vd) ona borçluyuz.

NE VERMEK İSTEDİ?

Klasik Grekçe ve Latincenin yanısıra, belli başlı Batı dillerini bilen Azra Erhat'ın yaşam ve felsefesini tek sözcükle özetleyebiliriz: SEVGİ. O insanı severdi, insanlığı severdi; insanların birbirini sevmesini isterdi.

Batı ile Türk kültürü arasında köprü kurmaya çalışan yazar ve çevirmenimiz, sahip olduğumuz değer ve olanakların bilinç ve tadına varmamızı sağlama yolunda benzersiz uğraş verdi. Yazılarının yanısıra, bizzat katılıp yönlendirdiği Mavi Yolculuk'larla, aydınımıza ülke ve uygarlığımızı tanıtıp benimsetti. Çalışmalarını genellikle «İmece» ile gerçekleştiren Erhat, «usta»ları Halikarnas Balıkçısı ve Sabahattin Eyüboğlu'nun **yolunu izledi**, onların ölümünden sonra, Dünya uygarlığında Anadolu'nun erişilmez yerini benimsetme işlevini tek başına üstlendi.

KENDİNDEN SONRA...

Azra Erhat, kendisinden sonrasını düzenleyerek ölebilen mutlu insanlardan oldu. «Aklımla yendim» dediği çağımızın amansız hastalığı onu «aklından vurunca», paniğe kapılmadı. Dileklerini tek tek yazdırdı. Sevdiği, güvendiği kişileri çağırıp, herkese görevler verdi.

Son yıllarda kendini «Osmanlı Münevverlerinden Türk Aydınına» konusundaki çalışmaya vermişti. Bu çalışma, Şubat/82'de bitmiş gibiydi. O ara birlikte İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kitap Satış Yerine uğramıştık. Orada bulduğu «Mizancı Murat» adlı yayın, çalışmasını yeniden elden geçirmesini gerektirdi. Öleceğini anlayınca, bu konudaki çalışmanın, gösterdiği doğrultuda Vedat Günyol ve arkadaşlarınca tamamlanmasını uygun gördü.

«Gülleyla'ya Anılar» tamamlanmadıysa bile, o haliyle basılabilir sanırım.

Kendisinde Balıkçı'nın, yayınlanmamış daha bir çok mektubu vardı. Azra Ana bu mektupların sahipliğini, Balıkçı'nın büyük kızı İsmet'in küçük kızı Deniz Noonan'a, değerlendirilip yayınlanması görevini de bu satırların yazarına bıraktı.

Bir çalışması da, Prof. Dr. Fredrich Carl Dörner'in «Kommegene»sinin çevirisiydi. Azra Ana, bu önemli kitaptan yaptığı 100 sayfayı aşkın çevirinin «bu işi kim sürdürecekse» ona verilmesini uygun gördü.

Evet, Azra Erhat ana öldü, **«dünya ıssız kaldı»** ama sanıyorum, gözü arkada kalmadı. Yattığı yer nur olsun!..

Askerlik Arkadaşım AZRA ABLA...

SEÇKİN CILIZOĞLU

Teşvikiye camlinin avlusunda Azra ablayı uğurlamaya gittiğimizde, tabutunun kıyısına iliştirilmiş bir mavi kumaş parçası, aldı beni yıllar öncesine, bir başka mavi kumaş parçasına taşıdı.

12 Mart döneminin başlarındaydık. Sansaryan han, daha sadece pasaport kuyruğunda bekleyenlerin girip çıktıkları bir yer olmamıştı. Siyasîlere ayrılan üst katı ve ünlü orta katıyla hal-i faaliyetteydi henüz. Hücreler ve arkadaki ufak bölme hepimizi almadığı için, kızlar ön tarafta büroların bulunduğu bölümde kalıyorduk. Gündüzleri eshab-ı mesalih gibi büro polislerinin masalarının önünde oturuyor, geceleri de yine oradaki sandalyelerde geçiriyorduk. Nöbetler bizim odalarda tutuluyor, operasyon hazırlıkları yine bizim odalarda yapılıyordu.

Bir gece yarısı, 1. Şube birden hareketlendi. Telefonlar çalıyor, birileri gelip gidiyor, oraya buraya emir yağıyordu. Sonra el konulmuş silahlar çıkarıldı ortaya. Mekanizmalar kontrol edildi, silahlar söküldü takıldı. Ve gece ekibi tam teçhizat bir yere gitti. Anlaşılan ertesi sabahı bekleyemeyecek kadar önemli bir operasyon gerçekleştirilecekti. Anlaşılan pek ürkülen birileri getirilecekti. Böylesine telaşlı gece operasyonları az olduğu için, bizler de meraklandık doğrusu.

Birkaç saat sonra, gidenler geri döndüler. Beş kişi vardı yanlarında. Sabahattin Eyüpoğlu, eşi Magdi Rufer Eyüpoğlu, Vedat Günyol, Yaşar Kemal'in eşi Tilda ve Azra Erhat. Son model otomatik silahlarla getirilen grup buydu işte.

Sabahattin Bey, Magdi ve Tilda bir başka odaya konuldular. Vedat hoca karşımızdaki odaya getirildi. Azra abla da bizim yanımıza verildi. Azra ablanın bana «Askerlik arkadaşım,» diye takılması o geceden başlayıp ölümüne dek sürdü. Onunla birlikte odada beş kişi olduk. Hepimizden hayli yaşlıydı. Ama canlılığı, sıcaklığı ve gerginlikleri muziplikle hiciv arasında bir havaya sokuşu, onu herkesle kaynaştırdı.

ZIRHLI TUGAY GÜNLERİ

Askerliğimizin ikinci bölümünü Kartal - Maltepe'deki Zırhlı Tugay'da geçirdik. Azra abla, Tilda ve Magdi bizden birkaç gün sonra getirildiler. Sılada kavuşmuş gibi olduk buluşunca. Bu kez epey kalabalıktık. Spor salonu diye yapılıp da bir türlü o amaçla kullanılmamış üst barakaya naklettiler bizi. Pollyanna'cılığa hep karşı olmuşumdur, ama Azra ablanın o barakada kendine yarattığı sevinci görünce, iyimserliğin böylesine hem gıpta ettim, hem şaştım.

«Nasılsa bir suçumuz yok,» diyordu Azra abla. — Evet, yaşadığımız ortamda ve içinde bulunduğumuz bağlamda hümanizmin ne kadar aykırı ve yersiz olduğunu kestirememekten gayrı bir suçları yoktu. Hümanist olmak adına ortada kalmanın sancısını çektirdiler onlara. — Evet, «Nasılsa bir suçumuz yok,» diyordu Azra abla. «Kısa zamanda salıverirler bizi. Hak hukuk ne güne du-

ruyor. Biz de burada kaldığımız süreyi, bir tatilmiş gibi düşünelim.»

Ve dediğini yaptı. Bir mavi yorgan, bir mavi battaniye ve kocaman mavi bir şalla, Zırhlı Tugay'ın spor salonundan dönme kadınlar koğuşunu mavi yolculuğa dönüştürdü. Akşam oldu mu, yanımdaki ranzanın alt yatağına girer, mavi yorganlarını örter, mavi şalını da üst ranzanın kenarından aşağı sarkıtırdı. «Mavilikler içindeyim, de ki bir teknedeyiz,» deyip yatardı. O koğuşu ne zaman düşünsem, çinko çatıyla, duvarlarla ve parmaklıklarla arama önce bu mavi şal girer. Sağ omzumun biraz altından başlayıp yere kadar inen mavi şal.

VE BALIKÇI GELİYOR

Balıkçı geldi bir görüş günü. Her zaman şen şakrak, her zaman canlı, her zaman yaşayan Azra abla, daha da canlandı, daha da gençleşti. Bir anda hem çocuk, hem sevgili, hem öğrenci, hem dost oluverdi Balıkçı'yı görünce. Balıkçı'nın parmaklıklardan içeri uzanan o ünlü uzun parmaklarını yaşamı tutarcasına tutuyordu. O an hapiste ama özgür, yaşlı ama genç, ağır başlı ama çapkındı.

Ve sonra Balıkçı'yı anlattı bize, eşini anlattı, sevgilerini, sevinçlerini anlattı. Aşk önemliydi onun için. Sevmek ya da sevilmek... İnsanı, insanları sevmek. Onu ayakta tutan da buydu, yaşatan da ve hapse getiren de...

Orada geçirdiği aylar boyunca ne kimseyle aykırılığa düştü, ne de herhangi bir şeyden yüksündü. Koğuş görevlisi ise, işini hakkıyla yapar; oturup çalışacaksa, çalışma masasının başındaymış gibi dinginlik içinde çalışırdı. Tartışılıyorsa tartışmaya katılır, ağıt söyleniyorsa söyler, akıl danışılıyorsa bilgisini esirgemeden aktarırdı. O güne dek hiç tanımadığı, adlarını bile bilmediği ve yaşıtı olmayan bir dolu insanla bütünleşip kaynaştı. Öyle ki, Teşvikiye camiinin avlusunda toplanan dostlar arasında, zorunlu birkaç eksiğiyle askerlik arkadaşlarının tümü bir araya geldiler. Hepimiz tabutun kıyısındaki o mavi kumaş parçasına bakarken, «güzel» diye adlandırabileceğimiz anılara uzandık Azra ablanın cevresinde...

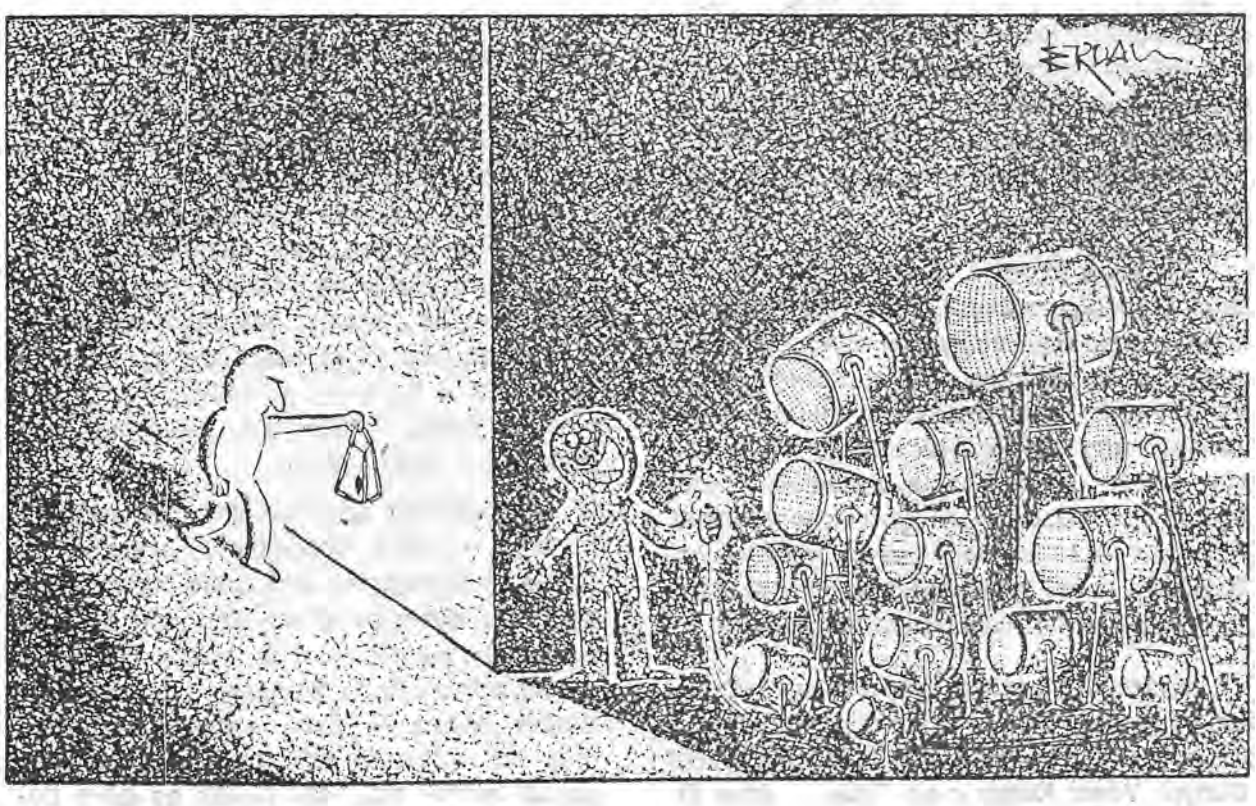

NOKTA İNSANLAR **dergisinde Yıldız Kenter ve Nejat Eczacıbaşı ile yapılan açık oturumu yarına belgelemek amacıyla okurlarımıza aynen aktarıyoruz.**

Mini Açık Oturum:
SANATIN FİNANSMANI

Canan BARLAS

Değişik çevrelerin tanınmış çehreleri ve **«sanat»** deyince, aklımıza **Nejat Eczacıbaşı** ve **Yıldız Kenter** geldi. Ortak konumuz **«Sanat ve sanatın finansmanıydı.»** Oturuma bir kaç dakika geciktiğimizde, iki ünlü çehrenin bizden önce büyük bir dostluk içinde olduğunu gözledik. İlk kez karşılaşmıyordu **Eczacıbaşı** ve **Kenter.** Değişik çevrelerin eşit düzeyde kişileriydi. Sanat için ortak endişeler taşıyorlardı. Nedense böyle bir beraberlik içinde aklıma gelen ilk soru, **«Üst düzeyde sanat ne demektir, Türkiye'de halktan kopuk başka bir sanat anlayışı var mıdır?»** oldu... Sorunun yanıtını öncelikle **Yıldız Kenter**'in vermesini istedim. **Eczacıbaşı** bu önceliğin **Yıldız Kenter**'e verilmesinden rahatlamış olduğunu hissetirdi. Ve oyuncu, hoca, yönetmen **Yıldız Kenter,** soruyu içtenlikle yanıtlamaya başladı.

Y. K. — Sanat insanlar içindir. Sanatı, halkını, çağını ve memleketini bilerek ve sanatsal kaygılarla donatılmış olarak değerlendirdiğimiz zaman, daha iyisini yapmak mümkün olacaktır. Sanat kendi içinde sanattır. Ben böyle bir ayırım yapamam...

C. B. — **Siz Nejat Bey, aynı soruyu nasıl yanıtlayacaksınız?..**

N. E. — Ben de Yıldız Hanım'a katılıyorum. Biliyorsunuz İstanbul Festivali'nde bu sözler çok kullanıldı. Halka dönüktür, değildir diye... Ben bu soruyu sorana sorarım, **«Ne demek halka dönüktür, değildir»** demek diye... Bizim halkın sevmesini temenni ettiğimiz ölçüde bazı girişimlerde bulunmamız doğru olmaz mı? Tarihe baktığınız zaman bu sorunun yeri var mı?..

C. B. — **Tiyatro «Burjuva» sanatıdır diye bir tanımlama var. Yıldız Hanım, siz bu görüşe katılıyor musunuz?**

Y. K. — Bunda tabii gerçek payı var. Bütün sanatlar gibi takdir etmek ona alışkın olmaya, onu çok küçük yaşlarda geliştirmeye bağlı olan bir şey. Ama bu sanat belli kişilere hitap eder demek değildir.

C. B. — **Sanıyorum nüfus artışı ve dünyada köylülerin çoğalması, kentlilerin azalması ile tiyatro kentli sanatı oluyor... Yayılma özelliği de**

fazla olan bir dal değil. Bu nedenle belli bir sınıfın sanatı olmuyor mu?..

Y. K. — Bunu zaten değişen teknoloji getiriyor. Eski Yunan'a baktığınızda 20 bin kişilik tiyatrolar vardı. Deniyor ki, devir o kadar berbat oldu ki, tiyatro 20 bin kişiye hitap ederken küçüldü, 500 kişiye hitap eder oldu. 100 kişilik bile tiyatrolar var. Teknoloji öyle parçaladı ki, bir kişilik bile seyirci var. Evinde oturup televizyon izliyor. Halkı yanında hissetmek duygusundan kaynaklanan tavır ile İzmir Kültürpark'taki tiyatro yok oldu. 10 liraya tiyatro yaptırmak istediler. Tiyatro kayboldu. Sonunda halka dönük olmadı, sırtını döndü...

Para söz konusu edilince biz hemen Nejat Eczacıbaşı'na döndük.

N. E. — Para denince, nedense hemen bize dönüyorsunuz...

C. B. — **Yalnız sanata dönebilmek için de paraya ihtiyaç var. Siz sanata da dönük olduğunuz için biz size dönüyoruz...**

N. E. — Sağ olun...

C. B. — **O halde, sanatın finansmanı konusunda sizce kimler rol oynamalı?.**

N. E. — Sanatın finansmanında önce kilise rol oynamış, sonra rönesans ile para ekonomisine geçildiğinde, para sahipleri rol almış. Bizim dönemimize yaklaşıldığında, kişilikten çıkıp müesseseliğe dönmeye başlamış. Bunun belirgin aşaması ABD'deki **Rockefeller** ile olmuş. Yanlış yollardan para kazanmış toplumda, sevilmeyen bir adam olmuş, hatta nefret edilen bir kişi olmuş. Ama akıllı adam, birini tutmuş ve **«Beni bu görüntüden kurtarabilir misin?»** demiş. Bu kişi de **«Çok para verirsen seni kurtarırım»** demiş. Ona bir üniversite kurmayı önermiş. Bu nedenle Chicago Üniversitesi meydana gelmiş. **«Müzeler kurarsın, sanatçıya bir vakıf kurar, yardım edersin ve adın sanatla beraber şekil değiştirir, sadece kötü yollardan para kazanan biri olmaz, sanata yardımcı olan bir kişi olursun»** demiş. **Rockefeller** bugün saygın bir isim. Sanatın finansmanı için Türkiye'de nasıl geliştirebiliriz dersek, yatırımcılara, sanayicilere, ekonomimizde görev almış kişilere bunun temelini ve kendileri için o-

Yıldız Kenter ve Nejat Eczacıbaşı

lan yararını anlatmak gerekir.

Bu arada kabuğuna sığınmış gibi duran Yıldız Kenter söze atıldı...

Y. K. — Ben buna inanıyorum ve tiyatronun böyle bir yardım olabilmesi için 20 yıl savaştım.

C. B. — **Nerelere baş vurdunuz?.**

Y. K. — Mesela **Nejat** Bey'e çok başvurmuşumdur. Geri de dönmedim. Devletin yardımı için her değişen dönemde dosyamı alıp Ankara'ya gittim. Diğer sorunlar daha ağır bastığı için hep ertelendi. En son **Cihad Baban** sayesinde gerçekleşti...

N. E. — Bu işi iki kategoriye ayırırsak, biri kişinin merakından doğan yardım, kişilerin seviyesine bağlı bir şey. Diğeri menfaatler nedeniyle. Bunun karşılıklı bir alış-veriş olduğunu anlatmak, yol göstermek gerekir. Bunu basın yapar. Odalar yapar. Sanatçıyla işbirliği her alanda şarttır.

İşte sanatı ödemeye kalkmanın zorlukları. Şimdi de konuklarımızı biraz rahatlatalım ve güncel sorular soralım...

C. B. — **Yıldız Hanım siz Nejat Bey'i ne zamandan beri tanıyorsunuz?..**

N. E. — İsterseniz bu soruyu önce ben cevaplayayım. Sahneye ilk çıktıkları zamandan beri.

Y. K. — Ben gene tiyatro ile ilgili bir konuda bir gün randevu istedim. Bana verdiler. Biz biliyorsunuz koltuk satarak, tiyatromuzu kurduk. Bize yardım etmişlerdi.

C. B. — **Nejat Bey, size soruyorum. Sizce sanatçı bir kişinin sorumlulukları nelerdir, özellikle kadın olursa?..**

N. E. — Ben şahsen **Yıldız** Hanım'ın aksayan bir tarafını görmedim.

Y. K. — Zaman zaman istediğim gibi olmuyor.

C. B. — **Nejat Bey'le bir dostluğunuz var mı?**

Y. K. — Maalesef yakın dostlar olamadık. Ben genellikle sanata eğilimli olan iş adamlarını başım sıkıştıkça ararım. Onlardan destek isterim. Bunu **Nejat** Beyden de defalarca istedim. Yani benim iş adamlarıyla ilişkilerim hep bu konularda oldu.

C. B. — **Siz Yıldız Hanım, iş adamlarında topluma karşı ne gibi sorumluluklar ararsınız?**

Y. K. — Hiç böyle bir soru soracağınızı düşünmemiştim. Gerçekten iş adamlarının yaptığına bakınca heyecanlanıyorum. Bir eğitim vakfı, bir İstanbul Festivali beni heyecanlandırıyor. Yalnız Türkiye'de sanat, spor kadar yaygın değil. TRT'de bile her haberden sonra spora yer veriliyor. Haftada bir olsun sanata yer verilmiyor. İş adamları bunun yanı sıra, sanattan fazla sporu destekliyorlar. Bundan dolayı bir kıskançlık duyduğumu söyleyebilirim. Örneğin, bir Eczacıbaşı, bir Efes Pilsen spor kulüpleri var. Ben isterim ki, Eczacıbaşı Tiyatrosu da olabilsin. Burada bir dengesizlik görüyorum.

N. E. — Eskiden İngiltere de spora ağırlık vermişti. Şimdi onlar da sanata daha çok ağırlık veriyorlar. Demek ki geliştikçe sizin temenniniz oluşacak.

C. B. — **Türk müziği sanatçılarından kimleri beğeniyorsunuz?**

N. E. — Ben Türk müziğinden anlamam. Bizim bayiler toplantıları hep gazinolarda oluyor. O zaman Türk müziği duyuyorum.

C. B. — **Alaturka bir eğlenme tarzı değil mi?**

N. E. — Birbiriyle ilgisi olmayan müzik yapılıyor.

C. B. — **Siz Türk müziğine nasıl bakıyorsunuz?**

Y. K. — Ben pek anlamıyorum ama eşim **Şükran Güngör**'den dolayı saygım var, seviyorum. İlle de çok sesli olması gerektiğine inanmıyorum. Ama alaturkalığın da bir düzeyi olduğuna inanıyorum.

Konu dönüp dolaşıp saygın sanat anlayışına gelirken, bu kez biz rica ediyoruz, ayakta bir resim alabilir miviz, lütfen yan yana olsun. İlk ses Nejat Eczacıbaşı'dan geliyor, «Memnuniyetle, benimle birlikte Yıldız Hanım'ı düşünmüş olmanızdan mutluluk duydum»...

Hemen Yıldız Kenter söze karışıyor, «Aynı mutluluğu paylaşıyorum»...

Ve ister istemez düşünüyoruz, isabetli bir seçim. Aynı çevrelerin pek çok ortak yanı olan iki insanı. Ortaklık konusu sanat olunca bizim de işimiz kolaylaşıyor. •

«Remzi Kitapevi» 56 Yaşında

Kitap onu yazanla, çevirenle, basanla hatta satanla bütünleşmiş bir üründür. Giderek yayınevleri ülkede belirginleşiyor. Kitapçılık yayıncılık kurumlaşıyor. Bu kurumlaşmanın ilk odaklarından birisidir «REMZİ KİTAPEVİ». Elli altı yıllık bir geçmişi sırtlamış bu yayınevini tanıtarak yeni bir diziye başlıyoruz. Yayınevlerini belirlemek amacıyla başladığımız bu girişimin ilki «REMZİ KİTAPEVİ»..
Aşağıda bu yayınevinin yöneticisinin ağzından ellialtı yıllık bir dünü ve yayınevinin bugününü bulacaksınız.

Remzi Kitabevi Türk yayın yaşamına 1926 yılında İstanbul'un Beyazıt semtinde «Ümit Kütüphanesi» adıyla katıldı. Kitabevimizin kurucusu Remzi Bengi'nin bu ad altında yayınladığı ilk kitaplar Ömer Seyfettin'in «Yüksek Ökçeler»i ile «Rudolf Valentino'nun Aşk Maceraları»ydı. 1928 yılında yer değiştirerek (gene Beyazıt'ta) ve kısa bir süre kaldığı başka bir dükkândan sonra 1929'da Ankara Caddesi'ndeki bugünkü yerine taşındı. Burada yayınlanan ilk kitabı Hasan Ali Yücel'in «Goethe - Bir Dehanın Romanı» oldu. Hasan Ali Yücel, M. N. Özön, Baha Dürder, Hayrullah Örs, Suut Kemal Yetkin, Sabri Esat Siyavuşgil ve Hasan Ali Ediz gibi danışmanlarının da katkısıyla Remzi Kitabevi, ilk büyük ve önemli atılımını 1937'de Mustafa Nihan Özön'ün yönetiminde «Dünya Muharrirlerinden Tercümeler Serisi» ile gerçekleştirdi. Bu girişimiyle yayınevi genç Türkiye Cumhuriyeti'nin yetişen kuşaklarının, klasik ve çağdaş Batı edebiyatının tanıtılması gibi bir görevi de üstlenmiş oluyordu. Böylesine önemli bir görev Hasan Ali Ediz'in, Mustafa Nihat Özön'ün, Sabri Esat Siyavuşgil'in, Hüseyin Cahit Yalçın'ın ve değerli birçok çevirmenin büyük katkılarıyla gerçekleştirilmiştir. Bu dizi aracılığıyla Türk okuru Fransız edebiyatından Stendhal Balzac, Flaubert, Zola; Rus edebiyatından Gogol, Dostoyevski, Tolstoy, Turgenyev, Çehof, Gorki ile tanışırken; Pirandello, Montherlnd, Gide, Mauriac, Duhamel, Faulkner, Galdwel gibi çağdaş yazarları da Türk dilinde okuma olanağını bulmuş oluyordu. Bu dizinin önemli bir yararı da Türkiye'de değerli bir çevirmenler kuşağının yaratılması olmuştur. Dünya edebiyatından seçme örnekleri dilimize kazandıran bu diziyi desteklemek amacıyla Remzi Kitabevi ayrıca «Kalem» adlı bir dergi de çıkarmış ve bu dergi aracılığıyla programına aldığı yazar ve yapıtları okura tanıtmaya çalışmıştır.

Yayınevi o günün var olan edebi boşluğu **«Dünya Muharrirlerinden Tercümeler Serisi»**nin 150'ye ulaşan kitabıyla doldurmaya çalışırken düşünsel alandaki eksikliği gidermek için bir diğer diziyl, «Kültür Serisi»ni programına aldı. Fransızların tanınmış «Que Sais-le» dizisinden esinlenerek hazırlanmış olan bu dizi felsefe, tarih, sosyoloji, sanat, ekonomi, siyaset ve psikoloji alanında yazılmış yapıtlarla elli sayılık bir bilgi birikimini

Remzi Kitabevi'nin bugünkü yöneticisi Erol Erduran

meydana getirirken lise ve üniversite öğrencilerine de bir başvuru kitaplığı kazandırmıştır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adıvar, Adnan Adıvar, Sait Faik, Falih Rıfkı Atay'ın eserlerini 1930'larda Türk okuruna ulaştıran Remzi Kitabevi 1950 yılında okul kitaplarını yayınlamaya başladı. Kısa zamanda yayınladığı birçok okul kitabı ve yardımcı kitapla Türkiye'nin ilk ve en büyük okul kitabı yayıncılarından biri oldu. Niyazi Akşit, Emin Oktay, Nurettin Seçkin, Nihat Sami Banarlı, Haydar Ediskun, Nurettin Baş, Osman Pazarlı gibi ünlü eğitimci yazarlar ilk okul kitaplarını Remzi Kitabevi için yazdı. 1953 yılında ise «Yeni Türk Yazarları» dizisiyle çağdaş Türk yazarlarının okura tanıtılmasını sağladı ve yeni kuşak Türk edebiyatını biçimlendiren Orhan Kemal, Kemal Tahir, Tarık Buğra, Yaşar Kemal, Halikarnas Balıkçısı, Şevket Süreyya Aydemir, Fakir Baykurt, Melih Cevdet Anday, Orhan Hançerlioğlu gibi yazarların kitaplarını yayınladı. Daha sonra bu yazarlara Adalet Ağaoğlu, Muzaffer İzgü, Ümit Kaftancıoğlu ve Burhan Günel katıldı. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı'nın Klasikler dizisinden yayınlanmış fakat sonraları unutulan yapıtların en önemli ve güzelleri daha güzel bir Türkçeyle «Yunan ve Latin Klasikleri» adıyla düşün yaşamımıza kazandırıldı ve yitip gitmeleri önlendi. Gerek bu dizinin hazırlanmasında gerekse Shakespeare'in yapıtlarının Türkçeye çevrilmesinde Sabahattin Eyüboğlu ve Azra Erhat'ın önemli katkıları oldu.

1966'da Erol Erduran yayınevi yönetimine katıldı ve birkaç yıl sonra tüm yayınları yönetmeye başladı. 1971'de yayınevine katılan Neiat Ebcioğlu da on yıl süreyle yayınların seçiminde ve yayınevi yönetiminde önemli katkılarda bulundu. Türkiye'de altmışlı yıllardan sonra görülen yayın furyası sırasında da Remzi Kitabevi özenli, toplumsal ve akademik gereksinmelere uygun seçimlerini yapmayı sürdürdü, geleneksel yayın politikasını değiştirmedi ve 1968 yılında günümüzde 43 kitaba ulaşma başarısını göstermiş olan «Büyük Fikir Kitapları» dizisini başlattı. Felsefe, bilimsel düşünce, ekonomi, siyaset bilimi, toplumbilim, estetik, antropoloji, din felsefesi ve psikolojisi alanında yazılmış yapıtları içeren bu dizi, çağımızı yorumlamamızı ve anlamamızı kolaylaştırmaya bir katkıda bulunmayı kendisine amaç edindi. Dizi tümüyle gelmiş geçmiş düşünürlerin, tarih boyunca bilimsel düşünme ve araştırma yöntemlerini, çağdaş iktisat ve felsefî doktrinlerini, tarih boyunca gözlenen toplumsal değişimleri, başlangıcından günümüze sanat tarihini ve 20. yüzyılda gelişen sanat akımlarıyla, insanı ve dünyasını tanıtan kapsamlı ve bilimsel nitelikte bir ansiklopediyi oluşturacaktır. Konularında uzmanlaşmış yazarların Türkiye üzerine gerçekleştirdikleri araştırmaları da kapsama alınarak dizi daha da güçlendirilmiş ve ilgi sahasının boyutları genişletilmiştir.

1970 başlarında çocuklar ve yetişkinler için renkli ansiklopedik yayınlara başlandı. Bilim dizisi, Yönetim dizisi ve Çağdaş Dünya Ansiklopedisi hazırlanarak yayınlandı.

1978'de yayınevi kurucusu Remzi Bengi'nin vefatından sonra yayınevinin tüm yönetimi Erol Erduran tarafından yürütülmeye başlandı. Yayınevi halen tüm dizilerini, yeni kitaplar ekleyerek sürdürmekte ansiklopediler ve sanat dizileri hazırlamaktadır.

Remzi Kitabevi'nin yayın yaşamına başladığı ve geliştiği 1930'lardan bu yana geçen 50 yılı aşkın dönem, aynı zamanda Türk okurunun da önemli bir değişim ve gelişim sürecidir. Türk toplumunun bilindiği gibi daha Tanzimat'tan başlayarak bir kabuk değişimine, bir dünya görüş değişimine girdiği ve değişimin hâlâ sürmekte olduğu göz önüne alındığında Remzi Kitabevi'nin bu süreçte oynadığı rolün ne ölçüde olduğu daha iyi anlaşılır. Remzi Kitabevi Türk okuruna bir yandan Edebiyat Kütüphanesi Dizisi ve Edebiyat Antolojileriyle önceki kuşakların eserlerini, bir yandan da yeni yazarların yapıtlarını ve çağdaş ansiklopedileri vererek Türk yayıncılığına önemli katkılarda bulunmuştur.

Remzi Kitabevi'nin yayıncılıktaki genel tutumu geçmişten kopmadan ama geçmişle akılcı, bilimsel yoldan bağlantılar kurarak çağdaşlaşmaya yöneliktir. Atatürk'ün «muasır

medeniyetler seviyesine ulaşmalıyız» ilkesi yayınevinin kuruluşundan bu yana değiştirmediği bir amaç olmuştur. Bu amaçla sadece kapsam bakımından değil, baskı ve tüm maddi nitelikler açısından da Türk okuyucusuna en iyi kitapları vermek çabası içindedir.

İçinde bulunduğumuz dönem yayıncılık için de, büyük ekonomik sıkıntıların yaşandığı bir dönemdir. 1978 sıralarında tonu 4500 lira olan kitap kâğıdı bugün 90 000 liraya yükselmiştir. Kapak kâğıdı, boya ve benzeri tüm yapım hammaddelerinde de aynı ölçüde olmasa da buna yakın artımlar olmuştur. Okur yazar sayısının çoğalmasına rağmen kitap satışlarında azalma, baskı sayılarında düşme olmuştur. 1960'larda baskı sayıları 5 binden 10 bine, 1970'lerin ilk yarısında 20 bine yükselmişken 1975'ten sonra bu sayı giderek azalmış ve günümüzde yeniden 5 bine düşmüştür. Bunda kâğıt fiyatları artımının önemli rolü vardır. Kâğıt fiyatlarındaki bu artıma rağmen kâğıt kalitesinde hiçbir düzelme olmamış, hatta kâğıtlar eskisinden de daha niteliksiz bir görünüm almıştır. Yine de bu samanlı, dalgalı, çarpık, renk farkları olan kâğıtlarla mümkün olan en iyi kitapların yapımına çalışılmaktadır.

Türkiye'de yayın anlayışının ve iyi kitap yapabilme çabasının hemen hemen yayınevlerinin çoğunun ortak bir yönü olduğunu söyleyebiliriz. Yayınevleri doğaldır ki, ticari yayınlarının yanında birçok yayınevi, toplumun gelişme çizgisini yükselten yayınlara da yer vermektedirler. Bu tutum son derece önemlidir. Türkiye'nin gelişmesinde önemli payları olan yayınevlerinin gelecekte daha elverişli koşullara ulaşabileceğine ve hizmetlerini aksatmadan sürdüreceğine inanıyoruz.

CEMMAY dağıtım

BÜTÜN KİTAP VE DERGİ ÇEŞİTLERİYLE BİRLİKTE
KİTAPÇILARIN VE OKUYUCULARIN HİZMETİNDE

GENEL DAĞITIMINI YAPTIĞIMIZ YAYINEVLERİ
Aziz Nesin Yayınları, Ayko, Ülken Yayınları

DAĞITIMINI YAPTIĞIMIZ YAYINEVLERİ

Abece Yayınları
Ada Yayınları
A. Kadir Yayınları
Altın Yayınlar
Altın Köprü Yayınları
Arıtaş Dershanesi Yayınları
Arkadaş Kitaplar
Belge Yayınları
Bilgi Yayınları
Birikim Yayınları
Bozak Yayınları
Cem Yayınevi
Can Sanat Yayınları
Çocuk Bahçesi Yayınları
De Yayınları
Derinlik Yayınları
Der Yayınları
Dönemeç Yayınları
Doğan Yayınları
E Yayınları
Ekim-Birlik Yayınları
Eleştiri Yayınları
Erol Toy Yayınları
Esin Yayınları
Evrim Eğitim Yayınları
Gerçek Yayınları
Gökşen Dershanesi Yayınları
Gözlem Yayınları
Günebakan Yayınları
Güney Filmcilik Yayınları
Haydar Dümen Yayınları
İnkılap ve Aka Yayınları
İzlem Yayınları
Karacan Yayınları
Kavram-Alaz Yayınları
Köyün Çocuğu Yayınları
May Yayınları
Merkez Dershanesi Yayınları
Murat Dershanesi Yayınları
Niyazi Şimşek Yayınları
Oda Yayınları
Okar Yayınları
Ortam Yayınları
Remzi Yayınları
Redhouse Yayınevi
Payel Yayınları
Sabri Babacan Yayınları
Sander Yayınları
Serhat Dağıtım Yayınları
Sosyal Klasikler
Sosyal Yayınlar
Tan Yayınları
Türkiye Yazıları
Toplum Yayınevi
Vardiya Yayınları
Varlık Yayınları
Yansıma Yayınları
Yazko Yayınları
Yeni Dünya (Hür) yayınları
Yeni Ankara Yayınevi
Yalçın Yayınları
Z. Yayınları
Çeşitli Yayınlar

DAĞITIMINI YAPTIĞIMIZ DERGİLER:
Yazko, Toplum ve Bilim, Doğa ve Bilim

• Toplu ödemeli istekler bazı istisnalar dışında % 25 indirimle karşılanır
• Posta giderlerinin yarısı dağıtıma aittir
• 1981 yılı kataloğumuz ücretsiz olarak yollanır

Babıâli Cad. 191 Cağaloğlu-İST.
Telefon. 27 01 53

Salih Polat

EYLÜL

yaz bitti
eylüle girdik
bütün yeşiller birazdan yanacak
sakın duygulanmayın
sevişmek yasak

ey yorgun ellerini nadasa yatıranlar
şöyle ışık altında durun
göremiyorum gözlerinizi
bakın arıkuşları göçüyor güneşli
ormanlarınızdan
serin sularınızda yıkayıp kanatlarını
bakın füzeler geçiyor göklerinizden korkular
yağdırarak
indirin ıslanmasın mendilleriniz
çünkü siz
acının balta girmemiş ormanlarına
baltalarınızla girdiniz

dört yanı yanarken vardiya gecelerinin
yağmur gibi geçerdiniz karanlık
sokaklarımızdan
şafaklarımızda umudun heybetli bir heykeli
gibi dururdunuz

şimdi aylardan eylül
şubat da olabilirdi
sakın yıkılmayın
adınız da unutulabilirdi

sizi
unutulmuş şarkılarla iş ararken görmüştüm
hep umutluydunuz
sizi
iki çocukla hastane kapılarında görmüştüm
hep mutluydunuz
sizi
köşedeki simitçi çocuğun gözlerinden
bir hüzün alırken görmüştüm
sizi
gün doğumlarında gülerken
gün batımlarında ağlarken görmüştüm

sizi
yaşamın bir yanı kanarken
suskun görmeye dayanamam
hep konuşurken görmüştüm

güneş mor dağların ardına
biz eylüle girdik
zaman çılgın bir kısrak
sakın duygulanmayın
sevişmek yasak

karanlık sokaklarda
ağıtlar dolanırdı
bir yanınız sevgi pınarı
bir yanınız kandı
hüznü dörde katlayıp bir cebinize koyarak
çıkardınız caddeye
şu gelen doğumdu
şu giden ölüm
sordınız
yaşam nerde

gördünüz ki bir tomurcuk aralandı
bir çiçek sarktı dışarı kanayarak
gördünüz ki bir adam
zulmün önünde susturulmuş bir isyan
usulca sokulup güneşe
bir şarkı mırıldanırdınız
karanlığın ardından

eylüle girdik diyorum
eski sokaklardan geçerken
bırakın o güz yapraklarını
bırakın o gülüşleri gülüş değil
yükselen yangın çığlıkları

bakın şu çocuğa
eli yüzü gül kurusu
bakın şu kurt seslerine sisli sabahlarda
görün ki çocukların ve kurtların
özlemleri bir arada

bir çileyi anlatır bu yaşam
doğumla başlayan
ölümle sürüp giden destanlarda

sussanız kahır ağlar gözleriniz
yürüseniz bir çift papatya dolanır
ayaklarınıza
bir yanda açlık ve bırakılmışlık
bir yanda kıral sofraları
çok sesli şarkılar düğümlenir gırtlağınızda

o savaşlardan kalan anıtları siz
yontmadınız mı
al atlı savaşçılar gibi geçmediniz mi
sevdalardan
varsın seher vakti girsin korkular
kapınızdan
ne güne durur bu uykusuzluk
ya bu sabır
bu güneş damlaları alınlarda

yaz bitti
eylüle girdik
vusat yine başka bahara kalacak
sakın uzanmayın umutsuzluğun karanlık
dudaklarına
sevişmek yasak

hani en umutlu olduğunuz bir zamanda
kopunca korkunç bir fırtına
en karamsar şarkılar çalınca kapınızı
hani güneşli bir ormana sığınıyordunuz
elinizde bir ipek mendille
bir âzerî türküsünü örneğin
döne döne söyleyebiliriz diyordunuz

hani yaşama dört elle sarıldığınız bir
zamanda
ölüm fermanları okunmağa başlanınca
kutsal tapınaklarınız yıkılınca bir bir
hani yağmur bahçelerine sığınıyordunuz
yüzünüze bir gülücük kondurup
bir mor menekşeye örneğin
sırılsıklam sevdalanabiliriz diyordunuz

hani kalabalıklar içinde
beklediğiniz baharlar uğruna döğüşürken
birden bir başınıza kalınca
bir sevda şiirini örneğin
haykırabiliriz diyordunuz

bakın açlıklarda uykusuzluklarda arıyorum
sizi
bakın acılara ayrılıklara soruyorum sizi
yoksunuz
belki gecenin bir köşesinde
sessizce ağlıyorsunuz

yaz bitti
eylüle girdik
mevsim sonbahar
sakın girmeyin sevda ormanına
yaprak dökümü var
gecenin bir vaktinde
ay ışığı diz boyuyken denizlerde
ormana usulca sokulmuşken karanlık
henüz yola koyulmuşken sınır kaçakçıları
ağızlarında sessizce tutuşurken bir uzun
hava
arkalarından geceyi sürüyüp gelirken yorgun
atları

yaşamı nasıl kurtarmalı
biliyorsunuz

bırakın bir kenara denizi ormanı kaçakçıları
bırakın bir kenara gecenin bir vaktinde ay
ışığını
deyin ki gündüzün bir vaktinde
hem de bir ilkbahar ikindisinde
hem de patlamak üzereyken kiraz
tomurcukları
deyin ki yaşamdan konuşuyorsunuz biriyle
konuştukça yaşıyorsunuz
yaşadıkça gülüyorsunuz ağlıyorsunuz
yaşamı nasıl kurtarmalı
biliyorsunuz

düşlerinizi soruyorsunuz uykulara
uyanırken unutmuştunuz
şarkılarınızı soruyorsunuz rüzgârlara
kör döğüşlerde unutmuştunuz
bir çiçek açmıştı bozkırda birden
koklamayı unutmuştunuz
sıcak iklimlerden yolcular beklerdiniz
eskiden
beklemeyi unutmuştunuz
bir türkü tuttururdunuz isterse kar yağsın
bir çocuğu öpmeden duramazdınız
bir eli tutmadan duramazdınız
niçin suçlu suçlu susuyorsunuz
yaşamı nasıl kurtarmalı
biliyorsunuz

ister düşleriniz buz tutsun ateşlerde
ister koyu bir korkuya sığının
bahar yine bahardır
şimdi elleriniz kavgada
yüreğiniz direnmekteyse acılara
yaşam ve kavga destandır

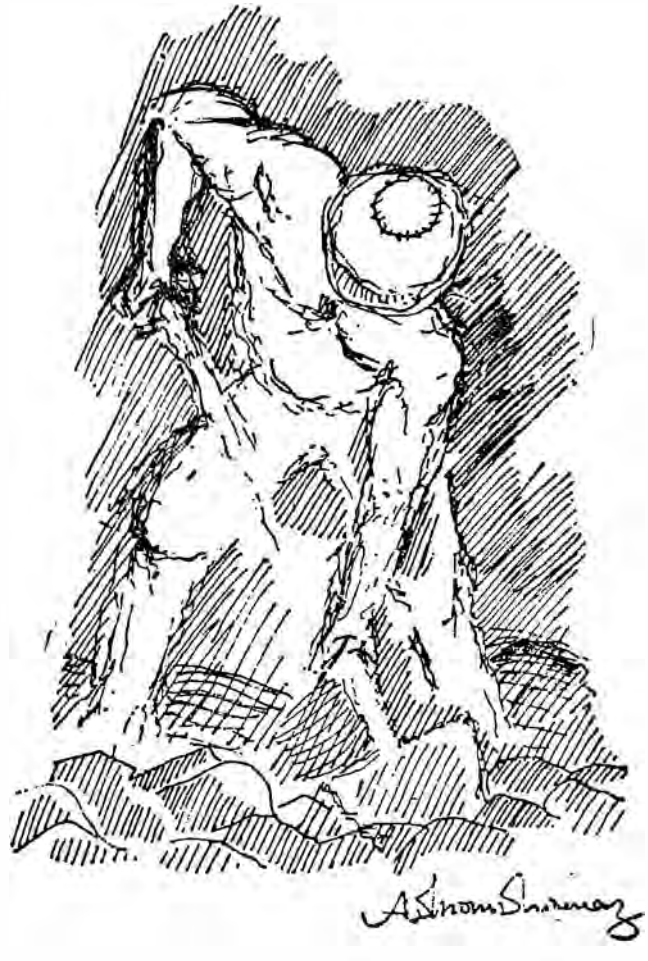

Desen / Adnan Durmaz

Türkolog Dr. Xenia Celnarova ile bir söyleşi

HAYATİ ASILYAZICI

Bratislava'da Slovak Bilimler Akademisi'nde Türkolog olarak çalışmakta olan Dr. Xenia Celnarova, Türk Edebiyatı üstüne yaptığı araştırmalarla Çekoslovakya'da ve ülkemizde tanınıyor. Milletlerarası IV. Türkoloji Kongresine çağrılı olduğu halde işleri nedeniyle katılamayan Dr. Celnarova, yurtdışı gezisine giderken İstanbul'dan geçti. Burada yazar ve dostlarıyla görüşen ünlü Türkolog ile son yıllarda Türk Edebiyatı üstüne yaptığı çalışmaları konusunda bir konuşma yaptık. Türk Edebiyatı ve edebiyatçılarını Çekoslovakya'da tanıtmaya çalışan Dr. Xenia Celnarova'nın sorularımıza verdiği yanıtları aşağıda sunuyoruz:

«Slovak Bilimler Akademi'sinde yaptığınız çalışmaları anlatırmısınız? Ülkemize ilk geldiğiniz yıl Orhan Kemal ve Türk Yazarları üstüne geniş, çaplı bir araştırma yapmıştınız. Bize yaklaşım yöntemlerinizle ilgili bilgi verebilir misiniz?»

Çekoslovakyalı Türkolog Dr. Xenia Celnarova

«Ülkeler arasında Türkoloji çalışmaları yoğun olmakla birlikte Enstitü ya da Akademilerin çalışmaları ne de olsa sınırlı oluyor. Önce Türk Edebiyatını ele alalım: Çekoslovakya'da iki Bilimler Akademisi var; biri Prag'daki Çekoslovak Bilimler Akademisi, diğeri Slovak Bilimler Akademisi. Bu iki Akademide Türkiye ve Türkoloji ile ilgili çalışmalar yapılabiliyor. Ben, Slovak Akademisinde, Türk Edebiyatı üstüne çalışmalar yapıyorum. Arkadaşım Dr. Vejtech Kopcan, Osmanlı Tarihi ile ilgili araştırmalar yapıyor..

Sözünü ettiğim bir başka Bilimler Akademisi Prag'da bulunuyor. Bu Akademide Türkoloji üstüne iki tarihçi ve bir dilci çalışıyor. Çekoslovakya'da Türk Edebiyatı ile uğraşan tek Türkolog benim. Bizden sonra Türkologların yetişmeyeceğinden kaygı duyarım. Öğrenci yetişmezse bu çalışmaların ardı arkası kesilir. Bizlerin Türkiye ile yakın ilişkiler kurmak, Türk Edebiyatı ve Türkoloji araştırmalarıyla ilgili çalışmalara katılmak isteyişimizin temeli, sağlıklı araştırma ve inceleme yapmak içindir. Kaynaklar ve belgeler ülkenizde bulunuyor. Bunun için pratik yol, genç Türkologlara, ya da Türkoloji öğrencilerine olanaklar ölçüsünde burs verilebilirse, bu tür çalışmalar çok daha kolay yapılabilir. Nitekim, Orhan Kemal için araştırma yapmak, tüm yapıtlarını incelemek için kitapları elde etmek gerekirdi. Yabancı Türkologların bir iki çalışmalarının dışında hiç bir bilgi ve kaynak bulunmuyordu. Ülkemde de yoktu. Yapabileceğim tek şey, Tükiye'ye gelip çalışmak, kitaplarını sağlamak, Orhan Kemal ile ilgili yazı ve makaleleri gazete ve dergilerden derlemekti. Sonra insan, emek vererek dilini öğrendiği ülkeyi görmek, kültürünü, sanatını tanımak, dostlar edinmek istiyor. Uluslararası Türkoloji Kongreleri, çeşitli ülkelerde Türkiye ve Türkolojisi üstüne yapılan çalışmalarını yakından görülmesi açısından büyük bir iletişim kurduruyor. Bundan önce İstanbul'da düzenlenen Milletlerarası Türkoloji Kongrelerine katılmıştım, bu kez yurtdışında bulunduğum için çağrıya yetişemedim. Büyük bir dialog kuruluyor kongre üyeleri arasında, bundan yoksun kaldım.

Çalışmalarıma gelince..

Orhan Kemal ve Yapıtları üstüne ikiyüz sayfalık bir araştırma inceleme kitabı yayımladım. Sanatı, kişiliği ve yapıtlarını inceledim. Yoğunluğu «Mürtaza» adlı romanına kaydırdım. Türk Edebiyatı'nda önemli bir yeri olan Orhan Kemal'i ülkemde ilk inceleyen Türkolog oldum. Orhan Kemal, yaşadığı çevreleri, tipleri, karakterleri ve insanı ustalıklı anlatan bir yazar. Bu yargıya varmak için tüm yapıtlarını okudum, sizde yazılanları kitaplıklardan derledim, sonunda önemli bir karakteri aldım, «Mürtaza»yı, Orhan Kemal'i işledim.»

«Türk Edebiyatı'nda başka hangi konulara ya da yazarlara eğildiniz? Diğer yazarlarımızdan örneğin..»

«1. Erdal Öz'ün yapıtlarını inceledim, 2. Necati Tosuner'in yapıtlarındaki yabancılaşmaya baktım. 3. Yusuf Atılgan'ın «Aylak Adam» adlı romanına eğildim. Bu üç yazarınızın Batı Avrupa Edebiyatı ile karşılaştırmalarını yaptım.»

«Diğer çalışmalarınız arasında neler vardı, ya da neler yapıyorsunuz?»

«1978 yılından bu yana beş romanınız bizde yayınlandı. Bunların her birine ayrı ayrı yapıtlar ve yazarıyla ilgili uzun önsözler yazdım. Yazarını ve yapıtını okurlarımıza tanıtmaya çalıştım. Bunlar da sırasıyla şu yazarlardan, onların yapıtlarından oluşuyor :

Yılmaz Güney «Boynu Bükük Öldüler», Sadri Ertem «Çıkrıklar Durunca». Sözgelimi, Yılmaz Güney'in «Boynu Bükük Öldüler» romanı 1971'de Orhan Kemal Roman Ödülü'nü aldı. Ama kitap ilkin 1966'da «Boynu Bükükler» diye çıkmıştı. İkincisi Sadri Ertem'in «Çıkrıklar Durunca» yapıtı ilk kez 1931'de basılmış. Bir de «Köroğlu Kolları» üstüne üç kaynaktan seçme bir Köroğlu kitabı basıldı bizde. Önsözünü yazdım. Biraz da uyarlama gibi oldu, Köroğlu. Gençlik Yayınları arasında çıktı. Onlara uygun bir kitap yaptım.

Kemal Bilbaşar'ın «Cemo» romanı var

bu dizide. 30 bin adet basıldı. Ekim ayı içinde çıkacak olan kitap, Sait Faik'in seçme hikâyelerinden oluşuyor.

Bir de üzerinde çalıştığım Adalet Ağaoğlu'nun «Bir Düğün Gecesi» adlı romanı var. Altıncı kitap olacak dizide.»

Bunlar gerçekten de yoğun çalışmalarınızı içeriyor. Başka eleştiri ve incelemeriniz var mı?»

«Orhan Veli'nin Bütün Şiirleri, bir kitap olarak çıkacak. Dergilerde, özellikle edebiyat dergilerinde yazdığım uzun makaleler var. Örneğin, Türk Halk Edebiyatı'ndan Örnekler çevirdim, yayınlandı.

Çağdaş Türk Halk Edebiyatı üzerine yine edebiyat dergilerine yazılar yazdım, yayınlandı. Genellikle örneklerle yaptığım incelemeleri içeriyor bu makaleler. Bekir Yıldız'ın öykücülüğü ve öykülerinden birkaç örnek vererek yazdığım yazılar bu türe giren çalışmalarım arasında yer alıyor. Ansiklopedilere Türk Edebiyatı, ya da yazarlarıyla ilgili maddeler yazıyorum.

Son çalışmam geniş bir alanı kapsıyor. Bir yayınevimize, Dünya Edebiyat Tarihi için Çağdaş Türk Edebiyatı ve Türk Halk Edebiyatı Bölümlerini hazırlayıp teslim ettim. Büyük bir dizide çıkacak.»

«Böylesine bir ilgi duyduğunuza göre, Türk Edebiyatını seviyorsunuz. Çalışmanın ötesinde büyük ölçüde bir eğilim duyduğunuz görülüyor...»

«Evet. Çok zengin bir edebiyatınız var. Özellikle Çağdaş Türk Edebiyatı'na eğilmek bir yana, zengin edebiyatınızı yakından izlemek, tanımak için bir yirmi dört saat Türk Edebiyatı ile ilgili kitapları okumak gerekiyor. Hatta bir yirmidört saat yetmez, bu sürenin üç katı zaman gerekiyor. Çünkü Türk Edebiyatı büyük ilerleme içinde..»

«Burada konuşmayı noktalayalım mı; ya da başka çalışmalarınız var mı?»

«Aydınlar ve halk arasındaki ilişkileri araştırıyorum. Aydınlar, yazarlar halk arasına nasıl girdiler? Tabii yapıtlarıyla bu eğilimi gösterenlerin üzerinde duruyorum. Örneğin, Suat Derviş'in «Ankara Mahpusu», Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun «Yaban»ı, Refik Halit Karay ile Bekir Sıtkı Kunt'un «Memleket Hikâyeleri»ni okuyorum ve bu alanda bir inceleme yapıyorum. Sonra bu çalışmalarımı yayınlayacağım.»

DOST KİTABEVİ YAYINLARI

MERKEZ ŞUBEMİZ, KIZILAY, KONUR SOKAK NO. 4'te (T.M.M.O.B. GİRİŞ KATINDA); TÜM ÇEŞİTLERİ, KREDİLİ SATIŞ SERVİSİ, MÜZİK BÖLÜMÜ ve ÇOCUK REYONU İLE BİRLİKTE HİZMETİNİZDEDİR.

NOT : — SANAT GALERİMİZ ALT SALONUMUZDA YAKINDA HİZMETE GİRECEKTİR.
— YENİŞEHİR, ZAFER ÇARŞISI, NO. 13'TEKİ ŞUBEMİZ HİZMETE DEVAM ETMEKTEDİR.

BU AY ÇIKAN YENİ YAYINLARIMIZ :

— BİZANS TOPUMSAL ve SİYASAL DÜŞÜNÜŞÜ - Ernest BARKER
Çev. : Mete TUNCAY
— PSİKANALİZİN BUNALIMI - Erich FROMM
Çev. : Bedrihan ÜSTÜN - Cengiz GÜLEÇ
— ESTETİZE EDİLMİŞ YAŞAM - Walter BENJAMİN
Çev. : Ünsal OSKAY

Kaynak Göstermekten Korkmayalım

SİBEL ÖZBUDUN

YAZKO Edebiyat'ın Eylül 1982 tarihli 23. sayısında Atilla Birkiye'nin «*Bir Yanlış Kullanım Üstüne : İçerik ve Biçim*» başlıklı yazısı (ss. 112 - 114), kavramların doğru kullanımının gereğini vurgulaması bakımından sevindirici, gelgelelim bir başka açıdan —şaşırtıcı değilse de— düşündürücü geldi bize.

Evet, kavram ve kategorileri doğru kullanmak, aydın sorumluluğu kapsamına giriyor; ama aydın sorumluluğu kapsamına giren bir nokta daha var —ki sayın Birkiye bunu tümüyle gözden kaçırmış.

Hemen açalım: «*Öz ve Biçim*» tarzındaki kullanımın yanlış olduğunu «*keşfeden*» sayın Birkiye değildir. Türkiye'de TDK'nun sakat dilcilik anlayışından kaynaklanan «*Öz - İçerik*» biçimindeki tanımlamanın tutarsızlığına ilk dikkati çeken kişi, yazar Aytunç Altındal'dır —hem de bir çok kez. Örnek mi? *Haşhaş ve Emperyalizm* (HAVASS Yayınları, Baskı tarihi: Temmuz 1979)'de s. 15 ve ss 255 - 56'daki 8. not, SÜREÇ Dergisi'nin 2. sayısında (Baskı tarihi 4 Nisan 1980) yeralan «*Terminolojiye Sahip Çıkılmalıdır*» başlıklı yazı (ss. 3 - 5), yine SÜREÇ'in 6. sayısında (Baskı tarihi 11 Mayıs 1981) «*Siyasal - Kültür (II) : Yöntem Üzerine*» yazısı. Yazıların bütünlüğünü bozmamak için burada alıntılamaya gitmiyoruz.

Öte yandan A. Altındal gerek SÜREÇ'in 5. - 8. sayılarında yayınlanan «*Siyasal Kültür*» tezinde, gerekse diğer tüm yazılarının sistematiğinde «*Öz-Görünüş Özdeşliği*» ve/ile «*İçerik/Biçim Birliği*»ni temel kategorilerden kabul etmiştir ve bu yaklaşımını da kendisi «*bir yöntem önerisi*» olarak formüle etmektedir. SÜREÇ'in toplatılmamış sayılarına bir göz atan, bu durumu rahatlıkla görecektir.

Hal böyle iken, Sayın Birkiye'nin bu gerçeği «görmeyip, duymayıp, bilmeyip» de «birşeyin içeriği ayrı, özü ayrıdır; birbirini bütünleyen belirlenimler biçim ile içerik'dir; öz ile dışgörünüm birlikte düşünülmelidir.» gibi görüşleri kendi buluşu gibi öne sürmesi, bilimsel dürüstlüğe, aydın sorumluluğuna ne ölçüde sığar? Konunun bilimin ve bilimsel düşüncenin temelini teşkil eden «*Yöntem*» üzerine tartışmalardaki önemi açıkken, böylesi bir «*kendine maletme*» eylemi, hele bunu yapan felsefe öğrenimi görmüş bir şahıs ise, yakışık alır mı? Soruların cevabını yine de kavram ve kategorilerin kullanımında azami dikkat gerektiği yolundaki görüşünü saygıyla karşıladığımız ve paylaştığımız Atilla Birkiye'ye bırakıyoruz. Kanımızca bir araştırmacının, görüşlerine temel aldığı çalışmaları okurun bilgisine sunması, bilimsel ciddiyetin en önemli kurallarından biridir.

"Memleketimden In

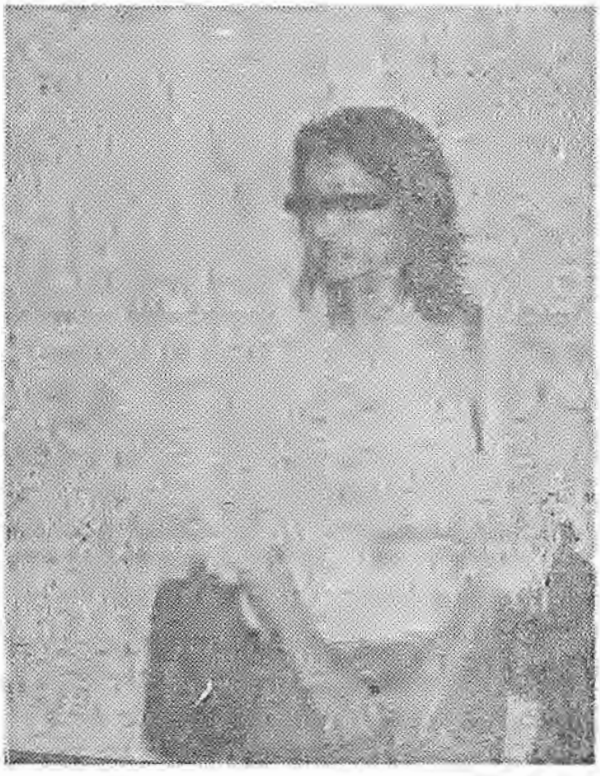

«KENDİMİ SATARIM»

Sonder Şensev, fuhuş iddiasıyla çıkarıldığı İzmir 3. Asliye Ceza Mahkemesi'nde duruşma yargıcının «Ne iş yaparsın?» sorusunu, «Kendimi satarım» diye yanıtlıyor.

Genç kadın, rüştünü bile ispatlamamış daha, akranlarının sözdüleri, nişanlıları ile mutlu saatler yaşadığı günleri kendini erkeklere sunarak, vücudunu satarak geçirmiş. Her şeye karşın başı dimdik sürdürüyor yargıcın sorsuna verdiği yanıtı : «Hırsızlık yapmadım, başkasının malını çalıp satmadım. Sattığım kendi vücudum, ne yapaydım yani, ac mı kalsaydım. Ben namusluyum, kimsenin malıyla namusuyla uğraşmadım bugüne kadar. Yaptığım işi kolay mı sanıyorsunuz?»

BU KADIN, KİLOSU 2 BİN LİRADAN GENELEVE SATILDI

İmam nikâhlı karısını kucağındaki altı aylık çocuğuyla birlike, kilosu 2 bin liradan geneleve satmaya kalktığı öne sürülen Adanalı İsmail Karakuş, kendisine yardımcı olmakla suçlanan arkadaşı ve olaya adı karışan bir kadın iki kişiyle birlikte gözaltına alındı.

«HASTA OĞLUM İÇİN ÇALDIM»

Bir yaşındaki hasta oğluna ilaç ve doktor parası bulabilmek amacıyla hırsızlık yapan Adem Koçok, «Ben bir işsizlik kurbanıyım. Ailemi geçindirebilmek için inşaatlarda çalıştım, hamallık yaptım, simit sattım, pazarcılık yaptım, ama gene de namuslu yaşamam mümkün olmadı. Hasta oğlumun yaşaması için hırsızlık yaptıysam suç benim mi?» dedi,

san Manzaraları...,,

İYİ AİLE ÇOCUĞU

Doktor Kaya Çilingiroğlu'nun oğlu Kaya Çilingiroğlu, baba parasıyla hovardalık ettiğini yazan gazeteci Bediz Doğan'ın yolunu kesti. Gorilleriyle birlikte döverek komaya soktu. Şişli Cumhuriyet Savcısı, Kaya Çilingiroğlu'nu «iyi aile çocuğu olduğu gerekçesiyle sebest bıraktı. Daha sonra Şişli Cumhuriyet Savcısı, bu kararı nedeniyle Yüksek Hâkimler Kurulu'na şikâye edildi.

Kimdi bu «iyi aile çocuğu». Hangi parayla, hangi üretimi ile BMW otomobillerde geziyor, ses sanatçılarına servetler yediriyordu.

Görevini yapmaktan başka suçu olmayan bir gazeteciyi döven bu çocuğa «dur» diyecek bir otorite yok muydu? Ölüme on gün rapor, on gün rapora elini kolunu sallıyarak dolaşma. Dövdüğün komada, sen maçta, Boğaz'da ve kadın tehdit etmekte. Burada suçlu kim?

□

Bediz Doğan

KİM BUNLAR ?

Çilingiroğlu yakalandı. Topluma yakalandı... Peki ya yakalanmıyanlar... Kim bu çocuklar. Baba parasıyla çılgınlık yapan bu çocuklar kim?..

KUCAĞINDA 83 MİLYON VAR

«Sakıp Sabancı, Bayrampaşa yangınında zarar gören firmalara 83 milyon 125 bin lira para verdi.»

Sabancı'nın yardım olsun diye cebinden para vermiş gibi basına yansıtılan olay, mallarını Sabancı'nın sahibi olduğu Ak Sigorta'ya sigorta ettirmiş vatandaşlara ödenen sigorta parasıydı. Bu, en azından bir ucuzluk değil mi?

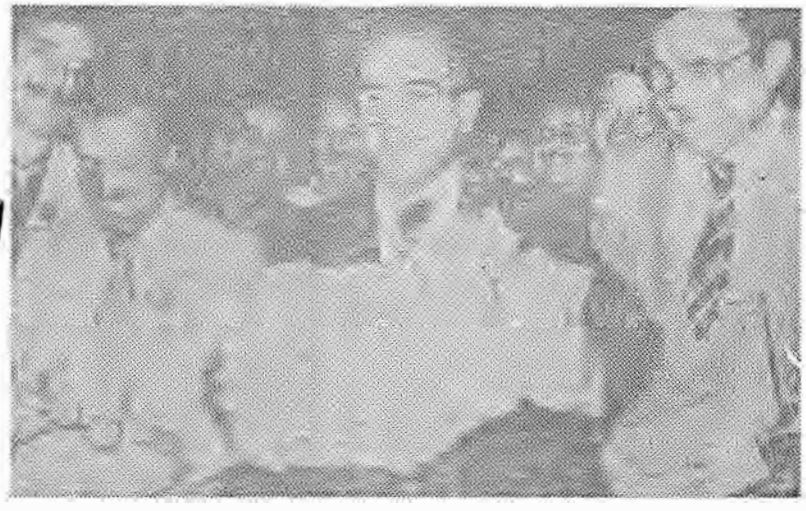

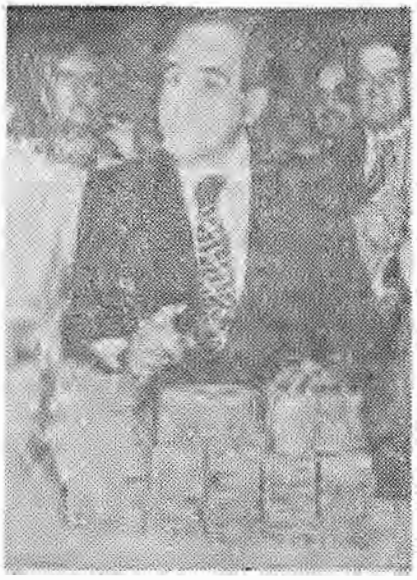

«Tarihsel Dram» Kavramı Üzerine

HÜLYA NUTKU

«TARİHSEL DRAM» başlı başına bir kavram oluşturmakta ve tiyatro tarihimizde öneli bir yer tutmaktadır. Tarihsel dramı incelerken, tarihsel dramın gelişmesini ele almak, değişmez süreklilikleri irdelemeyi getirecektir. Bunun tersine gelişmeyi gözardı etmekse, tarihsel süreci zedeliyecektir. Diğer yandan tarihsel dramı, tür açısından ele almaksa Türk tiyatrosunda kesinlikle Batı örneğindeki gibi (kurban, zorba, suikast vb) oluşturulmamış olan bir dizi yaratacağımız türü savunma zorluğunu ve zorunluluğunu beraberinde getirecektir.

Bu nedenle günümüz tiyatro incelemelerince derinlemesine ele alınmış bu konu, birçok sorunu da birlikte taşımaktadır. Yazarların tarihe bakış açıları, seyircilerin geçmişe yaklaşımlarının değişmesi ve en önemlisi böyle bir inceleme de tarihi konuyu içeren oyunun tiyatral değeri dışında yalnızca okunabilir olmasını düşünerek incelemeye çalışmak...

Öncelikle konuya girmeden tarihsel dram kavramının açımlanmasında yarar var: Böylesine bir düşünceye girdiğimde, somutlayamadığım bu kavramı Lindenberger'in önsözünde az da olsa yakalıyabildim diyebilirim:

«TARİHSEL DRAM : Birinci kelime ikincinin düşselliğini sınırlar,

İkincisi birincinin gerçekliğini soruşturur.» (1)

İşte bu noktada ilginç olan imgeleme dayanan dramın, dış dünya ile olan kesişmelerini yakalıyabilmektir. Lindenberger tarihi dram ve tanınan türler arasındaki sınırların (romans - aşkla ilgili ve trajedi vd...) oldukça sürtüşmesiz olduğunu belirtir. Ayrıca Marlowe'dan Brecht'e kadar her büyük yazarın —Molière gibi komedide odaklaşmış birkaçının dışında— tarihi oyunların da yazarı olduklarını söyler.

Tarihsel dram, tarihsel düşünce açısından çeşitli eğilimlere göre bir yaklaşım çabası olarak ele alınmalı ve oluşturulan bütünlük ya da yönelmek istenen nokta tek bir sonuca bağlanmamalı... Burada önemli olan dış dünya ile dram arasındaki ilişkilerin, ortaya çıkardığı sorunların çokluğunun sergilenmesidir. Böylesine bir çalışmada tarihi düşünsel bir eğilim olmaktan çok, imgeleme dayanan bir eğilim olarak ele alma yürekliliğini de göstermek gerekir.

Tarihsel oyunları ele alıken, onların yalnızca dış dünyayı yansıtmayıp bu dünya ile izleyicinin durumunu karmaşık bir yolda etkilediğini gözardı etmemek gerekir. Bu ilişki zenginliği, araştırma ilerledikçe somutlanacak bir zenginliktir ve aynı zamanda bizce bu, bir geleceği de anlamak demektir.

Tıpkı kişinin geçmişi algılaması ve etkilenmesi gibi.

Başta da söylediğimiz gibi tarihsel dram, tarihsel düşünce açısından çeşitli eğilimlere göre ele alınmalıdır. Lindenberger bu konuda şöyle diyor: «Genelde dramı yahut oyunları çeşitli kişiler ve olaylar yoluyla kesin anlamı getirilmiş bir düşünce olarak görebiliriz. Her nekadar tarihsel dram (varsayımlar), hipotezler ve bireysel kuramlarla tarihe eğiliyorsa da, tarihsel dram da geçmiş olayları, yansıttığı ve yorumladığı için tarihsel düşüncenin bir dalı olarak kabul edilebilir.» (2) Tarihsel düşünce açısından, tarihsel dramı aldığımız bu kesimde Aristo'nun «tarih olanı, dram olması gerekeni verir» dediğini anımsatmakta yarar var. İşte bu nedenledir ki Lindenberger, bu konuyu tartıştıktan sonra tarihsel dramın kronik mi yoksa tarih mi ayrımına girdiğini soruyor ve hemen ardından şöyle yanıtlıyor: «Tabii ki tarihsel dram daha çok felsefi olan ikincisine girer: Aristoteles'in belirttiği gibi, şiir (yani dram sanatı) tarihten daha felsefidir. Bunu şu şekilde de söyleyebiliriz, felsefi tarih ister dram, ister oyun, ister anlatım (roman) biçiminde olsun, kronikçi tarihten (vakanüvistlikten) daha felsefidir. Bunun için de felsefi tarih, kronikçi tarihten daha «şiirli'dir» (3) Kısaca şöyle diyebiliriz. Kronik olduğu gibi gösteren, tarih, yorumlayarak gösterendir.

Tıpkı tarihin kendisi gibi tarihi oyunun kendisinin de bizim için anlamı yön değiştiren tarihi olaylara göre değişir. Bu yapıtlar, değişen zamanlarla yeni anlamları da beraberinde getireceklerdir. Tarihsel dünyayı konu alan bu oyunlar arasında başyapıt diyebileceğimiz oyunların sayısı çok azdır. Tarihsel dramlar sergileme ve ortaya koyma

eğilimi ile bize yansıyacaktır. Şöyle ki: «Bir gösteri biçimi olarak dram sanatı (sözgelimi resimle, şiirle, dünyazıyla ve tarihsel öyküyle karşılaştırılınca) IV. Henry'i değerlendirirken gördüğümüz karmaşıklığa ideal bir biçimde uyar: birbirinden tam tersi görüşleri olan karakterlerin, birbiriyle olan çatışmaları yoluyla dram sanatı, kamu kişiliklerinin niyetlerini sergileyebildiği gibi politik eylemlere egemen olan nedenlerin ilişkilerini ortaya koyabilir. Ayrıca dolantılı bir yolda kişilerin rollerini resmederek özel «ben» kamusal durumlarda etkinliği olan rollerin bir parçası durumuna gelebilir. (...) dram sanatı (genelde olmasa bile) birbiriyle yarışan bir grup karakteri gösterebilir ve böylece kendi görüş açısından oyun üzerinde bir görüş ortaya çıkarır. Dram sanatının bu sergileme ve ortaya koyma eğilimi, bu türü, politikayı anlamada en ideal araç durumuna getirmiştir» (4) Yalnızca kişileştirme, karakter yaratma ve ele alınan malzeme yani konu üzerinde yalın bir biçimde düşünme, geçmişi bugüne bakarak yeniden yaratmak yetmez. Burada kullanılan malzemeyi forme etmek, dramatik oyun kuralları, kişileştirme ve konudan daha ön planda ele alınmalıdır. Bu görüşü, şu düşüncelerle pekiştirmeye çalışalım: «Tarihi konular için kalıcı gibi görünen tek çağdaş uygulama oyun kuralları Brechtci epik tiyatrodur ki burada seyirciye sürekli sahne üzerinde sergilenen olaylara içtenlikle güvenilmesi anımsatılır. Böylece seyircinin daha ilerki bir zamanda, geçmişe bakmanın getireceği bir üstünlük duygusundan, utanç duymadan - geçmişi izleyebileceği bir çerçeve yaratılır. Gerçekten Brecht'in ünlü yabancılaştırma efekti sayesinde seyircinin izlediği karakter ve hareketlerle özdeşleşmemesinin sağlanmaya çalışılması yazarın ve seyircinin «gerçek» bir tarihi dünyaya çağdaş anlamının verilmesi istekleri arasında yetkin bir uyum kurulmasını sağlar. (...) Kendisine şu veya bu teknikle gördüklerinin yanılsama olduğu anımsatılmadıkça bugünün seyircisi nadiren karakter ve hareketlere ilgi gösterir.» (5) Geçmişle şimdiki zaman arasında devamlılık kurabilmek temel erek olmalıdır. Bu ilişkiyi devamlılığı kurarken soyutlamalardan kaçınmak, karakterleri empoze etmemek, tarihin mantığı dışına mümkün olduğunca çıkmamak, dönemin özelliklerini verebilmek koşulu gözden kaçırılmamalı.

Bu sürekliliği sağlamada insanın da tarihsel bir varlık olduğunu unutmamak gerekir. İnsan eylemci bir yapıya sahiptir. «İnsan yapıp - eden bir varlıktır. İnsanın yapıp - ettikleri «şimdi» denilen zamanla başlar. Fakat «şimdi» bir orta noktadır; onun bir dünü, bir yarını vardır; o bir tarafıyla insanı düne, geçmişe, diğer tarafıyla da yarına geleceğe bağlar. Çünkü her «şimdi» biraz sonra geçmiş olmakta, hem de geleceğe uzanmaktadır. (...) İnsanın geçmişi bilmesi, şimdiyi geçmişin başarılarına dayanarak ve geleceği hesaba katarak yaşaması demektir. (...) «Tarihsizlik» ise, insanın zaman boyutlarından «şimdi'ye yahut da düne saplanıp kalmasıdır. Böyle bir durumda dün - mesafesi «geçmiş», «şimdi'ye alınır; dün, dün olarak yaşanmaz, şimdi olarak yaşanır, yani geçmiş, mazi şimdiye getirilerek «gelenekciliğe» saplanıp kalınır; artık burada dünü bir eleştiri süzgecinden geçirmeyi kimse aklının köşesinden bile geçirmez.» (6) Çağıyla köprüler kurdukça yaşayabilir sanat, ileriye yönelik olması temel ilkesidir. Bununla tarihsel dramın dramatik biçimlerin en gerçekcisi olmalıdır gibi savı ileri sürdüğümüz sanılmasın. Ama Marx'ın dediği gibi «Tarihsel dramın esası eski ve yeni düzeninin çatışmasıdır» (7) düşüncesinin temelinde yatan idealizasyona sapmadan, bilgisizce bozulmalara yol açmadan sergileme yapılmalıdır.

Bu bağlamda tarihsel dramın çağdaş anlamı onun yalnızca yazıldığı dramatik oyun kurallarıyla açıklanamaz. Her nekadar yazarın çağı üzerine bir yorumu olduğu düşünülürse de, toplum ve politika hakkında o dönemle ilgili bilgi verdiği de yadsınamaz. Bugün Türk tiyatrosunda tarihsel olmamakla birlikte döneminin koşullarını sergileyen, gelecekte belge olabilecek nitelikte yapıtlara rastlamak olasıdır. Bunun yanısıra yine tarihsel olmayan ama, geçmişteki bir efsane, ya da yalnızca bir simgeden yararlanarak günümüz eleştirisini kapsayan oyunlar da yok değildir. Bu arada Türk tiyatrosunda tarihsel dram kapsamı içinde ele almadığımız ama törensel oyunlar başlığı altında inceliyebileceğimiz oyunlar da bize geçmiş hakkında bilgiler getirmektedir. Bir dramın tarihi olabilmesi için yöneldiği kesimin tarihiyle ilintisi olması gerekir. Bu vatanseverlik duygularının ele alınışı, bir uyarı, dalkavukluk yada tersi yöneticinin yıkılması, veya bir öğreti niteliğinde olabilir. Tarihsel dramın yazılış gerekçeleri üzerinde biraz sonra duracağız. Burada şu noktaya dikkati çekmekte yarar var. Yöneldiği kesimin tarihi ile ilintili olmalı derken yalnızca ulusal bir tutum içinde evrensellikten uzaklaşmayı kastetmiyoruz. Evrensellikten sözedince akla gelen ilk örnek Shakespeare oluyor. Shakespeare'in kalıcı olması onun ulusal tarihine bakışı değil, evrensel yönünün bu kalıcılığı sağlamasıdır. «Shakespeare, dramlarında kendi döneminin en genel bunalım eğilimlerini tipik bir derinliği

ve evrenselliği olan, çelişkilere bağlı olarak ortaya koyar. Parada ilk tarihsel dram en üst noktasına ulaşır. Bu tarihsel dram varlığını doğmakta olan yeni toplumun ilk geçiş bunalımına borçludur.» (8) Böylece dram sanatı boşlukları dolduran, ayrı olayları birleştiren, yorumlamakta ustalaşan bir sanat haline gelir. Bu nedenle de raslantılardan nefret eder.

Dram sanatında her olayın bir nedeni, her oyun kişisinin bir çıkış noktası ve amacı vardır. Dram sanatında raslantısalmış gibi görünen şaşırtıcı olaylar bile belli bir mantık zincirinin halkalarını kurarlar. Oyun iki-üç saat süreli bir gösteri olduğundan bu kısa süre içinde yılları bile kapsıyabilecek bir olay dizisini sonuçlandırabilir. Bunu yapabilmek için de tarihin belli bir zaman dilimini çok yoğun bir mantıksal dizgeye oturtur. Buna «sıkıştırma yöntemi» diyebiliriz. Dram sanatının amacı tarihte geçmiş olanları olduğu gibi vermek değil, olasılıkları içinde, bir olayın o günkü seyirciler için geçerli olacak yorumunu yapmaktır. Onun için dram sanatı tarihi felsefi açıdan getirirken bunu o andaki amaçlarını gerçekleştirecek bir yoğunluğa götürerek yapabilir. Şöyle ki: «Tarihsel doktrinlerin üzerinde durduğu gibi insanlar içinde yaşadıkları çağların «ürünleri» ya da «değiştiricileri» olduklarına göre, oyun yazarı da bunları ahlaksal değerlendirmelere götürme sorunu ile açıkça karşıkarşıyadır.» (9)

Artık genel anlamda tarihsel dramın yazılış gerekçeleri üzerinde durabiliriz. Yazarın tarihsel dram yazarken tarihi malzemeden yararlanışının gerekçelerini de birlikte ele almakta yarar görüyoruz. Bu noktada öncelikle ilk tarihsel dram örneği olan Aesschylus'un Persler adlı oyununun yazılış gerekçesinin ne olduğunu aktaralım: «Aeschylus Salamis'te kovulan istilacıların (Salamis savaşı sırasında) hybrislerini (aşırılıklarını) tanımlarken, aynı zamanda da zafer kazanan vatandaşı Yunanlıları hybris'leri konusunda uyarıyordu» (10) Yazar burada uyarı nedeni ile konuyu işliyor ve daha önce değindiğimiz gibi ahlaksal değerlendirme sorunundan hareket ediyor.

Prof. Dr. Metin And VII. Türk Tarih Kongresinin III. seksiyonunda verdiği bildiri de şöyle diyor: «Tarihi oyunlar, konularını tarihten alan, kamu düzeninin önemli olaylarını işleyen, çoğu kez tarih verileriyle çağdaş sorunlara değinen, genellikle bir örnek, bir uyarma tonu taşıyan oyunlardır. Dram farklı bir gelişme ve biçim özellikleri göstermişlerdir. (...) En çok yazıldıkları çağlar daha çok ulusal bilincin uyandığı, ulusal birliğin kurulmaya çalışıldığı dönemlerdir. Ancak estetik kaygının bildiri, propaganda yönüne üstün geldiği zamanlarda tarihi oyunlar, tarih nesnelliğinden, gerçekçiliğinden uzaklaşmışlardır. Kimi çağlarda ise tarihi oyunlar çağdaş sorunlara bağlanacak yerde bu sorunlardan uzaklaşmışlardır.» (11) Türk tivatrosuna baktığımız zaman Osmanlı şenliklerindeki dramatik nitelikli oyunlar, konularını tarihi olaylardan alıyorlardı. (metne bağlı olmamakla, sözsüz olmakla birlikte) ve bu oyunların, şenliklerin yabancı konukların önünde sergilendiği için ulusal bir progadanda niteliğinde olduğunu söylüyebiliriz. Tanzimat döneminde ise yazılı tiyatro örnekleri var. Sayıları oldukça az. İslam birliği fikrini vurgulamak için ya da düşüncelerini dolaylı yoldan vurgulamak için yabancı toplumlara ya da çağlara el atmışlardır. Türk tiyatrosu tarihi içinde en zengin dönem —tarihsel dram açısından— Meşrutiyet dönemidir. Bu dönemde tarihin başarı dolu sayfalarında başarısızlıklar avutuluyordu. Ayrıca batıcılık, İslâmcılık, Türkçülük, gibi akımlar ele alınıyordu. Prof. Dr. Metin And bu dönemde siyasal - belgesel oyunların, tarihi oyunların ve savaş oyunlarının yazıldığını ve bunları kapsayan listenin çok kabarık olduğunu vurguluyor. Cumhuriyetin ilanı ile daha çok Kurtuluş savaşı'nı ve bunu izleyen devrimler üzerine de eğilmişlerdir. En önemlisi günümüz yazarları Türk tarihine kaynak gözüyle bilinçli bir biçimde bakmakta, değişik ve çağdaş yorumlara girmektedirler.

Günümüz yazarlarından birkaçı ile bu konuda yaptığımız yazışmalar sonucunda ortaya çıkan bazı noktaları vurgulayarak bu çalışmayı sonuçlandıralım Çağdaş yazarlarımızdan Haldun Taner tarihsel dram yazarı için şöyle diyor:

«(...) işlediği oyunun türüne göre (epik, dramatik vb.) sahneye en yarayacak olayı ya da olayları kişilerin en işine gelecek yanlarını bulup o kadar materyalin içinden çıkarır ve işler. Böylece topladığı materyala oranla sahnede yansıttığı oyun bir buzulun su yüzeyindeki kısmı ile su altındaki kısmına benzetilebilir **Lütfen Dokunmayın** adlı Baltacı Mehmet Paşa temasını işleyen oyunumda bu yöntemle çalıştım.» (12) Yazarın neden tarihsel oyun yazdığını sorduğumuz **Turgut Özakman** ise şöyle diyordu: «Bence son analizde dört nedenle: A) Tarihsel olay, olaylar kümesi, durum, ilişkiler düzeni, süreç, çatışma vb. ve tarihsel kişi çoğu kez «hazır bir dramatik konudur» Yazar olayın ya da kişinin çarpıcılığına ya da kolay başarı vaadeden ilginçliğine kapılır, özgün bir konu oluşturmadan bu hazır malzemeyi işlemek için. B) Tarihsel bir olay ya da kişiyi anmak, yo-

rumlamak, açımlamak, yüceltmek ya da yermek bu yolla çağdaş ya da güncel akımlardan birini desteklemek için... Eğitime amaçlı çalışmalar bu grupta yer alır. C) Çağdaş bir sorunu tarihsel bir olaya yedirerek, kişiye yüklüyerek, yada tarihsel bir olayı ve kişiyi tanık göstererek işlemek, bu yolla tarihin etkileyici gücünden yararlanmak ister. (Gidip-gelmeyi, yinelenmeyi, çelişkiyi gösteren vb.) D) Tarihsel bir olay ya da kişiyi kullanarak, olayda ya da kişide saklı —estetik ve teknik— olanakları değerlendirmek için...» (13) Bu işi yaparken yazarın iki yoldan birini seçeceğini vurgulayan Özakman şöyle devam ediyor: «A) Bazen insan fantezisini azaltacak kadar, şaşırtıcı olan tarihsel olayın çarpıcılığına kapılarak —özgün bir konu ve ilginç karakterler yaratmadan— hazır bir dramatik konuyu SADAKATLE İZLEMEK B) Bir tarihsel olayı ya da kişiyi çeşitli amaçlarla DEĞİŞTİREREK İŞLEMEK Değiştirmenin amacı salt çarpıcı bir durum yaratma gibi estetik bir kaygıdan ileri gelebileceği gibi, örneğin politik de olabilir. Değiştirmenin derecesi yazarın amacına bağlıdır.» (14) Yine günümüz yazarlarından Asena «Tarihten yararlanıyorum. Amacım çevreme bakarken, çevremdeki insanları gözlerken, olayları alırken, bugünün geçmişteki izdüşümünü de yansıtmak. Yazar günümüz insanını, günümüz sorununu irdelerken, tarihten de mutlaka yararlanmak zorunda içinden geçilen süreçte geçmişte tamamlanmış süreçlerden epeyce ders alınması gerektiği kanısındayım.» (15) diyor.

Daha sonra Orhan Asena, konularını yakın ve uzak çevresinden aldığını belirterek açıklamasını şöyle sürdürüyor: «(...) ben önce zamanı da mekanı da bir bütün sayarım. Tarihi, yani geçmişi, bugünün dünlerdeki uzantısı kabul ederim. Nasıl ki bir de bugünün yarınlar da uzantısı vardır, olacaktır.

Mekanı da bölmem, evren benim için mekandır (...) ilk tarihsel konulu oyunlarımı yazdığım da «Orhan Asena ne zaman başını tarihten kaldıracak, çevresine bakacak?» yollu eleştirilere çok alışmışımdır. Oysa benim hep yaptığım buydu, yani çevreme bakmaktı» (16) Yazarın gözlem ustalığı, çevreyle olan ilişkisi, yorumlama yeteneği, tarihsel konuyu ele alan oyunları yetkin kılacaktır.

Sonuçta: günümüz tarihsel dramının geçmişte hiyerarşik bir düzenle ele alınışını yani «yukarı doğru işlenişi», çevresinden önder olmaya gidiş, küçük dünyalardan büyük dünyaya geçişi, tanrıya doğru gidiş, maddi olandan manevi olana ulaşma v.d. gibi örneklerin sergilenişi, son yüzyıllarda demokratik hareketlerin sonucu olarak eleştirilmektedir.» tarihe bakıştaki (politik güç) dar açı kaybolmuş onun yerine siyasal güce ek olarak toplumsal ve ekonomik nedenler aksiyonu götüren geliştiren ögeler durumuna gelmiştir ve kültür yaşamı içindeki rolü tartışılmaya başlanmıştır.» (17) Bu eleştiri Türk tarihsel oyunlarının çoğunluğu için geçerli olabilir, çünkü çoğunda kahramanları ortaya çıkaran halktan sözedilmemiştir. Özel tarih ön plana geçmiş, insanlık tarihi için önemli olan tarihsel bakış arka plana atılmıştır. Artık modern tarihsel dram, güçsüzlerin de tarihini ele almaktadır. Tarihsel dramın anlamının güçlendiğini gösterir bu yöneliş... Bu yönelişin içinde tarih bilinci de yatmaktadır. Yazarlarımız bugün, Brecht'in «Okumuş Bir İşçi Soruyor» başlıklı şiirindeki sorulara yanıt aramaya başlamıştır. Bu şiirin finali bu kısa incelemeyi bitirelim:

«Kitapların her sayfasında bir zafer yazılı
Ama pişiren kimler zafer aşını?
Her adımda fırt demiş fırlamış bir büyük adam
Ama ödeyen kimler harcanan paraları?

.....

İşte bir sürü olay sana
Ve bir sürü soru» (18)

---

(1) H. Lindenberger, Historical Drama, Chicago, 1975, s. IV.
(2) a. g. e. 131
(3) a. g. e. 132
(4) a. g. e. s. 101
(5) a. g. e. s. 17-8
(6) Mengüşoğlu, Takiyettin, «Tarihlilik, ve Tarihsizlik», Felsefe Arkivi, sayı, 16, İstanbul 1968, s. 115-6
(7) Prawer, S. S., Karl Marx and World Literature, Oxford, 1976, s. 207
(8) G. Lukacs, Le Roman Historique, Paris, 1965, s. 173
(9) H. Lindenberger, Historical Drama, Chicago, 1975. s. 140.
(10) a. g. e. s. 6.
(11) And, Metin, «Tarihi Oyunların Yazılış Gerekçeleri», VIII. Türk Tarih Kongresi'nde III. seksiyon'daki tebliği.
(12) Taner, Haldun, Mektup, 5 şubat 1981
(13) Özakman, Turgut, Konuşma, 16 Ocak 1981
(14) Asena, Orhan, «Orhan Asena», Cumhuriyet, 22 Ağustos 1981
(16) Asena, Orhan, Mektup, 31.1.1981
(17) Lindenberger. Historical Drama, Chicago 1975, s. 147.
(18) B. Brecht, Halkın Ekmeği, (A. Kadir), Haşet matbaası, İstanbul 1972, s. 109.

Genç Moskovalılar Tiyatrosu

Lenin tepesindeki Öncüler Sarayının bir bölümünde yer alan Genç Moskovalılar Tiyatrosu, büyük bir salon, fuaye, büyük bir sahne, makyaj odaları ve prova salonlarından oluşuyor. Profesyonel bir tiyatro için gerekli bütün özelliklere sahip olan bu tiyatronun en büyük özelliği ise, bir amatör tiyatro, daha doğrusu öğrencilerin yetişme alanı olması.

Bu tiyatro, okullardaki tiyatro kollarının çalışmalarını aşarak «gerçek» tiyatro niteliklerini taşıyor. Çeşitli okullarda öğrenim gören ve tiyatroya eğilim duyan öğrenciler buradaki çalışmalara katılabiliyorlar. Öğrencilerin amatör çalışmaları için ayrılmış olan bu tiyatronun, dekorları ve giysileri Moskova'nın profesyonel tiyatrolarındaki atelyelerde yaptırılıyor. Yönetmenle, sanatçılar ve sahne teknisyenleri de profesyonellerden oluşuyor. Tiyatronun çalışmaları, yüksek tiyatro öğrenimi görmüş beş yönetmen tarafından yürütülüyor. Gençler, ilk iki yıl prova salonlarında sahne, ritm, diksiyon ve aksiyon çalışmaları yapıyorlar. Ancak bu süreci tamamladıktan sonra oyunlarda rol alabiliyorlar. Oyunculuğun yanı sıra, amatörlük, ışık, dekor vb. alanlarda da çalışıyorlar.

Genç Moskovalılar Tiyatrosu'nun baş yönetmeni Valentin Petukhov, «Başlıca amacımız, çocukların estetik eğitimidir. Ve tiyatro büyük bir eğiticidir. Tiyatro çocukların iradesini, disiplin anlayışını ve direncini güçlendirir,» diyor.

Genç Moskovalılar Tiyatrosu'nun bir oyunundan görüntü.

HALİL HAVİ

(Halil Havi çağdaş Arap ozanlarının en ünlülerinden. 1925 yılında doğdu. Geçen Haziran ayında Lübnan'da, bir İsrail saldırısı sırasında başından kurşunla vurularak öldürüldü. Halil Havi, kendisinin Buz Çağı adını verdiği yeni doğan bir Arap kültürünün öncülerindendir. Savaşın, bu yeni doğan kültürü beşiğinde doğmaya çalıştığını ve kendi ölümünü sanki sezinler gibiydi.

Aşağıdaki şiir, ozanın Buz Çağı adlı uzun şiirinin bir bölümüdür.)

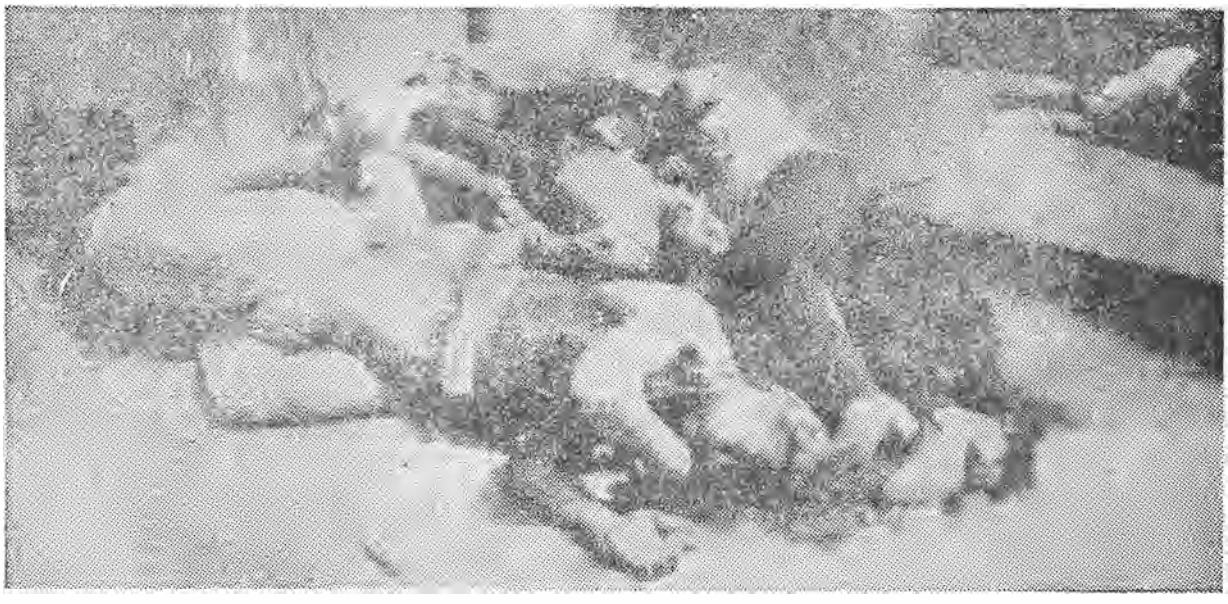

Fransızcadan çeviren :
ELİF SU ALKAN

BUZ ÇAĞI

Buz çağında,
toprağın damarları öldüler,
öldüler böylece damarlar bizde.
Dondular kuru teniler, bacaklarımız ve kollarımız.

Boşunadır çabamız dindirmek için rüzgârı,
ve somurtgan geceyi,
boşunadır tuzak kurduğumuz
bizde gerilip uzayan,
ürpertisine kesin ölümün,
kaymış hücrelerine kemiklerin,
hücrelerin gizine,
ve güneşin soluğunda ve ışığında aynaların,
kapıların diş gıcırtısında ve mahzenlerde,
şarapta ve duvarların irininde,
ürpertisi kesin ölümün.
(...)

Boşunadır çarptığımız ölüme,
ağladığımız ve haykırdığımız kusurlarımızı :
Ölümden de güçlü sevi,
güçlü, körpe ve taze ateşimizden.
Ama şimdi uzanmış ölü bedenleriz, üzgün ten,
umutsuzlukla yoğurduğumuz üzgün ten.
Boşunadır arzuyu ve ateşi tutsak ettiğimiz,
büyük damarın yüksekliğinde,
Boşunadır şarabı ve kor'u döküp saçtığımız.
Yeni bir kuşak ayağa kalkacak mı kalıntılarımızdan?

Ölümü titretecek, rüzgârı zincire vuracak,
canlı ve ateşli yankılarla,
uzun buz çölü boyunca,
«Sevimiz inatçı ölümden daha güçlü» sözünü,
diyecek ve yeniden diyecek kuşak.
Ah! Mumyalanmış tenden sevi,
yalnızca bu üzgün ölüler kuşağını doğurdu,
gerilen ve gerilen uzun ağzının içinde,
yavan bir ölümün, yavan.

FILISTIN-CAN

Özgen Seçkin

YARIM SONELER

XXXIII

filistin - can

ölümü takmış peşine, yaşamak ister
bayrağının rengine kuşun
kanadına düşmüş
yüreklerde atan,
filistin, kınalı bir geyik boynu...

yara üstünde çıban, dünyanın
göbeğinde kan,
ey insanlık, övündüğün
uygarlığından
ölen çocuklarından utan!..

Haşim Şahin

ÖLÜMSÜZ BİR SEVDAYA
SÖZLENENLERİNDİR YARIN

Filistin taşa tutulmuş kuş,
Göğsümden kanar yarası
Yanım yörem yas
Taştan taşa atılan sel gözyaşları...

Göçüp göçüp gitse de
Her sonbahar uzaklara,
Dönüp gelecektir bir gün yine
Baharda turnalar.

Ozan Bengisu

NEFES

Bir an olur yaşarsın
nefesin değil
barutun tükenmiş.
Zaman gelir duyarsın
nefes barutu yenmiş.

Seni Kalbime Gömdüm

ENGİN AYÇA

Türk sineması bugüne kadar çok sayıda burjuva çevrelerinde geçen öyküler anlatmıştır. Ve bütün bunların hemen hepsi de yerleşik belli şemaları, kalıpları yinelemişlerdir. Daha doğrusu kalıplaşmış öykü biçimleri içinde işlevsel bir iş bölümü sonucu varolmuş kimi prototipler zengin, varlıklı çevre insanları olarak ekrana yansımışlardır. Burada amaçlanan o çevreleri anlatmak olmamıştır hiçbir zaman, soyut, öykü açısından işlevsel bir varolma söz konusudur yalnızca. Feyzi Tuna «Seni Kalbime Gömdüm» filminde doğrudan burjuvaziyi anlatmayı, onu gerçek yapısı içinde yansıtmayı denemektedir. Yerleşik Yeşilçam filmlerinde zengin çevreler öykü için bir fon oluştururken, burada öykü burjuvazinin anlatımı için bir araç kılınmış. Yeşilçam'ın kalıplaşmış öykücülüğü, film kişileri, masal evreni yerlerini yaşayan gerçek bir çevreye ve kişilere bırakmış. Filmin bir diğer özelliği de öykünün bir kadın üzerine kurulmuş olmasıdır.

Toplumsal bir sınıf ve ekonomik bir güç olarak burjuvazinin içinde kadının konumu, üzerinde önemle durulması gereken bir sorun aslında. Eylül (Türkan Şoray) geniş ve karmaşık iş ilişkileri, ortaklıkları olan Haşmet'in (Müşfik Kenter) onaltı yıllık eşidir, yıllar önce 5 - 6 yaşlarındaki kızlarını yitirmişlerdir. Eylül her yanıyla işiyle bütünleşmiş olan kocasında aradıklarını ve beklediklerini bulamamanın bunalımı içerisindedir. Kocasının yanında kendini onun bir aksesuarı olarak görmek istememektetedir, ama ne yazık ki o çevrelerde kadına çokluk yüklenilen işlev de budur. Yılların birikimi ve yitirilen çocuğun boşluğu Eylül'ü iyice köşeye sıkıştırmıştır. Bir süre dinlenmek, kendini toparlamak için doğduğu yer olan, kardeşlerinin bulunduğu Söke'ye gitmeye karar verir, daha sonra Bodrum'a geçecek ve orada kocasıyla buluşarak bir süre doğal çevrelerinden uzakta ilişkilerini gözden geçireceklerdir. Ama Söke de Eylül için bir başka karabasan olur'. Hiçbir şey bıraktığı gibi değildir. Uzaklaşmak istediği kent burjuva çevrelerinden bu kez de kasaba burjuvazisinin cehennemine düştüğünü görür. Pislik ve kokuşmuşluk

kanser gibi sarmıştır her yeri. Kaçışın bundan sonraki durağı Aralık ayının tenhalaştırdığı Bodrum'dur. Burada artık her şey zamanın ve mekanın ötesine geçer, bir düşü yaşatır. Ve kaçışın sonunda mucize gerçekleşir. Eylül uğruna her şeyi göze alabileceği, sevginin egemen olduğu yeni bir ilişkide yeniden doğmaya başlar. Kocasının işleri nedeniyle gelemediği Bodrum'da kürkler içindeki Eylül'ün karşısına balıklı yakalı kazağı, gocuğu, ayağında lastik çizmeleri ve elinde iri bir kalamarla denizden dönen Ali (Cihan Ünal) çıkar. Değişik şeylerden, sevgiden, dostluktan, doğadan söz etmektedir. Bunlar Eylül'ün özlemini çektiği şeylerdir. Bodrum bu iki insanın birbirlerini buldukları, birbirlerini tamamladıkları bir yer olur. Eylül İstanbul'a döner ve kocasına ayrılmak istediğini bildirir. Haşmet için boşanma bir sorun değildir, yalnız aralarında evlilikten başka iş ortaklığı da vardır. Boşanma konusu bütün bunları da gündeme getirir, fakat Eylül herşeyi terketmeye hazırdır. İki aile ferdleri arasında yapılan pazarlık sonucu sorun anlaşmayla çözümlenir ve Eylül özgürlüğüne kavuşur, önünde yeni bir yaşam açılmaktadır. Ali bir mimarlık kuruluşunun sahibidir, inşaatlar yapmaktadır. Eylül Ali'de kocası Haşmet'in ilk dönemlerini görür gibi olur ve yeniden bildiği bir kapanın içine düştüğünü anlar. Kocasına dönmekten ve her şeyi olduğu gibi kabul etmekten başka artık elinden bir şey gelmez.

Feyzi Tuna'nın Selim İleri'nin de katılmasıyla yazdığı çekim senaryosu inceliklerle dolu. Film çevre anlatmalarında belli bir başarı düzeyini tutturuyor. Bütün film kişileri cansız kuklalar olmaktan kurtulmuş anlatılan çevrelerin yaşayan gerçek insanlarına dönüşmüşler. Yeşilçam koşullarında film çekmenin zorluklarını, özellikle negatif ve çekim günleri bakımından ve starla çalışmanın getirdiği sınırlamaları göz önüne getirdiğimizde Feyzi Tuna'nın Yeşilçam kalıpları dışına çıkan, ayrıntılar, ince oyunlar, daha özenli mise-en?scene'ler gerektiren böyle bir filmin altından genelinde başarıyla çıktığını söyleyebiliriz. Belki kimi yerlerde senaryoda geliştirilen kimi durumlar perdeye istenilen kıvamda yansıyamıyorsa bunu çalışma koşullarına bağlamak doğru olur sanıyoruz. Sanki senaryocu Feyzi Tuna ile yönetmen Feyzi Tuna yer yer aynı düzeyde buluşup bütünleşemiyorlar. Ama genelinde ortaya başarılı bir «Feyzi Tuna filmi» çıktığını söylemek gerekiyor.

Filmden burjuva sınıfının tam bir çözümlemesini bekleyenler olabilir, bu bakımdan filmin bir çok eksikleri bulunabilir, bir çözüm aramadığı, getirmediği gibi eleştiriler de getirilebilir. Yalnız tek bir filmden her şeyi beklemek ve istemek de biraz insafsızlıktır herhalde. En azından Feyzi Tuna'nın burjuvaziyi ve bir burjuva kadınını, çevresini ele aldığı öykünün sınırları içinde doğru anlatabilmek için iyi niyetle çaba harcadığını söylemek zorundayız (kendisi de böyle söylüyor). Bunda ne kadar başarılı olduğunun irdelemesini biz bu konunun uzmanlarına bırakmak taraftarıyız. Yanlışlıkları, eksiklikleri varsa mutlak ortaya konmalı, tartışılmalıdır. Sinema olarak biz Feyzi Tuna'nın «Seni Kalbime Gömdüm» ile önemli bir iş yaptığı kanısındayız.

Türkan Şoray, filmde anlatılmak istenen Eylül kişiliğine uygun düşen bir tip değil. Canlandırdığı kişinin ruhsal ve sınıfsal durumunu vermede üstünde taşıdığı giysilerden bir aksesuar olarak oyununda gereği gibi yararlanamıyor. Biraz irileşmiş yapısı da kendisi için olumsuz bir öge olmuş. İnce haliyle Eylül'ü canlandırabilmesi çok daha kolay olurdu. Bütün bunlara karşılık gene de büyük bir çabayla ve başarıyla üstlendiği rolün altından kalkabildiğini söyleyebiliriz. Cihan Ünal üstündeki sertliği ve katılığı atmak zorunda, devlet tiyatrosu geçmişi yeni kariyerinde kendisinin en büyük ve güçlü düşmanı durumunda. Müşfik Kenter çok rahat ve oturmuş bir biçimde üstüne düşeni fazlasıyla yapabiliyor. Diğer bütün yan kişileri canlandıranlar da başarılı bir bütünlük oluşturuyorlar. Özellikle Çolpan İlhan ve Neriman Köksal'ın bu arada isimlerinin anılması gerekir.

ROCKY

TANER AY

Toplum yapıları ne denli karmaşıklaşırsa, sporun siyasal yaşama eklemlenmesi de o denli 'incelikler' kazanıyor. İlginçtir, sporun siyasal yaşama bağlantısı arttıkça, eski 'panayır gösterileri' de, toplumsal ve teknik gelişimin getirdikleriyle spora eklemleniyor. Çağdaş yaşamın 'haritasını' spor boyutunda topografik irdelemeye kalkışacak olursak, sporun ancak 'düzlükleri' oluşturduğunu görürüz. Ancak, belirttiğim bu karmaşıklığı da 'tek boyutlu' olarak niteleyebiliriz. Çünkü, siyasal yarışın, bilimsel ve teknik gelişimin 'gölgesindeki' bu gösterilerin spor yazımındaki sunumuna ve sinemadaki anlatısına açıklık getiremez. Eklemlenmede daima son 'halka' olan 'pa-

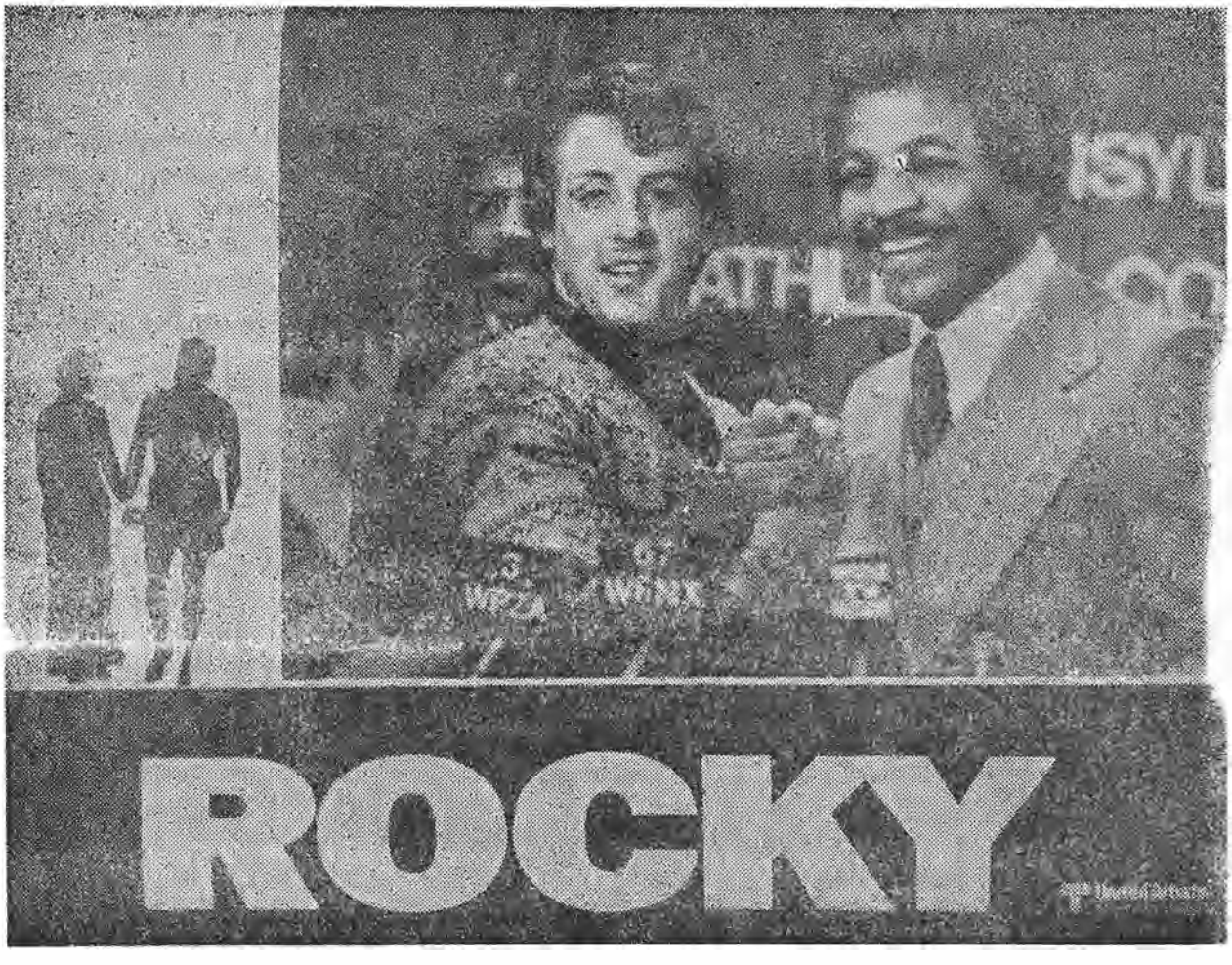

«Rocky» filminden görüntüler.

nayır gösterileri' geleneğinin literatürü, spor yazınının ve sinemadaki spor anlatısının matematiğini oluşturduğunu görürüz. *Şampiyon - Champion*'da Midge Kelly'nin (Kirk Douglas) İhonny'i dövmesinde, *Şöhretin Sonu - The Harder They Fall*'ında Arjantinli Toro'nun yediği dayakta, *Yukarıda Biri - Somebody Up There Likes Me*'de Rocky Graziano adıyla dövüşen Rocco Barbella'nın (Paul Newman) 'kuralsız dövüşünde', *Boksöre Ağıt - Requlem for a Heavyweight*'da Rivera'nın (Antony Quinn) 'dramında' ve *Boksörün Dünyası - Fat City*'nda Tully'nın (Stack Keach) 'umut'unda gösterinin 'çocuksu' yanıyla karşılaşırız. Bu filmlerde, örneğin bir yapay koşucuyu anlatan *Altın Kız - Golden Girl*'a bilimin ve tekniğin getirdiği 'iticiliği' bulamayız. Aslını ararsanız, tanınmayacak denli şişen yüzlere seyircinin soluksuz bağlanmasının nedenselliği de burada yatar.

Hollywood 'ideolojisinin' gerçek 'yapı taşı' olan Amerikan Romantizminin geleneksel ögeleri de, gösterinin 'çocuksu' boyutuna eklemlenerek anlatıyı 'aileye özgü' kılar: Hepsi de yalnız insanlar olan 'boksörlerini', kaçınılmaz tamamlayıcıları olan kadınlarıyla 'aileye' çağırabilir *(Yukarıda Biri :* Pier Angeli); ya da, kadın, daha karmaşık bir serüvenin ögesi olarak, cinselliğinin 'sevecenlik' veya 'öfke' birikiminden erkeğe 'kimlik' kazandırıcı etmen olabilir *(Şampiyon:* Marilyn Maxwell / *Boksörün Dünyası:* Susan Tyrell). Aslında, meleksi bir Pier Angeli'nin, cinsel 'tehlikeyi' taşıyan bir Marilyn Maxwell'in, ya da 'hırçın' bir Susan Tyrell'in, Amerikan Romantizminin sinemasal kuruluşunda işlevi Milton'un dizelerinden öteye de gidemez: 'Erkek Tanrı için / Kadın ise erkek için yaratıldı' (Yitik Cennet'den). *Yukarıda Biri*'nin son sahnesini anımsayın, dünya şampiyonu olan Rocco Barbella, yanında kendisini anlatının başından beri 'aileye(çağıran meleksi karısı olduğu halde başını gökyüzüne doğru kaldırır ve, 'Yukarıda birileri beni seviyor' der.

Gösterinin 'erkekçe' bir görünümü olduğundan, kadın 'birinci derecede' kuruluşa yerleştirilmeyebilir. Ancak, Amerikan Romantizmi 'gözyaşlar' için işlediğinden, 'erkekçe' gösteriye daha da 'erkekçe' bir unsurun eklenmesi sözkonusu olasılıkta zorunluluk kazanır: Örneğin, boksör baba-ana sevgisi yoksunu çocuk ilişkisi gibi (Franco Zeffirelli'nin *Şampiyon - The Champion* anlatısında Jon Voight - Ricky Schroder). Bununla da kalmaz ve boksörlere çoğunlukla etnik bir kimlik vererek Amerika'nın 'fırsatlar ülkesi' olduğunu söyler. Amerikan Romantizminin New - Deal politik görünümü, sinemada temellerini Frank Capra'nın attığı bir öge olarak, günümüze kadar en tecimsel kuruluşları oluşturmuştur. Ancak, New - Deal'ın 'yenilgisi', sinemaya da yansıyarak 'başarı anlatılarını' kökten olmasa da (çünkü, karamsarlığın anlatısında bile geleneksel söylem özelliğini korumaktadır) değiştirmeye yetmiştir: Etnik kimlik verdiği boksörlerine 'dayak yedirterek' dönemsel 'toplumsal ruhu' okşar.

John Avildsen'in anlatısının başarısı ise, hem yukarıda belirttiğim ögeleri ustaca biraraya getirmesinden kaynaklanıyor, hem de değişmez kuruluşları 'paramparça' etmesinden: Amerikan Romantizminin boksörlü filmlerindeki geleneksel ögeleri *Rocky*'nin kuruluşunu oluştursa da (etnik bir kimlik, yalnız adamı 'aileye' çağıran bir kadın, vd.), boks gösterisinin ana öge olmaması, başvurduğu ögelerin 'yapı taşları' olmasına olanak tanımaz. Anlatıda önemli olan, 'şiddet toplumu' eşiğindeki bir ulusun bireyinin hâlâ 'çocuksu' özelliklere sahip olabileceğidir. Bundan dolayı, Rocky (Sylvester Stallone), bir 'başarı öyküsünün' anlatıcısı değil de, toplumsal özlemin simgesi olur. 'Kentlerin çengelinde' ya da şiddetin, uyuşturucuların, alkolün, tütünün ve sapkın cinselliğin egemen olduğu 'bir yerde', Rocky ile sanki James Fenimore Cooper'e bir özeleştiri yapılır. Bu açıdan bakılınca, John Avildsen'in anlatıcı, Michel Cimino'nun *Avcı - The Deer Hunter*'sının ya da Martin Scorsese'in *Taksi Şoförü - Taxi Driver*'nün 'kardeş filmi' gibidir. Ancak, anlatının taşıyıcısı Rocky'nin, *Avcı*'nın ya da *Taksi Şo-*

förü'nün taşıyıcılarının 'gerçekçiliği' yerine Frank Capra kişilerine 'sığınması', onu 'ülküsellik' boyutunda James Fenimore Cooper'e *Avcı*'nın Michael'inden (Robert de Niro) daha çok yaklaştırır. İlginçtir, Frank Capra türü bir ülküselliğe 'sığındığı' için de, *Avcı* ya da *Taksi Şoförü* gibi 'büyük bir düşün kısır filmleri' olmaktan kurtulur. Rocky, alkolden, sapkın cinsellikten, tütünden uzak durduğu için 'kentlerin çengelinde' yalnızdır. Bunlardan uzak durduğu için hayvanlarla ilişki kurabilir. Ancak, ürkünç bir ilişkidir bu. Rocky'nin hayvan satıcısı bir dükkanın vitrini önünde söyleştiği köpekler, Klondike döneminin doğaya yaraşır yabancı köpekleri değildir. Yine, evinde kavanozlar içinde beslediği su kaplumbağaları, bilimsel ve teknik gelişimin soyunu tüketmeye başladığı dev deniz kaplumbağalarının 'karikatürü' gibidir. Rocky'nin söyleştiği avuç içi büyüklüğündeki köpekler (hatta kırmızı kurdelâsıyla birkaç cinsin kırması olan tosuncuk köpeği bile) ve işaret parmağı uzunluğunu geçmeyen boylarıyla su kaplumbağaları, sanki Klondike serüveninde 'unutulan' köpeklerin, öldürmek zevkimizi tatmin için soyunu tüketmeye başladığımız dev kaplumbağaların 'lânetidir'. Bu garip yaratıklarla ancak Rocky gibi bir 'çocuk' ilişki kurabilmektedir; doğa gerçekten 'erkekleri', bilimle ve teknikle donanmış 'büyük insanlığı' henüz bağışlamamıştır. Üstelik, Rocky şiddetten de uzakta durduğu için, dayak yediği denli dayak attığı Apollo Creed'in (Carl Weathers) 'galibiyetine' aldırmayarak 'Adrien!' diye haykırabilir.

Sylvester Stallone ile Talia Shire'in benzersizlikleri kavramsallıkla maddesellik arasında 'gezindiğinden', John Avildsen'in anlatısının 'şiirselliğini' oluştururlar. Sylvester Stallone, örneğin *Yukarıda Biri*'nin Paul Newman'ı denli maddesel olamadığından, o yeterince çocuksu, yeterince Katolik ve yeterince etnik kimliğiyle Frank Capra'nın 'ülküsel' kişiliğinin günümüzdeki söylemi olabiliyor. Bu 'ülküsel' kimliği oluşturan ögeler öylesine hesaplı biçimde romantiktir ki, Amerikan Romantizmi sonunda bir ahlâk dersi olur. Bundan dolayı, Martin Scorsese ve Michel Cimino anlatılarını 'şiddet toplumu' gerçekliğinde kurduklarından, John Avildsen'in rahatlığına ve becerisine ulaşamazlar. *Taksi Şoförü*'nün Travis'inin (Robert de Niro) küçük fahişeye (Judie Foster) verdiği —onu 'batağa' sürükleyenlerin şiddetini 'şiddet toplumu' eşiğindeki bir ulusun özlemi olan bir tür şiddetle cezalandırmasındaki— ahlâk dersinin 'düşselliği' ile Rocky'nin, 'böyle gidersen fahişe olursun' demek istediği küçük kıza verdiği ahlâk dersinin 'yalınlığı'; *Avcı*'nın Michael'inin geyiklerle Hemingway türü ilişkisi ile Rocky'nin kentlerin 'cengelinde' uygarlığın ürkünç mirası olan hayvanlarla ilişkisi; yine *Avcı*'nın Michael'inin kendisine geleneksel 'ülküsel' kimliği kazandıracak ahlâk sınavını başvurduğu şiddetle başarması ile Rocky'nin şiddetten kaçarak geleneksel 'ülküsel' kimliği kazanması, *Rocky*'e başarısını sağlayan önemli karşıtlıklar olarak karşımıza çıkar.

John Avildsen, bu 'ülküsel' kimliğe cinsellik 'ödülünü' vererek, onun eksik boyutunu da tamamlar. Rocky'nin dayanılmaz adaleleriyle Adrien'i baştan çıkarıp öptüğü sahne sadece sinema tarihinin en 'kışkırtıcı' sahnelerinden biri olmakla kalmıyor, gerçek 'erkeğin', Amerikan ulusunun özlem duyduğu çocuk ruhlu kahramının olduğunu Rocky ile imliyor. Bir başka deyişle, Adrien ile Rocky'nin cinsel birikimleri, yitirilmiş ama nostaljik bağlantının giderek arttığı o eski doğaya yaraşırlığı boyutlarında değerlendirilir. Bunlardan dolayıdır ki, Rocky, ülküselliğini çizen ögelerin bileşimi sonucunda kendisini toplumsallaşmaya çağıran kadınına, yüzü tanınmayacak denli şişse de haykırabilmektedir. Anlatıcının başvurduğu yöntemde ilginçtir: Cinselliğe Rocky'i soyarak (bir kadın için karşı konulamaz adalelerin görünümü) yaklaşırken, Adrien'e tam tersinden, onu o kötü giysilere büründürerek yaklaşır. Adrien'in, örneğin Rocky ile ilk kez birlikte oldukları buz pateni sahasındaki giysilerini düşünün, bu

giysiler sadece konumuna uygun düşsün diye seçilen giysiler değildir, erkeğini yönlendirip 'aileye' bağlayacak 'ülküsel' kadının giysileridir. Uygunluğu açısından köklerini Frank Capra ya da Fred Zinneman (özellikle *Juli)* filmlerinden alan bir giysi seçimidir bu. Tümüyle düşsel ama tümüyle siyasal.

Rocky'nin Muhammed Ali taşlaması Apollo Creed ile dövüştüğü karşılaşma, düşselliği maddesel kılmanın aşamasıdır. Bunu başarabilmek de anlatıcının 'zekâsına' kalmıştır. John Avildsen, maddeselliği bir yandan Mark Robson'un *Şöhretin Sonu*'nda May Baer ve Jersey Joe Walcott gibi, Ralph Nelson'un da *Boksöre Ağıt*'da Jack Dempsey ile o zaman adı Cassius Clay olan Muhammed Ali gibi gerçek boksörleri anlatıya katması yöntemine başvurarak (Joe Frazier görüntüdedir), diğer yandan da, Rocky'nin dudak kıvrımlarında beliren 'aşağılama' ile sağlar. Özellikle bu ayrıntı anlatının bütününü okumaya yeter: Tümüyle düşsel ama o denli de siyasal 'aşırılığın' nasıl bir başarı nedeni olabileceğinin görkemli örneğidir *John Avildsen*'in anlattığı.

Çiçek Abbas

Engin AYÇA

Sinan Çetin Yeşilçam dışından Türk sinemasına girmiş genç yönetmenlerimizden. Daha önce fotoğrafçılık, karikatürcülük, grafikçilik yaparken sinemayla ilgilenmeğe başlamış kısa «Halı Türküsü» filminden sonra Yeşilçam'a geçerek peş peşe üç film birden yapma başarısını göstermiştir. «Çirkinler de Sever», «Çiçek Abbas», «Bir Günün Hikâyesi». Çetin bu üç filmiyle Ekim ayında yapılan 19. Antalya Şenliğine katılmış «Çirkinler de Sever» filmiyle büyük ödül, «Çiçek Abbas» ile en iyi senaryo (Yavuz Turgul), «Bir Günün Hikâyesi» ile en başarılı kadın oyuncu (Nur Sürer) ödüllerini almıştır.

«Çirkinler de Sever» İstanbul'da geçen sinema mevsiminde son haftalarda gösterime girebilmişti. O zaman bu film üzerine yazı yazmak istemiş, ancak Sinan Çetin'in kendisiyle yapılan çeşitli konuşmalarda filmine sahip çıkmadığını okumuş ve bu, yönetmeni tarafından sahipsiz bırakılan filmi eleştirmekten vazgeçmiştik.

Yeni sinema mevsiminin açılmasıyla birlikte İstanbul'da Levent Melodi sinemasında Sinan Çetin'in bu kez «Çiçek Abbas» filmi gösterilmeye başladı. Alibeyköy gecekondu semtiyle Aksaray arasındaki hatta çalışan minibüscüler çevresinde gelişen bir aşk öyküsü güldürü olarak anlatılmış. Oyuncuların tiplerinin ve minibüscülerin renkli çevresinin katkılarıyla Çiçek Abbas sempatik görünüşlü eğlendirebilen, güldürebilen ama her haliyle de tipik, sıradan bir Yeşilçam filmi olmuş. Bununla Yeşilçam'ı küçüksemek istemiyoruz, o kendi geleneğini ve yapısını kurmuş, kurallarını oluşturmuş üretimini sürdürüyor. Bunu belirtmekteki maksadımız, sinema alanına gelen her yeni yönetmenden var olan

durumu geliştirecek, zenginleştirecek, giderek değiştirecek yeni, farklı yaklaşımlar umduğumuzdan ve beklediğimizden dolayıdır. «Çiçek Abbas» da gözlediğimiz durum Yeşilçam'ın bütün koşullarıyla kendini Sinan Çetin'e kabul ettirmiş olduğudur. Öykünün kendisi, kişilerin tiplemeleri, aralarındaki ilişkiler bildiğimiz klasik Yeşilçam boyutları içinde. Oyuncular daha önceki filmlerinde ve tiyatroda giderek belirledikleri tiplerine sadık kalarak verilen öykü içinde kendilerine düşenleri yönetmenin gözetimi altında, tutturdukları form kadar veriyorlar. Bildiğimiz gibi Yeşilçam sineması belirli kalıpların, prototiplerin egemen olduğu bir masal sinemasıdır. Ve bugüne kadar da tekelini hep sürdüregelmiştir. Sinan Çetin varolan bu Yeşilçam tarzına «Çiçek Abbas» ile ne onu değiştirmek, ne de geliştirmek yönünde hiç bir katkıda bulunamıyor. Ve bir çeşit piyasaya uygun konfeksiyon bir ürün ortaya koyuyor.

Filmler eleştirilirken çokluk öykünün üzerinde durulur ve onun irdelemesi yapılır, eksikleri, yanlışları sergilenmeye çalışılır. Sanılır ki, bunlar başka türlü olsaydı film başarılı olacaktı, ya da öyküde hiç kusur ve yanlış yoksa, onu sevmişsek filmi de seveceğiz. Film bir öykü anlatma aracı değil, öykü aracılığıyla birşeyler iletmeğe çalışan ve bunu yaparken sinema sanatının, sinemasal anlatımın özelliklerini kullanan bir iletişim aracıdır. Dolayısıyle bir filmin değerlendirilmesi onun sinemasal özellikleri konusunda olmalıdır önce. Öykünün incelenmesi içeriğin daha iyi saptanması için yapılır ve yönetmenin ahlâksal ve ideolojik tavrını gündeme getirir. Bu açılardan Sinan Çetin'in filmini ele alırsak farklı bir sinema, farklı bir yaklaşımla karşılaşamıyoruz. Belki ille farklı olmak gerekmez denebilir, o zaman da yapılanın çok iyisini yapmaya çalışmak bir erek olmalıdır. Bu bakımdan da «Çiçek Abbas» farklı bir düzeyde değil.

Sinan Çetin fotoğrafçılıktan ve karikatürcülükten gelme. Bunların her ikisi de kişiye olayların özünü, en anlamlı yerini yakalama, aktarma alışkanlığı kazandırır. Fotoğraftaki belgesellikle, karikatürdeki soyutlama birleşerek ilginç bir sentez oluşturabilirdi ve «Çiçek Abbas» filmi buna çok elverişli bir malzeme sağlayabilirdi. Bu Sinan Çetin açısından kaçırılmış bir fırsattır.

A. Hicri İzgören

SEVDA YORGUNU

1.

Daha doyasıya gerinmeden
Baharına ömrümüzün
Acıya boğuldu türküler
Dal boynumuz büküldü
İşte telörgülü eşikler
Bütün kapılar mühürlü

2.

Bağrı yanık bir ateştir
İşte böyle her akşam
Körüklenip tazelenir içimde
Saplanır yüreğime hoyrat
Karacadağlı bir türküyle yar
Sevda yorgunu hele
Dinsiz yar imansız yar
Kötürüm körocak umutlara
Tetik düşür yalnızlığa
Yollara bırakıp hasretini
Taze bir soluk ol gel
Gir yangınıma
Bir çeşmeden su içer gibi
Bu yaz akşamına hele yar
Bezenip toya gider gibi
Serin bir imge ol gel
Şiirime kat esmerliğini

Ferit Edgü'den Bir Yanıt Var...

VAKKO'nun ve Vitali HAKKO'nun özel Sanat Danışmanı FERİD EDGÜ'den bir yanıt var.
Uygun bir süreçte cevap hakkımızı kullanmak koşulu saklı kalmak nedeniyle bu yanıtı aynen yayınlıyoruz.
Sanat/Edebiyat/81

Kardeşim Tanju,

Derginin Ağustos sayısında, benimle ilgili bir-iki «satır»ın olduğunu dün bir dostumdan öğrendim. Bugün de dergini alıp bu «satır»ları okudum.

Vitali Hakko'nun, dolayısıyle Vakko kuruluşlarının sanat danışmanı olduğumu yazıyorsun. Doğrudur. Söz konusu kuruluş sanata ilgi duyup, bir Türk sanatı koleksiyonu yapmaya karar verdiğinden ve Ankara ile İzmir Mağazalarında da birer sanat galerisini faaliyete geçirdiğinden bu yana, bu kuruluşun sanat danışmanlığını yapıyorum karşılığında hiç bir ücret almadan.

Ada Yayınlarının kâr getiren bir kuruluş olmadığını yazıyorsun. Ne yazık ki, bu da doğrudur. Yayımladığımız kitapların niteliği henüz onbinlerce okuyucunun ilgisini çekmediğinden, bu alandaki yatırım ve emeğimizin karşılığında maddî bir kâr sağlayamıyoruz. Senin mantığına göre de, «madem ki kâr etmiyoruz, öyleyse başka amaçlarımız var.» Eksik olma, bu amaoın ne olduğunu da söylüyorsun: «Burjuva ideolojisinin propagandasını yapmak.» «Satırların» altında şöyle bir anlam daha yatıyor: Bunu gerçekleştirmek için gereken yatırımları Holdinglerden sağlıyoruz. Seni bu yargıya götüren kural da son derece açık: Sermaye yalnızca kâr peşinde koşar. Kâr peşinde koşmadığında başka amaçları vardır. O amac da olsa olsa kendi ideolojisinin propagandasıdır.

Böylesi bir mantık karşısında, kuşkusuz, akan sular durur. Hiç değilse benim mantığımın akan suları.

Şu **gerçek** nedenlerle:

1./ Ada Yayınları bugüne değin elli kitap yayımlamıştır. Bu kitaplar arasında, Oktay Rıfat'ın, Melih Cevdet'in, Salâh Birsel'in, Metin Eloğlu'nun, İlhan Berk'in, Bedri Rahmi'nin, Edip Cansever'in, Yüksel Arslan'ın Alye Berger'in kitapları vardır. Bu kitaplardan bir çoğu, Türk Dil Kurumu, Sait Faik, Sedat Simavi, T. İş Bankası, Behçet Necatigil ödüllerinl kazanmışlardır.

Buna karşılık, hiç bir kitabımız (daha doğrusu tek bir kitabımız) ne CHP ne AP hükümetleri döneminde, (ne de, tabiî 12 Eylül'den sonra) ulusal kitaplıklarımız için satın alınmıştır.

Keza, bir tek kitabımızın bir tek nüshası dahi, herhangi bir özel kuruluş tarafından satın alınmamıştır. (Bu özel kuruluşlara, sanat danışmanlığını yaptığım Vakko kuruluşları dahil.)

2./ Ada Yayınları, kurulduğundan bugüne değin, ne Devletten, ne özel kuruluşlardan bir tek kuruş yardım almamıştır.

3./ Ada Yayınları, bugüne değin, bir devlet kuruluşu olan SEKA'dan dahi bir gram kâğıt alamamıştır. Bu gerçekler göz önünde tutulduğunda, kâr etmeyen bir yatırımı niçin sürdürdüğüm sorulabilir?

Yanıtı basit : Bir zamanlar Avni Dökmeci, Kaynak'ı ve Kaynak Yayınları'nı; Hüsamettin Bozok, Yeditepe'yi ve Yeditepe Yayınları'nı; Memet Fuat, Yeni Dergi'yi ve «de» Yayınları'nı; Vedat Günyol, Yeni Ufuklar'ı ve Çan Yayınları'nı niçin yayımladılarsa, ben de Ada Yayınları'nı o amaçlarla yayımlıyorum. Daha açık bir deyişle, yayımlanması gerektiğine inandığım, önemsediğim kitapları onlara yakışan bir biçim içinde yayımlamak, diyelim ki, zevk veriyor bana. Bu öylesine yaygın bir «zevk»tir ki, Fransa'da, İngiltere'de, Hollanda'da bu tür yayınevlerine Devlet yardım elini uzatır ve vergiden muaf tutar.

Bizde ise, öyle görülüyor ki, gizli amaçlar aranıyor. Olsun, aransın. Ama bu durumda, Ferit Edgü'nün yaşamı değil de, yaptıkları, sanat danışmanlığının sonuçları, yayınladığı kitapların niteliği araştırılsın.

Nedir Ferit Edgü'nün sanat danışmanlığının sonuçları?

Vakko'nun Ankara ve İzmir Sanat Galerilerinde, bugüne değin yüzden fazla sergi gerçekleştirmek. Hangi sergiler? Kimin sergileri?

İşte bir kaçı:

Bedri Rahmi'nin ilk retrospektif sergisi.

Avni Arbaş'ın ilk retrospektif sergisi.

Fikret Muallâ'nın ilk retrospektif sergisi.

Abidin Dino'nun Türkiye'de gerçekleşen en büyük iki sergisi.

Eşref Üren sergisi.

Turan Erol sergisi.

Abidin Elderoğlu ilk retrospektif sergisi.

Burhan Uygur ve sayısız genç ressamların sergileri.

Eren Eyüboğlu ilk retrospektif sergisi.

V.s., v.s.

İlişikte sunduğum Ada Yayınları'nın katoloğunu, derginin dileyen tüm okurlarına gönderebilirsin.

Bu sergilerin, bu kitapların hangisinde burjuva ideolojisinin propagandası olduğunu doğrusu merak ediyorum. Gördüğüm kadarıyla, Edebiyat '81'in tutumu, sanatçılarımızı bölmek, karşıt kutuplara ayırmak amacını güdüyor.

Şiirlerinde «emperyalizm» sözcüğünü kullanmadı mi, çekiver o şairin kuyruğunu. Toplumsal konularla değil de, «zaman» gibi soyut ve felsefî bir konu üzerinde mi yazıyor şair, gönder karşı kıyıya. Aşk şiiri mi yazıyor, aşk bizim nemize, vur beline kazmayı. Kafka'yı mı çeviriyor, yozlaşmış Batı hayranı...

Bu dil, söylemem gerekiyor mu, benim dilim değil. Ben bir sanat değeri bulduğum sanatçıları birleştirmeden yanayım. Bölüp ayırmadan yana değil. Benim dünyamda, Celine'e de yer var Aragon'a da. Sartre'a da, Camus'ye de. Borges'e de, Gorki'ye de. Brecht'e de, Beckett'e de. Nazım'a da, Oktay Rifat'a da. Sait Faik'e de, Orhan Kemal'e de.

Değer ölçüm ideolojik değil, sanatsal. Ve bu kadar.

P. S. bir kaç «satır»ın içinde, holdinglerin danışmanlığı sonucu Boğaziçi'nde villalarda yaşadığımı yazıyorsun. Bak, bu doğru değil. Çünkü, senin deyişinle, «Paris boheminden» döndüğümde (henüz iş hayatına atılmadığımda) da Boğaz kıyısında bir yalıda oturuyordum, Paris bohemi öncesinde de.

Kaldı ki, insanın tutarlılığının, namusluluğunun oturduğu semt ve konut biçimiyle ilgili olduğunu sanmıyorum. Benim kitabım böyle bir şey yazmadığı gibi, **senin** kitaplarında da bu konuya değinen bölümlerle karşılaşmadım.

Umarım, bu mektubumu yayımlayarak genç okuyucularının, bir insan ve onun etkinlikleriyle ilgili konuda, kendilerinin bir fikre sahip olmalarına izin verirsin. Zira, bu mektubu, seni değil, onları düşünerek yazdım.

Aydın Sorunu ve Giden Aydınlar

KEMAL SÜLKER

Ekim 1982'nin görebildiğimiz dergilerinden bilgiler verelim bu sayımızda...

TÜRKİYE YAZILARI

Türkiye Yazıları'nda Leyla Onat, aydın konusunu işliyor ve şöyle bir tanım getiriyor aydın'a : «Aydın okuyan olduğu kadar da düşünen ve irdeleyen kişidir. Kitapları doğru okumasını, doğru değerlendirmesini bilen kişidir. Okuduğu kitapları devrine göre değerlendirir, her devrin birbiriyle bağlantısını, alışverişini saptar, düşünceleri ve olayları karşılaştırarak bir senteze varır... Aydın, sadece okuyan değil, okurken yaratabilen kişidir.»

Ve yazar son sözünü şöyle bağlıyor :

«Düşünce özgürlüğünün olduğu her ülkede, aydın yetişebilmesi için gerekli demokratik ortam hazırlanmış demektir.»

Ya düşünce ve düşündüğünü söyleyip yazma özgürlüğü kısıtlıysa? O zaman suskunluk olacak demektir. Bunun anlamını kavramak için Talat Sait Halman'ın dilimize çevirdiği Ralph Chaplin'in şiirini Varlık'tan okumakta yarar var :

«YAS TUTMA ÖLÜLERE»

Soğuk gömütte yatan
ölülere yas tutma :
Toprağa dönüşür toprak —
Herkes ölüp gidecek.
Unutma.
Her ölüye toprak, ana
olacak.
Ecelin pençesine düşenlere
yas tutma :
Kurtulamaz hiçbiri
Girince çelik tabuta dirl diri
Ama yas tut vurdumduymaz
kalabalığa —
Bak, ne de çok ödlek var :
Dünyada bunca derde,
acıya, haksızlığa
Tanık olurken ağız açmaktan
korkuyorlar.

yazko edebiyat

Fikret Otyam, şair Melih Cevdet Anday'ın tiryakisi. Nerde görse yazısını okur. Bu kez Otyam, Yazko Edebiyat'ta «Uygar kişi kindar olur mu ey canlar?» diyor ve yazısında o tatlı, kendine özgü anlatımıyla iki önemli olguya değiniyor. Birisi Melih Cevdet'e dair. Anday'ın 13.8.1982 günlü Cumhuriyet'te altı genç ozanla ilgili yazısında «satır aralarında ince bir alayı, gırgırı genç ozanlara neden reva gördü acep Anday?» diyor. Sonra da Otyam ekliyor : «Melih Cevdet ozan ya, "sevdiği başka ozan yok anlaşılan" diyesim geldi.»

Otyam daha ilginç bir noktaya parmak basıyor mu, satırlar döşeniyor mu desek daha doğru? Eleştirisi şöyle Anday'a :

«Sevgili Anday, şu sıralar sanırım daha çok düştü MÖ üzerine. Hep şaşırmışımdır, ünlü ve etkin yazarlar neden hep çağlar öncesine bunca vurgundurlar? Neden etkinliklerini etkin gazetelerde, dergilerde çağının sorunlarına, insanlarımızın sorunlarına gösterınezler ve gösterenlere de bıyık altından gülüp ince ince alaya alırlar bilgelik içinde? Hem kendileri yapmazlar, hem de yapanları alaya alırlar, dalga geçerler çaktırmadan! Bu neyin hırçınlığı ola, bilemiyorum.»

Fikret Otyam nedenini biliyor elbette? Nitekim Anday, arı Türkçe sözlerden birini kendine göre yazıp kullanıyormuş halk, yine de başka türlü söylüyormuş o sözcüğü. Bu gerçeği anlayan Anday'ın hükmü şu : **«Demek ki halka öğretememişim.»**

Otyam, bunu öğrenince kararını veriyor :

«Son yazı dizinde neden salt MÖ'ye kendini vurduğunu, ilahlardan, tanrılardan, tanrıçalardan, taş heykellerden insan olarak da kendini arabaya alan, sofrasına buyur edenlerden, insan olarak salt onlardan söz ettiğini anladım, halka kızıyor Melih Usta, bundan olacak halkın sorunlarından ırak tutuyor kendini.»

Otyam'ın yazısında yürek paralayan bir gerçeği öğreniyoruz :

Sorbon Üniversitesi'nde Alevilik ve Bektaşilik üzerine bir yıl dersler, konferanslar vermiş, Fransız Radyo Televizyon Kurumu'nun nefis bir kapak içinde bir uzunçalarını çıkarmış, Belçika, Hollanda, Almanya'da olduğu gibi Paris'te de televizyona konuk

edilmiş bir şair var ve bu şair, bu bilge kişi Ankara Belediyesi'nde Çöpçübaşı olarak yaşamını sürdürüyor. Pir Sultan Abdal'ı en güzel çalan ve çığıran Koca Ozan Feyzullah Çınar'a bu sütunlardan bir merhaba!

BİLİM ve SANAT

Bunu öğrendikten sonra gel de Veysel Öngören'in Bilim ve Sanat'taki «**Aydın Tahrib Edilmez**» başlıklı yazısını gönül rahatlığıyla oku, okuyabilirsen... Veysel Öngören «**aydın kavramının, keyfi olmayan, tarihten gelen bir içeriği olmalıdır, vardır**» diyor ve sol tavır takınmış olanlar içinde gerici mantık taşıyanlar pekâlâ olabilir ve vardır, hükmüne varıyor. Yazara göre bu çevrelerin anlayışına göre «**aydın, yani okumuş; elit ideolojisi. Bu noktaya gelindiği zaman artık, hem aydın, hem sınıf tahrib edilmiştir. Attila İlhan'ların yönettiği bir sınıf ancak sol iktidar olur, başkası olası değildir! Gelin görün ki böyle bir iktidar sağın sağı olacaktır. Çünkü kendi teorik geleneği olmayan ve kendi ülkesini Batı'dan öğrenen bizler arasından Attila İlhan'ların, nasıl olup da bir yazıcı olarak çıkabildiklerini sormak bizlerin hakkıdır.**»

Öngören, Attila İlhan'ı suçluyor: «**Onun duyarlığı nemli, bulanık ve dağınık**» diyor. «**Bu duyarlığını yalın Türkçenin imge işlerliğinde hiç bir zaman yazmaya cesaret edemedi**» diyor ve ekliyor: «**Osmanlıca'ya düşkünlüğü budur ve hiç bir zaman da Osmanlıca yazamadı, onun mantığına varamadı.**» diyor.

Aslında yazının tümünü okumalı ki, eleştirinin veya polemiğin tadına varılsın.

Doğrusu okur yazara, eli kalem tutana, ya da eline kalem alıp yazı makaslayabilene «**aydın**» denebilecek mi? Yanıtı okurlarımız versin, şu alıntı ve anlatımızdan sonra...

Varlık

Varlık'ta Perihan Yüksel «**Çalıntı Raporu**» yayınladı. Verdiği pek çok örnekten anlaşılıyor ki, H. Fethi Gözler adında biri «**Yunus'tan Bugüne Türk Şiiri**» başlıklı bir kitap yayınlamış. Ne var ki, daha önce Behçet Necatigil'in Varlık Yayınları arasında yer alan «**Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**» Bay Gözler'in gözüne pek hoş görünmüş ve oradan pek çok yazarla ilgili bilgiyi ve değerlendirmeyi olduğu gibi, ara sıra sözcüklerin yerlerini değiştirerek kendi malı yapmış. Bir tek örnek verelim benzerleri hep böyle olan altı kanıttan:

Behcet Necatigil'den: «Asaf Hâlet Çelebi: Kendi deyişiyle hayatta olduğu gibi somut malzemeyle soyut bir âlem yarattı; bir hayal ve duygu şairi değil, bir intuition (sezgi) şairi oldu...»

H. Fethi Gözler'den: Asaf Hâlet Çelebi: Kendi deyişiyle hayatta olduğu gibi somut malzemeyle soyut bir âlem yaratmıştır. Böylece bir hayal ve duygu şairi yerine bir sezgi şairi olmuştur.»

Gözler'in açıkgözlüğünü izleyenler olduğunu genç eleştirmen Attila Özkırımlı Gösteri'de açıklıyor. Mektup türündeki yazısında şöyle diyor:

«... o yanlışlarla dolu Meydan - Larousse doğura doğura yanlışlardan arındı. Dokuz doğurmak ben buna derim. Eskiden bir ansiklopedistin en önemli üretim aracı makastı. Şimdi makasın yerini kalem aldı. Çaresizlikten. Larousse'çular ileri görüşlülermiş. Neden eski bir dili benimsediklerini şimdi anlıyorum. Yanlışları da bile bile yapmışlar. Dili eski olduğu için makas kullanamayacaksın. Diyelim kullandın, yanlışlardan foyan ortaya çıkacak. Ama Osmanlıda oyun çok. Nitekim aldı millet eline kalemi, sıvandı işe. Arada sırada yine makas kullananlar da çıkmıyor değil. O koca ansiklopediden nice yeni ansiklopediler üretildi.»

Özkırımlı, bazı açıkgözlerin başka bir marifetini de saptamış:

«... ansiklopedilerde resim ne kadar bol olursa o kadar iyi. Bir başka iyi yanı daha var bu işin. Bir fotoğrafçı çok güzel bir resim getiriyor, diyelim. Bakıyorlar, öyle bir madde yok listede. Hemen resme göre bir madde yazılıyor. Ansiklopedicilikte çığır dediğin böyle olur.»

Bu çalma çırpmacılığı elinin tersiyle itmiş, bilimselliğin saygınlığı içinde en özgün ve en kaynak, başucu yapıtlar verebilmiş iki bilgin - yazar yok artık: Abdülbaki Gölpınarlı ve Azra Erhat.

GÖSTERİ
sanat-edebiyat

Gösteri'de Hulki Aktunç, o derin anlamlı bakışı, ak sevimli sakalı ve her gün parlatılmış, temizlenmiş tırnağı ve üretken eliyle Ara Güler'in bir resmini de yazısının başına geçirerek Gölpınarlı'yı anıyor: «Abdülbaki hoca, geçmiş kültürün öylesine sahiplerinden, öylesine yorumcularındandır ki, bu kültürü yine geçmişin bugünkü statik izleyicilerine, onların çağdan habersiz ellerine terk edemez. Abdülbaki Hoca, değerlendirmiştir / çatışmıştır ve reddetmiştir / ve onu yeniden değerlendirme beklemektedir. Bu bekleyişi boş çıkarmaz. 1945'ten bu yana verdiği binlerce sayfalık ya-

pıt, Hoca'yı bu alanda «biricik» kılar. Ama şunu da eklemek gerekir: Derin bilgisiyle, yorulmak bilmez araştırıcılığıyla, bildiğini yeniden devindirmesiyle Hoca, eski kültürümüze içerden de baksa, yine önemini koruyacaktır.»

Hikmet İlaydın ise, Gölpınarlı'yla ilgili yazısında Hoca için «Bir maneviyat yolcusu olarak da yaşamanın uzunca bir bölümünde zikzaklar yapmaktan kurtulamamıştı» diyor. Oysa Gölpınarlı, inançlarının gelişmesiyle kendini yenilemesini bilmiş biriydi, giderek Mevlâna Coşkusu'nun içinde kendini bulabilmişti.

Türkiye Yazıları'nda Ahmet Say da Erhat ve Gölpınarlı için görüşlerini konu eden yazısında ayrıntılar ve anılarla iki büyük bilgini anıyor.

DÖNEMEÇ

Özdemir İnce ve Rifat Ilgaz, bu iki ünlü şair Bilim ve Sanat'da ve Dönemeç'de ilginç görüşlerini açıkladılar. Fikret Otyam'ın Melih Cevdet'le ilgili saptamalarını anımsatan görüşleri bu şairler de bazı tartışmaya değer yaptılar. Mustafa Taner'in sorularını yanıtlayan Rifat Ilgaz «40 kuşağının» toplumcu - gerçekçi şiir anlayışındaki bu ögeyi gözden kaçırmak isteyenlerden söz ettikten sonra bunların savını şöyle aktarıyor:

«Behcet Necatigil, Orhan Veli de aynı yıllarda yazdılar, niye bunlar gerçekçi olmuyorlar? Oysa bizim dergimiz ayrıydı, görüşümüz ayrıydı, aramıza almıyorduk onları.»

Ilgaz, Yarenlik'teki şiirlerinden söz ederken belirtiyor:

«Çıraklardan, çocuklardan söz ediyordu 1944'lerde.. Şimdi Refik Durbaş'ın yazdıklarını biz o zaman yazdık.»

Mustafa Taner soruyor:

«40 yıllarının Toplumcu - Gerçekci şairlerini "Acılı Kuşağım" diye sahiplenen Mehmet Kemal'in bugünü hakkında ne düşünüyorsunuz?»

Soru anlamlı, Ilgaz'ın yanıtı eleştirel:

«Mehmet Kemal uydurma gazetecidir. Kendi anılarını anlatıyorsa anlatsın, ama, çeşni getirsin, biçimsel değişiklikler yapsın. Bakın, Salah Birsel'e, bir yere kadar bir şey... Bitti! Uydurma şey yazılmaz! Alay ve şaka ile içtenlikle olur, gerçeğe dayanır.»

Özdemir İnce'nin şiirleri Fransa'da Bulgaristan'da yayınlanıyor. İnce, İspanyolca'ya, Portekizce'ye de, Amerika'da da İngilizce'ye çevirileceğini umuyor. Şiirlerinin Türkçe'de kalmasını "Dilsel hapishane" diye niteliyor ve bu 'hapishane'den "ancak yabancı dillere çevrilerek kurtulabiliriz" diyor. Konuşmanın ilginç yanı, yurt dışında Türk yazınına olan ilginin azlığı için gösterdiği gerekçe. Özdemir İnce'nin kanısı şöyle:

«Benim şiirim bir yabancı dile çevrildiği zaman Batı şiirine benzemiyor, bir ozanla özdeşleşmiyor. İyi, ya da kötü benim şiirim, yani onlara göre bir yabancının şiiri... Nice ozanımız var ki, — yüz yıldır— Fransızca'ya çevrildiği zaman bir Fransız ozanının silik kopyası, İngilizce'ye çevrildiği zaman epeyce sığ bir T.S. Eliot çıkar ortaya.»

Eleştirmen ve araştırmacılarımız Batı kopyacı şairlerimizi bir bir ele alıp yabancı şairlerle özdeşleşmesini saptamalı ki, çalıntı, ya da bol bol esinlenmeler dönemi kapansın da özgün şairler çıksın ortaya!.. Söz konusu «benzerlik» öykü yazarlarımız için de söz konusu İnce'ye göre. Örneğin şöyle diyor:

«Şimdiye kadar Sait Faik, Orhan Kemal, Kemal Tahir vb. yazarlarımız yabancı dillere çevrilmiş ama tutmamıştır. Niçin tutmamıştır? Buna yanıt bulunduğu zaman belki yazınımızın en önemli sorunsallarından birine yanıt bulunmuş olacaktır.»

Acaba bulunabilecek midir?

Bilim ve Sanat'ta yer alan önemli yazılardan biri de «Cumhuriyet Öncesi Öğretmen Kuruluşları» hakkındaki yazı. Sezai Kaynak'ın, yeni bilgi ve belgeler veren yazısında —belki dizgide— bir iki yanlış var. Türkiye Muallimler ve Muallime'ler Cemiyeti Birliği'nin ilk Yönetim Kurulu'nu 9 Mayıs 1921'deki Hakimiyet-i Milliye'den aktarırken «İktisat Müdürü Vehbi» diyor (sf. 17, st. 3). Doğrusu İktisat Müderrisi Vehbi'dir. Bu «Vehbi» VII. dönemde İstanbul'dan, VIII. dönemde Niğde'den milletvekili olan Vehbi Sarıdal'dır. I. Dünya Savaşı'ndan önce Almanya'da öğrenim görmekte iken 1919'da İstanbul'a gelen Vehbi Sarıdal, İstanbul İktisat ve Ticaret Okulu'nda profesörken emekliye ayrılmıştı. Bir kaç yıl önce vefat etti. Zaten, 26 Haziran 1922 günlü Hakimiyet-i Milliye'de yayınlanan Bildiri'deki imza Sezai Kaynak'ın yazısında verilirken (sf. 19, st. 1) bildiriyi imzalayanlar arasında bu kez «İktisat Müderrisi Vehbi» deniliyor. Demek ki, «İktisat Müdürü» değil. Şükrü Efendi'nin bu bildiriyi suçlayan yazısı makaleye aktarılırken (sf. 19, st 1) «Devrimleri tahkirkâr sözlerle» deniyor. Oysa bildiride sözü edilen «tahkirkâr» değil «takdirkâr» bir dille yazılmıştı.

Yazko Edebiyat'ta Recep Bilginer'in Neyzen Tevfik'le ilgili anısı, Asım Bezirci'nin şair İsmet Özel'le ilgili eleştirisi üzerlerinde ayrı ayrı durulacak özde ve değerde yazılardır.

Yazarlık Sorumluluğu

MUSTAFA BURHAN GÜNEŞ

Bertolt Brecht, **«Özgünlük»** başlıklı yazısında şöyle diyor: **«Çinli bilge Çuang Dsi,** daha yeni yetmeliğinde yazmıştı yüzbin kelimelik bir kitap. Ama eserinin dörtte üçü ordan burdan aktarmaydı. Günümüzde böyle kitaplar yazılamaz; çünkü alıcısı çıkmaz. Bu yüzden yazar, kendi kafasından geçirdiklerini, kişisel düşüncelerini açıklıyor; dolayısıyla kimin aklı başında olduğu da açıkça ortaya çıkıyor. Başkalarından edinilecek fikirler bulunamıyor artık. Sonra bir fikrin açıklanış biçimi de başkalarından edinilemez. Bu kişiler, (aktarmacılar) bir tek insanın yapmayı becerebileceği görkemli yapıları da hiç görmemişlerdir.» (1)

Aktarmacılık... Evet, başkasının yaratısını alıp, biçimsel değişiklikler yaparak (öz de aynı) kendinin gibi gösterme. Bertolt Brecht her ne kadar **«Günümüzde böyle kitaplar yazılmaz.»** diyorsa da böyle yazılarla, kitaplarla karşılaşıyoruz. (**«Ses Sese Karşı» ile «Bir Düğün Gecesi»** romanları üzerinde yapılan tartışmaları anımsayalım.) Bu yazıda Yarın Dergisinde Sn. Cem Özer'in **«Sevginin Etkin Eylemi»** başlıklı (2) yazısı üzerinde duracağım.

Sn. Özer'in yazısının üçüncü paragrafı şöyle: **«Çiçekleri çok sevdiğini söyleyen bir adam tanırım. Çiçek der, başka şey demez. Gel gör ki çiçekleri solmakta. Neden mi? Sulamadığından. Şimdi çiçekleri sevdiğine inanmamı bekler misiniz?»** Erich Fromm, «Sevme Sanatı» adlı kitabının 33. sayfasında bakalım ne diyor: **«Bir kadın bize çiçekleri (3) sevdiğini söylese, ama onları sulamasa onun çiçekleri sevdiğine inanmayız.**

Yine Sn. Cem Özer'in yazısının 4. Paragrafına dönüyoruz: **«Sevginin doğması, yaşaması, gelişmesi için gereken ilk halka: Etkin ilgi demek, ilk önce gerçekten istemek demektir. Beğenmek, hissetmek, tatmin olmak, vermek demektir.»**

Erich Fromm, adı geçen kitabının 33. sayfasında: **«Sevgi, sevdiğimiz şeyin yaşaması, gelişmesi için duyduğumuz etkin ilgidir.»** diyor.

Başka örnekler de verebiliriz, adı geçen yazıdan. Amaç bu değil. Yazar sorumluluğunun, dürüst olma zorunluluğunun artık lafta değil, yaşamın her alanında bilinip uygulanması gerektiğini bir kez daha vurgulamak. İnsanlara iyinin, güzelin, doğrunun hele özgün yapıtların sunulmasının gerekliliğini vurgulamak. Çoğaltmacılık aktarmacılık bir noktaya dek sürer. Ama o noktayı tarih, bir daha silinmemek üzere koyar.

Başkalarının düşüncelerini kaynak belirterek, tırnak içerisine almak en basit yazı kuralıdır. Bazı kişiler ya da Sn. Cem Özer, yukarıda alıntılarını yaptığım bölümlerde tırnak işaretinin matbaa hatasından dolayı basılmadığını söyleyebilirler. Ama ben «Hayır» diyorum. Neden mi? Çünkü yazının 11. parağrafında E. Fromm'un (eleştirilmek üzere) tırnak içine alınmış bir cümlesi bulunmaktadır. İstediğini tırnak içine alıp, istediğini almamak gibi bir kuralın olduğunu da sanmıyorum.

Son olarak, **«Dergimizin sayfalarında yer alan yazıların tümünün sorumluluğunu üstleniriz. Kimi zaman içine düştüğümüz yanlışları açık yüreklilikle kabul ederiz.»** diyen Yarın Dergisinin bu aktarma yazı karşısındaki tavrını merakla bekliyorum. Amacım, yıkıcı eleştiriler, kara çalmalar değil, insanımıza iyi, doğru, güzel ve en önemlisi özgün ürünler sunulmasının yazar sorumluluğu ışığında var olabileceğini bir kez daha belirtmektir. Sanırım buna, ekmeğinden bölüp kitap, dergi alan okurun da hakkı vardır.

---

(1) Bertolt Brecht, Sosyalist Gerçekcilik ve Toplum, sf: 34

(2) Cem Özer, Yarın Dergisi, Ağustos 1982, sayı: 12, sf: 12

(3) Erich Froom, Sevme Sanatı, Payel Yayınları, sf: 33

ANAYASA VE BASIN KONULU İKİ SEMİNERE İZİN VERİLMEDİ

Türkiye Gazeteciler Sendikası İstanbul şubesinin 5-7 Ekim günleri arasında yapacağı ve çeşitli hukukçularla basın mensupları ve yazarların katılacağı Anayasa seminerine Sıkıyönetim gerekli süre içinde cevap vermedi. Bu nedenle de seminer gerçekleşmedi.

Balıkesir Barosu ile Balıkesir Gazeteciler Cemiyetinin 16 Ekim'de yapılmak üzere ortaklaşa düzenledikleri Anayasa ve Basın konulu kongreye de sıkıyönetim tarafından izin verilmedi.

NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜNÜ G. GARCIA MARQUEZ ALDI

1982 Nobel Edebiyat Ödülü'nü Kolombiyalı yazar Gabriel Garcia Marquez aldı. Ülkemizde de «Yüzyıllık Yalnızlık», «Başkan Babamızın Sonbaharı» gibi romanları ve kısa hikayeleriyle tanınan Marquez için eleştirmenler «Çağdaş Latin Amerika edebiyatının en usta yazarı » olarak niteliyorlar.

YAŞAR KEMAL FRANSA'DA «MONDIAL DEL DUCA» ÖDÜLÜNÜ ALDI

İnsanlığa olumlu katkıları olan edebiyatçılara, yazarlara ve bilim adamlarına çalışmalarını teşvik etmek için 1969 yılında oluşturulan «Mondial del Duca» ödülü, bu yıl Yaşar Kemal'e verildi.

Fransız Akademisi, Fransız Fen Bilimleri Akademisi, Goncourt Akademisi üyelerinden ve yazarlar ile eleştirmenlerden oluşan seçiciler kurulunda ayrıca Maurice Schumann ve Edgar Faure gibi eski bakanlar da bulunuyor.

Yaşar Kemal'in oy birliğiyle aldığı ödül, bundan önceki yıllarda da Jean Anouilh, Ignazio Silone, Victor Weiskopf, Jean Guehenno, Andrey Sakharov, Alejo Carpentier, Lewis Mumford, Germaine Tillion, Leopold Sedar Senghor, ean Bourget, Jorge Luis Borges ve Ernst Junger'e verilmişti.

BELKIS KIRIKOĞLU'NUN İLK KİŞİSEL SERGİSİ ANKARA'DA AÇILDI

Ankara Kadın Ressamlar Derneği'nin üyesi Belkıs Kırıkoğlu, birinci kişisel sergisini 25 Ekim günü Ankara-İş Sanat Galerisinde açtı. Daha önce yurt içi ve yurt dışında çeşitli karma sergilere katılmış olan Belkıs Kırıkoğlu'nun yapıtları, 8 Kasım'a kadar sergilenecek.

YILDIRIM ÖNAL ÖLDÜ

Türk tiyatrosunda yeteneği ile sivrilmiş ve ün yapmış olan Yıldırım Önal, İzmir'de geçirdiği beyin kanaması sonucunda öldü.

51 yaşında ölen Yıldırım Önal, Devlet Konservatuvarını bitirdikten sonra bir süre Devlet Tiyatrolarında görev almış, daha sonra ise çeşitli özel tiyatrolarda çalışmıştı. Cyrano de Bergerac, Güzel Helena, Mary Stuart, Tanrılar ve İnsanlar, Tanrıdağ Ziyafeti, Güneşte On Kişi, Menserrat, Harput'ta Bir Amerikalı, Tilki, Tahta Çanaklar, Misafir, Genç Osman, Nora, Onikinci Gece, Duvarların Ötesi, Günden Geceye, Foto Finiş, Sezar ve Kleopatra, Babamızın Evinde Hayat, Bir Don Kişot, Köşe başı, Arzu Tramvayı, Büyük Kulak gibi pek çok yerli yabancı oyunda başarıyla oynayan Yıldırım Önal, tiyatro çalışmalarının dışında filmler de çevirdi ve seslendirme sanatçısı olarak da çalıştı.

Yıllardır alkol tutkusu yüzünden çeşitli kereler alkol komasına giren Yıldırım Önal, bu alışkanlıktan kurtulmak için tedavi gördüyse de sonuç alamamıştı. Türk tiyatrosu adına bir kayıp olan Yıldırım Önal'ın erken ölümü, ne yazık ki bu tutkunun bir sonucu oldu.

KARADENİZ TİYATROSU MÜNİR ÖZKUL ADINA BİR GECE DÜZENLİYOR

Ordu Belediyesi Karadeniz Tiyatrosu, bu yıl perdesini Dinçer Sümer'in «Bizim Evler... Sizin Evler ve Ülker A. Köksal'ın «Adem'in Kaburga Kemiği» adlı oyunlarıyla açıyor. Aydın Üstüntaş'ın yönettiği oyunlar, haftanın değişik günlerinde sergilenecek.

Bu arada Ordu Belediyesi Karadeniz Tiyatrosu, bu yıl 40. sanat yılını kutlayan Münir Özkul onuruna bir gece düzenleyecekler. Münir Özkul'un Ordu'lu seyircilere tanıtılacağı bu gecede Dinçer Sümer'in oyunu oynanacak ve oyunun başlamasından önce Münir Özkul seyircilerle söyleşide bulunacak.

Sanatın Yaşamı Kavraması

Sanat her boyutunda yaşamı kavrar. Kavramalıdır. Sosyal gerçekçi toplumcu sanatçıların çıkış noktasıdır bu. Yoldur yöntemdir. İnsan için olan sanatın insanla bütünleşmesi, gerçekle kendi estetik kuramını yoğurmasıdır.

Holdinglerin sanatı ideolojik kullanımda tutan sanat dergilerinin bugünkü hareket noktası bu savımızı belirlemektedir.

Örneğin «Çiçeklidağ Sokağı» *üstüne* «Hilmi Yavuz»*a ısmarlama şiir yazdıran* «Selimoğlu»*na ısmarlama hikâye yazdıran holdingci sanatın amacı nedir? Güzele yönelerek güzeli vurgulayarak bir çirkini yoketmektir.*

Eşcinsellerin bunalımında Türkiye'de tüketilen mürekkep bir kurgunun bir somutta boyutlanmasıdır.

- *«Almanya dönüşü kocası ve kendisi iş bulamayan 28 yaşındaki kadın kendini sekizinci kattan atarak intihar etti.»*
- *«Çaresizim kendimi satmaktan başka ne yapabilirim. Bu suç mu?»*
- *«Kalp hastası kocası iş bulamadığı için kocasının rızası ie fuhuş yapan kadın mahkemede ağladı. Kocam suçsuzdur onu bağışlayın» dedi.*
- *«Bir anne çocuklarına bakabilmek için böbreğini satışa çıkardı.»*

Bunlar günlük yaşantımızın bize kanıksatılmak istenen ve magazin basınının çarpıtıp sululaştırdığı haber başlıklarıdır.

Bu toplumsal yara şiirde, hikâyede, fotoğrafta karikatürde, resimde, müzikte yansıdığı zaman toplumun duyarlılığını örecek bu duyarlılık sosyal yapıda bilinci, bilinçli kalabalıklar, kurtuluşu, çareyi ülkeyi savunmayı ve ülkeye sahip çıkmayı başaracaklardır.

Holdinglerin çarpıttığı sanat sanatçıları da çarpıtmakta «çiçeklidağ» sokaklarında Lale Bahçesi'nin Nedimleşmesini oluşturmaktadırlar.

Dün saray, bugünse holdingler yeni Nedimler ve divan edebiyatının gül bülbül edebiyatını hortlatmaktadırlar.

Holding dergileri ve çıkar aşamasında bir iki sanat dergisi bu yolda kan aramaktadır. Bir edebiyat yozlaşmasının sergilenmesinde pekçok sanatçı günlük endişelerinin girdikleri kabın biçimine bürünmenin yapısındadırlar. Kendilerinin varolmasıyla, kendilerinin varedilmesi arasında bir kullanımın acısını görmek de bize düşmektedir.

Sanat/Edebiyat/81 ilk çıktığı günden bu yana toplumun salt gerçeğini aramıştır. Bir ulufe boyutundaki edebiyatımıza yansıyan yozlaşmanın karşısında arınma odağı olarak gençleri görmüş ve buna yönelmiştir.

Arınmanın odağında duran gençlerin bugün giderek bir önceki kuşağın kendilerine çürümüş öğelerinin boşluğuna sağlıklı yeni sürgünler olarak girdiğini görüyoruz.

Dergimiz sürdüğü sürece, bu yapıyı koruyacağız ve tırmandıracağız.

Bu dergi gençlerin sahip çıktığı edebiyatımızda bir arınmanın oluştuğu dergidir. Hep söylüyoruz tek değiliz elbette. Çok şükür çok şükür ki, Türkiye'de kendi dengesinde dinamik boyutlar karamsarlığın aydınlığıdır.

Bir yokuş çıkıyoruz İnsanı sevenler insandan yana emekten yana olanlar hayatı yaşamı kavrayanlar hep yokuş çıkarlar. Solukları, sevinçleri tarihin çağın kendilerinden yana olmasıdır.

Sanat/Edebiyat/81

EDEBİYATIMIZDA YENİLER YILLIĞI İÇİN...

Edebiyatımızda Yeniler Yıllığına katılma sona erdi.

Yapıtları seçiciler kuruluna verdik. Bundan sonra ulaşanları yıllık dışı dergide değerlendirmeye alacağımızı belirterek, katılanlara teşekkürlerimizi iletiyoruz.

Selahattin Çakıcıoğlu

FİLİSTİN

I —

Ayrılırken Filistinli bir gerilla
karısını öptü
çocuğunu öptü
yineledi
bir de
Tanrı aşkı için öptü

II —

Bulutlar gibiydi onlar
Dağıldılar parça parça
Yine de gülüyor Arafat'ın gözleri
Onu yaşlı bir ana
Bir çocuk
Genç bir kız öpüyor
Kanıyor tümünün yüreği

1983 Yıllıkları Hazırlanırken

MUSTAFA BURHAN GÜNEŞ

Geçenlerde eski gazeteleri karıştırırken gözüme sayın Doğan Hızlan'ın Cumhuriyet Gazetesindeki **«Yıllıklar Kolaylık Sağlıyor»** başlıklı yazısı takıldı. Ocak 1982'de yazdığım fakat yayınlatamadığım **«Varlık Yıllığı 1982 Üzerine»** adlı yazım geldi usuma. 1982 Varlık Yıllığı'ndaki eksikleri, atlamaları belirtmiştim. Bu yazının temelinde de yıllıklara verdiğim değer yatmakta. Yıllıklar, bir yılın yazınsal, siyasal ve toplumsal olaylarının, etkinliklerinin değerlendirilmesi, muhasebesidir. Özellikle yazın yıllıkları, yazın tarihi açısından çok önemlidir. Bunların daha sağlıklı, titiz hazırlanması gerekmektedir.

Önümüzdeki aylarda yeni yıllıklar yayınlanacak; neler yapıldı, neler yapılamadı vb. toplu değerlendirmeler yapılacak. 1982 Varlık Yıllığı'ndaki eksik ve atlamaların 1983'de de yinelenmemesi için yapılana bakıp, olumlu - olumsuz yanlarını tekrar gözden geçirmekte yarar olacaktır. **(Bu, yaşamın her alanında geçerli olmalı.)**

Yıllardan beri belli bir düzeyde yayınlanan Varlık Yıllığı, 1982'de bir boşluğu doldurmak şöyle dursun, yetersiz ve düzeyinin altına düştü. Bir yılın yazın, siyasal ve toplumsal olaylarını değerlendiren, üzerinde titizlikle durulması gereken yıllıkların, bu denli kolaycılığa kaçılarak, yanlı yazılarla doldurulması değerini, güvenilirliğini, etkinliğini yitirtir.

Bu yazıda yıllığın üç bölümü üzerinde duracağım. Bunlar:

A) 1981 Yılında Şiirimize Kısa Bir Bakış (sf: 23):

Sayın Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanan bu incelemenin «Olaylar» (sf: 24) ara başlıklı bölümünde 1981 döneminde kapanan ve yayınlanmağa başlayan dergileri sıralamış. Burada atlananları biz ekleyelim:

Kapanan dergiler: Yapıt, Yazın

(4. sayısından itibaren ANYAZKO tarafından yayınlanan Yazın Dergisi, Eylül 1981'de 7. sayısıyla yayınını durdurdu.)

Yayınlanmağa başlayan dergiler: Bilim ve Sanat, Yeni Olgu

Atatürk'ün 10. Doğum Yıldönümü nedeniyle düzenlenen şiir yarışmalarından unutulan da; Spor Toto'nun düzenlediği **«Atatürk Şiirleri Yarışması»**dır. Bu yarışmada **Osman Serhat Erkekli, «Sonsuzlama»** adlı şiiriyle birinci oldu.

«Ölümler» bölümünde de (sf: 25) ne **Özdemir Asaf**'tan (ölümü: 27.1.1981) ne de Toplumcu/Gerçekçi ozanlarımızdan **Enver Gökçe**'den söz edilmekte (ölümü: 19.11.1981). **«Dergilerde Şiir»** bölümünde ise Karabük'teki dergiden tutun da Almanya'daki Anadil dergisine, Mavera'dan Oluşum'a ve abone olmadan bulmanın zor olduğu Ankara Sanat'a dek bir çok dergi yer alırken; Ankara'da yayınlanan dergilerden **Yaba, Yeni Olgu** ve **Ilgaz**'ın yazı kapsamına alınmaması düşündürücüdür.

Sayın Muzaffer Uyguner'in bu bölümü titizlikle hazırlamadığını, varsayımlarla hareket ettiğini kendisi de **«Kemalist Ülkü ile Küçük Dergi'nin son sayılarının elimize geçmediği ve bunların kapandığı sanılmaktadır.»** (sf: 24) diyerek kanıtlıyor.

B) 1981'de Çocuk Yazınımız:

Sayın Emin Özdemir'in hazırladığı bu bölümde de eksikler bulunmakta. Dergi olarak Tercüman Çocuk, Milliyet Çocuk ve Türkiye İş Bankası'nın çıkardığı Kumbara Dergilerinin ele alındığı bu incelemede Yaba Dergisinin Temmuz/Ağustos 1981 sayılarını birleştirip çıkardığı **«Çocuk Yazını ve Masallar»** özel sayısının unutulması, amatör dergilerimizin dar olanakları ile gerçekleştirdikleri ilerici çabalarının küçümsenmesi anlamına gelmez mi?

C) 1981 Döneminde Tiyatromuz:

Sayın Selmi Andak tarafından hazırlanan bu bölümde (sf: 114-118) üzülerek belirteyim ki; Toplumcu tiyatromuza katkıları yadsınamayacak olan bir Ankara Sanat Tiyatrosu'nun, bir Dostlar Tiyatrosu'nun, bir Ankara Halk Tiyatrosu'nun bırakın oyunlarının adı, oyunlarının eleştirileri, bu tiyatroların adı dahi bulunmamaktadır.

Uluslararası Sanat Gösterileri A. Ş.'nin renkli müzikallerinin (?) yerine, toplumcu tiyatro için uğraşı veren bu tiyatroların oyunlarından vazgeçtik; hiç olmazsa adlarını görmek isterdik.

Yazınımıza daha derli toplu, güvenilir yıllıklar sunulması ve bütün bu eksiklerin, atlamaların 1983 Varlık Yıllığı'nda olmayacağı umudundayım. Şunu unutmayalım; Yıllıklar, yazın tarihimizin tuğlalarıdır.

Aytekin Karaçoban

DÜŞEDÖNÜK

Geldiler
İçimizi yakanı
ayakta tutanı koyduk boşluğa
bulduğumuz ortak dilde bölüştük.

Geldiler
kaygısız usul
sınırların ötesinden
Duymadı yasalar / yasa yapıcılar

Geldiler
Füzeler sırtlan uykusundaydı
Nötron radarlar / sınır koruyucular

Geldiler
sınırlar aştık
seslerimizi saldık zamana
ezgilerle oynaştık
Şenlik yeriydi evren
«yır oluştu»

—De ki
hep geleler bize
biz de onlara gidek

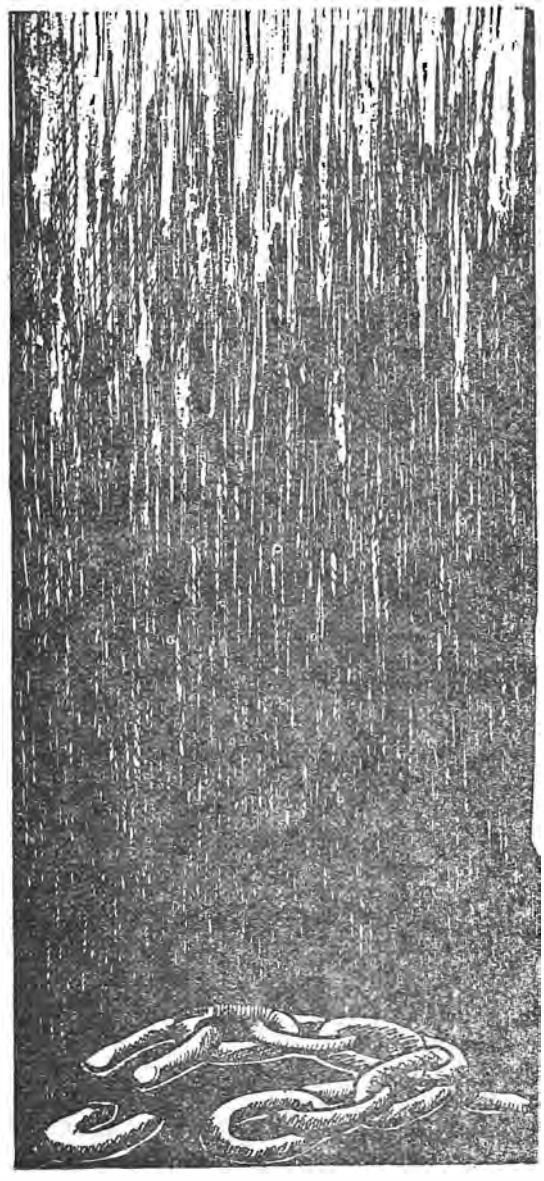

Selahattin Çakıcıoğlu

YİNE DE

Yine de maviler kurtarıyor
Bulutlar, kuşlar falan
Çirkinlikler, çelişkiler, yozlaşmalar
Çözülüp gidiyor yavaş yavaş

Ozan Ş. Akbaba

İNSANIM BEN

Bir elimde dünya ve barış
bir elimde dinamit

Bir elimde uygarlık ve uzay
bir elimde kör kuyu

Şener Hançer

DUVARLAR

Cezaevini boyayacağım
Anneleri
Çocukları
Çiçekleri
İnsanları çizeceğim duvarlarına
Renkler ışıldayacak
Sarıların morların karnında
Aklar karalar
Sevgiyle sevgisizlik
Yanyana duracak duvarlarda
DUVARLAR
YIKILACAK...

Hüseyin Tahmaz

1. MEKTUP

Bu ayak sesleri
Ürkütmesin seni
Bu yokluklar hiç.
Biliyorsun;
Mutluluk uzağımızda değil..
Ölümler kederlendirmesin seni
Vurgunlar hiç.
Belki de,
Aydınlığın tohumlarını
biz toplayacağız.
Umutsuzluk görmek istemiyorum gözlerinde,
Yüzünde yorgunluk hiç..
(Boğaz sabahları soğuk mu yine)
Selam yolluyoruz sabah rüzgârlarıyla,
Alıyor musun
Neyse;
Gecikme sakın işine.
Kanma sakın
Günlerin gidişine.

Desen / Adnan Durmaz

Hüseyin Kaytan

SÖKER ACIYI OMUZLARINDAN

Bir gök dolusu ışık yürür gözlerinden
ağlayan, iç çeken bir sözcüğe.
Bir
iki
silkinir sözcük
ve dönüşüverir, bir gök dolusu ışıltı içinde
doyumsuz bir şiire.
Bir
İki
silkinir şiir
söker acıyı omuzlarından
kuşanır, yürür dağlara.
— Asırlık yaslarından başları dizlerine
düşmüştür dağların —
Bir
İki
söker acıyı omuzlarından
gümbürder bir çığın ak kerseklerinde.

Bir gök dolusu ışık yürür gözlerinden.
Kuşanır şiir, yürür ovalara
pamuk devşiren Ali'ye gider
gurbetçi Hüseyin'e
Hatçe'ye gider
Memed'e
İnsan'a!...
Hasan'a
Bir iki silkinir insan
ürperir
inilder
titrer
sakınır
naz eder...
..... ve
kükrer-
Söker acıyı omuzlarından!

Orhan Topuz

UZAK MI

Uzak mı daha
Uzak mı bahar
Ağaçlar çiçeğe
Çiçekler meyveye
Duracak ne zaman.
Uzak mı daha
Uzak mı göçmen kuşlar
Yuvaya dönüş
Kavuşmak ne zaman.
Ya bu toprağın koynundaki
Sabırsız tohum
Ne zaman patlayacak
Oy ne zaman...

Döl Tuttur da Öyle Git

EKREM GÜNEŞ

Taş kafalı Kerim namıssızı yok mu? Nereye gittiysem arkamdan geldi, bırakmadı yakamı.

'Ulan oğlum Zılgıt Rıza. Köyde dirlik-düzen kalmadı. Bi sürü dikbaşlılar türedi. Bunların dizginlerine vurup iyice bir hızaya getirmek gerekir. Sert, inatçı birisin. Seni gördükçe tüyleri titriyor, yollarını şaşırıyorlar. Diyeceğim şu ki, tam sana göre. Köye mıhdar yapalım seni. Bana güven, arkanda duracağım. Dediğimi yaparsan, köylüler donuna sıçarlar', demiş, aklımı çelmişti.

Bi ayağı kentte, bi ayağı köydeydi beyin. Kapısında taksisi, çifte çifte traktörleri vardı. Can biter toprakları tutmuştu. Benim gibi cıbır birinin has yüzüne heves değildi. Yapamadığını yaptıracak birini arıyordu. Amacı, baldırı çıplakları birbiriyle boğuşturup, işini yürütmekti. Çıkarı yolunda kullanacağını aklı kesmese, mıhdar olmamı hiç ister miydi? Onun yüzünden az mı dayak atmıştım çobanlara, arkasızlara. Mıhdar olduğum için karakola düşmedim ama, yolettim mahkemeleri.

Bi kalbur çocuk vermiş tanrı. Bi avuç toprakla ,bi sürü hazır yiyici beslenir mi? Alamanya'ya gideyim dedim, tıskalı olduğum için almadılar.

Yetmişti soluğumun koktuğu. Kerim Beyin hesabı varsa, benim neden olmasındı. Bi alamancı gibi bol para görmeliydi elim. Çalıştırdın mı şalgam kafayı, para oluk gibi akardı valla.

Bakmayın haramı-helalı dilinden düşürmeyenlerin sözüne. Çıkarları yolunda analarını bile satarlar. Bizim köylülerin çetrefelll işleri hiç bitmez. Kum gibi kaynar tefeciler. Borç verecekleri para için bonoyu çürük bulur, ille de mıhdar senedi ister bu hergeleler. Baba, miras kaçırmak için, para almadan uyduruk kara işlere mühür basmak karşılıksız olmaz ya. Cebime bi yol açılırsa, o zaman başka olurdu her şey. Bastım mührü, aldım payımı. Haaaa... Söylemeye unuttum. Sonradan bi de alamancı karılarının mühür işleri çıktı ki... Asıl vurgun orada. Kocaları varsın sürünsün gâvur ellerinde. Bu sıracalıların hesaba aklı yetmezdi. Bol para göreli ellerinin ayarı iyice bozulmuştu. Yerden alıp göğe savuruyorlardı. Bana işleri düştükçe istedim dilimin döndüğü kadar, aldım alacağımı.

Memiş'in Sülük var ya. Şeytanla ortaklık kurmuş çekiç kafalı dümrük. İçinde cinler hora tepiyor herifin. Bi de kâğıdın-kalemin dilinden anlasaymış... Anamızı beller, deve dikeni dikermiş ocağımıza.. Döyüs Alamanyaya gitmeyi başardı da, şaşıp kaldı köylüler. Lacivert takımı sırtına çekmiş. Kalemleri de çifte çifte sıralamış döş cebine. Görevliler, mürekkep yalamış biri sanmışlar. Ayıp olur diye, okur-yazar olup olmadığını sınamamışlar. Kimin aklına gelirdi bu hinlik?

Alamanya'dan bi gelişinde yanıma düşürdü yolunu. Bi tutam kemik yığını nasıl da üfürülmüş. Işıl ışıl olmuş köse yüzü. Eşek semerine dönmüş kıçı. Boğaz deliğinden girenler, bok torbasından hiç çıkmamış mı ne? Domoz eti yiye yiye oldu zahar.

Arsız arsız gülerek:

«Alamanya parası alkol mıhdar. Çalışması çok zor. Fakat, insanın cebi şiştikçe sarhoş oluyor, daha çoğunu istiyor. Kestirmesi, Alamanya'da deste deste çocuk pa-

rası veriyorlar. Bana, fazladan iki hazır yiyici yazdırcayım diye geldim buraya.»

Bak şu ırzı kırığa! Sofuluğu dilinden düşürmezdi. Eli para göreli, haramı-helalı unutmuş. Dil kırmasının yolunu-yordamını da öyle bi öğrenmiş ki.

Sevindim içimden. 'Tamam. Bol paralı biri daha geldi ayağıma.' dedim.

Sülük'ün şeytanla ortaklığı varsa, benim de karnımda tilkiler kuyruğunu birbirine değdirmeden dolaşırdı. Yokuşa sürmeliyim ki, cebime giden yol kalınlaşsın.

«Yolunu karanlık kesmiş, şaşırmışsın sen. Avradının karnı dolu olsa da, doğmadık çocuğa don biçelim desek. O da yok. Olmadık çocuğu nasıl yazdırırız? Hem de iki tane birden. Duyulursa, adamı ipe çekerler valla.»

«Senin elinde. Korkma. Kokusunu çıkarmayız. İkiz yazdırırız, olur-biter. Kadınlar çift çift çıkarmıyorlar mı sanki?»

«Çıkarırlar... Beşiz-altız bile çıkarırlar. Ama seninki o denli cins değil ki.»

«Gizli bi iş için geldim diye, sık-boğaz etme beni mıhdar. Bal tutan parmağını yalar. Bi ucu da sana değecek. Kime ne zararı var bunun? Olacak olan gâvurun parasına.»

Bi ucu da bana değecekmiş...

Değecek dürzü! Bedava iş var mı öyle? Gözümün üstünde enayi yazmıyor ya benim.

«Kirli para oğlum, kirli para. Boğazından nasıl inecek?»

«Aklına yanarım mıhdar. Güldürme insanı... Elime değecek paraya bakarım ben. Gâvurun köleliğini yapacağız diye anamız ağlıyor, insanlıktan çıkıyoruz. Bu kadarını da biz yapalım. Değsin çoluktan-çocuktan uzakta çektiğimiz sıkıntılara. Az mı göbekler şişti, enseler kalınlaştı sırtımızdan?»

Namussuzum gözünü bağlamış, içine işlemiş para tutkusu. Eli para görenlerin açgözlülüğü bu yüzden mi ola ki?

«Aklına koymuşsun bi kez. Ne dediysem, kestin yolumu. Kendimi ateşe atıyorum ya, olsun. Ortada Memiş Emminin hatırı var. Yapacağım bu işi. Yalnız, ben de payımı isterim.»

Ağa değildi, bey değildi. Benim gibi cıbırın biriydi. Hatırı olsa, ne denli olurdu patetes götlü Memiş'in. Çıkarımı gözettiğimi belli etmemek için söz olsun diye söylemiştim.

«Baştan söyledim mıhdar. Boş küpe ossurmak var mı? İsteyeceksin elbet. De hele, ne kadar vereyim?»

«Şey... Çok değil... Çocuk başına iki teklik yeter.»

«İki çocuk için dört binlik...?»

«Öyle.»

«Çok mıhdar, inan ki çok. Taş atıp da kolun yorulacak değil ki. Yapacağın ne... Altı-üstü bi mühür basmak. Ben, Alamanya'ya gitmezden önce yediğimiz-içtiğimiz ayrı gitmezdi. Dostluğumuzu gözönünde bulundur. İki bin vereyim, yeter.»

Bak şu dümbüğe! Gâvurun parasının üstüne çadır kuracak. Bana vereceği dört bini çok buluyor. Yaralı parmağa işemeyen böyle bi dürzüye iyilik mi yapılırdı. Ne yaparsın... Şu yoksulluk yok mu? Belimi kökünden kırdı, geçemedim öte geçeye.

«Başka biri yüzbin verse yine yapmaz, itin kıçına sokardım. Seni sevdiğim için ölçülü davrandım. Sonunda okkanın altına gitmek de var.»

«Seni böyle bilmezdim mıhdar. Bi işim düştü diye ayağını söğüt kütüğüne dayadın. Öyle olsun.»

«Bi şey daha var Sülük. Bu iş çocuk oyuncağı değil. Saklı tutulması gerekir. Aramızda kalsın. Kadın milletinin ağzı söz tutmaz. Karına bile söyleme. Bi duyulursa, ocağımızı söndürürler valla.»

«İçini serin tut. Can çıkar, sır çıkmaz bizden.»

«İnsanın dili ağzına çoğu zaman sığmıyor. Bu sır uzun zaman saklanmaz. Diyeceğim şu ki, çaba göster de tezelden iki çocuk doğurt avradına. Döl tuttur da öyle git.»

Ağzı kulaklarına varıncaya dek güldü:

«Benim sümüklü avratta çocuk doğura-

cak hal mı kalmış. İzine geleli ağrısını-sızısını dinlemekten usandım. Bizimkilerin kınamayacağını bilsem, günümü doldurmadan gideceğim Alamanya'ya. Hazır yiyicilerin sayısını artırmak için yine de bi yolunu bulacağım.»

Eli para göreli avradı da beğenmez oldu hergele. Neymiş... Uyuşukmuş da... Pasaklıymış da... Elinden kabuklu yumurta bile yenmezmiş de. Onu buluncaya dek akla karayı seçmişti. Alamanya'ya gitmeden önce kim bakardı yüzüne? Ne çabuk unuttun bey kapılarında ırgatlık yaptığını.

İki doğum kâğıdını doldurduk. Bi erkek, bi kız yazdık. Alamanya kâğıdıdır dedik. Gözü Sulu Ali'yle Tat Bekir'e tanık olarak parmak bastırdık. Mühür de tamam.

Yüz kez sıkıla. Çenesi durur mu Memiş'in Sülük'ün. Alamanya'ya varınca, önüne gelene söylemiş. Duyarlar da dururlar mı? Hele boku kıllı Bayram'ın kulağına gider de önüne geçilir mi? Alamanya mektuplarının çıvgınına tutuldum. Bi yandan da avratları. Kadınlarla doldu-taştı evim, kancık pazarına döndü.

Babamı öldürmüş de ocağıma düşmüş gibi yalvarıyorlardı:

«Kurban olayım, yoluna öleyim mıhdar, ne olur inatlaşma.»

«Beş kuruş sahibi olalım diye çektiğimiz sıkıntıları görüyorsun. İki çocuk yazmakla ne kaybedersin?»

«Düzmece bi iş yapmanı istemiyorum ki. Karnımdaki yakında doğacak. Üç ay önce yazdırmakla dünya yerinden oynamaz ya.»

«Bizimkinin çok selamı var mıhdar. Diyor ki...»

«Memiş'in Sülük'ünkini nasıl yaptın? Bize gelince mi doğruluğun tuttu?»

«Mıhdar... Mıhdar... Mıhdar...»

Bu işin gizlisi-kapaklısı kalmamıştı. Çıkmıştı kokusu. Dediklerini yapmazsam, itliklerini gösterir, beni eleverirlerdi. Çıkar üstüne kurulmuştu bu dünya. Yükselttim fiatı. Çocuk başına beşbin. Kimine bi, kimine iki çocuk yazdım. Tam seksen doğum kâğıdı doldurdum.

Namıssızım, kıyamet günü yaklaştı mı ne? Baksana Kısır Hava'yla Kara Dudu'ya. Onlar da çocuk yazdırmaya gelmişlerdi. Tanrının doğurtamadığını kunnamaz katırı ben nasıl doğurturdum. Gerçi, yaptığım şeyler olmayan şeylerdi ama, olmayan şeylerin de bi mantığı olmalıydı canım.

Azarladım, ayıpladım Kara Dudu'yu. Kolay attım başımdan.. Ya Kısır Hava domuzu... Yapıştıkça yapıştı pıtrak otu gibi. Gitmez başımdan.

«Elini ayağını öpeyim, günahlarını çekeyim mıhdar. Ne istersen vereyim. İki çocuk da bana yaz», diye tutturdu.

Gözleri felfecir okuyordu. Açtı bu kancık. Anam avradım olsun açtı. İsterikliği geçmeyen kancık katırlar gibi...

«Demek ne istersem, yerine getireceksin?»

«He ya...», dedi titrek bir sesle.

Bende bi avrat var ki, düşman başına. Avrat değil, manda namıssızım. Bataklığa bıraksan, akşama dek kıpırdamaz yerinden. Avrat yüzü mü gördüm ben? Ne yapayım, baldırı çıplaklık suçumuz. Bu pasaklıdan başkasını bulamadım.

Dilim tutula tutula:

«Altımda iyice bi ezilirsen, bu işi oldu bil», dedim.

Yüzü kızardı, alımlı alımlı baktı bana:

«Er yüzü mü gördüm ben», dedi usulca. Sonra başını önüne eğdi.

Bi ılıklık yayıldı içime. Heyecandan soluk alışım hızlandı. Gerdek gecesine girerken bile böyle olmamıştım.

Ne yapsın kadın? Yürek dalındayken çok şey ister can. Hangibir gün beklesin kocası izine gelecek diye. Onbir ay yanacaksın. Bi ay söneceksin. Herkes dayanabilir mi bu yanmaya?

İş bu kadarla bitmiyordu ki. Bi de ölüm sorunu vardı bu olmayan çocukların. Hep yaşayıp duracak değillerdi ya. Sonra okul çağı gelince foyamız ortaya çıkardı. Bi yol bulmalıydım, buldum. Ölüm kâğıdı doldurursun olur-biterdi. Ya o zamana dek mıhdarlığımı sürüdüremezsem... Bu kötüydü işte. 'Boşver... O zamana dek kim öle, kim kala. Yükümü tutup kaybolmalıyım ortadan', dedim.

Nüfus memuru şaşıp kalmış bizim köy-

deki nüfus artışına.

'Dereköy'de bi hal var. Suyu mu değişti, havası mı, toprağı mı? Yoksa avratları mı cinsleşti? Kısır kadınlar bile doğurmaya başladı. Bu gidişle avratlar altı ayda bi çıkarmaya başlayacaklar. Sağlık Bakanlığına başvuralım da, bi bilimsel inceleme yaptırsın', demiş.

Her taşın altından çıkardı. Çakallıkta üstüne yoktu içkici domuzun. İçime kurt düşmüştü. Bi pislik çıkarmasından korkuyordum.

Bi akşam çilingir sofrasını kurdum, yalnız başıma demleniyordum. Telefonun zili öyle bi çaldı, öyle bi çaldı ki... Hiç görmedim böylesini. Sanki gözümde şimşekler çaktı, gök gürledi odanın içinde. Korkudan içim höpürdedi, yüreğim ağzıma geldi. Telefona koştum. Karşımdaki kaymakamdı.

«Alo... Ben Zılgıt Rıza... Şey, Dereköy mıhdarı... Buyrun kaymakam bey. Emredersiniz... Sabah erkenden oradayım efendim... Kuşkunuz olmasın efendim...»

Öfkeli olduğu belliydi. Soluğu ıslık gibi gelmişti telefondan. İçime ince bi korku yapıştı. Bi bildiği vardı ama, ne? Oysa her zaman böyle mi davranırdı. Söyleşir, şakalaşırdık.

Kısır Havva'ya gidecektim o gece. Nasıl da yeşillenmiş, akşamın olmasını iple çekmiştim.

Uyku tutmadı. Yatağın içinde bi o yana, bi bu yana dönüp durdum. Gece bi yıl oldu, uzadıkça uzadı. Beni ne yapacaktı kaymakam? Yoksa yediğim bokları öğrenmiş miydi.

Aydınlığın karanlığı böldüğü sırada evden çıktım. Saat dokuza doğru kaymakamlığa vardım. Kuşkuyla kapıya kulak verdim. Ses geliyordu içerden. Yaz ortasıydı ama, tipiye tutulmuş gibi titriyordum.

Kapıyı vurdum, ezile-büzüle içeri girdim. Kaymakam yerinde oturuyordu. Beni görünce yüzü değişti. Gözlerini ağırtarak donuk donuk baktı. Alaylı alaylı:

«Bak Cemil Bey, bizim doğum uzmanı geldi», dedi.

Kaypak, biri olduğunu söylerlerdi de, inanmazdım. Hep sırtımı sıvazlar, yüzüme gülerdi. Az mı kadeh kaldırmış, rakı şişesi devirmiştik birlikte. Unutmuş, bi solukta yabancı oluvermişti döyüs!

«Çoktan beri kuşkulanıyordum efendim...»

Sesin geldiği yana baktım. O ne... Nüfus memuru oturuyordu kapının dibinde. Kıkır kıkır gülüyordu. Sabahın köründe ne işi vardı burada? Önünde kocaman iki defter duruyordu. Nüfus kütük defteri olmalıydı bunlar. Anlamıştım, yakayı ele verdiğimi.

«Bok yemişsin mıhdar. Hem de içinden çıkılmaz, tepeli bi bok! Senden hiç ummazdım. Demek yanılmışım.»

Bilmezlikten geldim:

«Söylediklerinizden bi şey anlayamadım efendim. Neler olmuş? Ne yapmışım?»

«Demek bilmiyorsun? Üç kâğıtçı budalaya bak. Sersem mi sandın beni? Yazdırdığın babasız çocuklar... Kısır kadınları, doğumdan kesilmişleri de doğurtmuşsun. Hem de ikiz ikiz. Yoksa yeni bi ilaç mı buldun?»

Doğru çıkmıştı kuşkularım. Öğrenmişlerdi demek. Nüfus memuru fitillemiş olmalıydı. Yoksa kaymakam nereden bilecekti. Zaten o hergeleyi gözüm tutmuyordu. Ucundan gösterseydim, kokusu çıkmazdı. Artık yadsıyamazdım. En iyisi doğruyu söylemeliydim. Belki birlikte yediğimiz, içtiğimizin hatırına bağışlardı beni.

«Şey... Yazdırdım efendim. Bu da bi kamu görevi sayılır. Yurt dışında çalışan köylülerimizin eli bol para görsün istedim. Ne büyük sıkıntılar çektiklerini biliyorum...»

Öyle bi köpürdü kaymakam, sözümü yarıda kesti:

«Sus! Üçkâğıtçılık ne zamandan beri kamu görevi sayılmaya başladı dürzü! Evirip-çevirme. Görevini kötüye kullandın. Hakkında yasal işlem yapılacak. Yaptıklarının hesabını mahkemede verirsin.»

Deliğe düşersem, sonum ne olurdu. Yalvarırsam, bana acır, üstünü örter diye düşündüm.

«Elinizi-ayağınızı öpeyim kaymakam bey. Bi kalbur çocuğum var. Onların yüzünü güldürmek için yaptım bu yolsuzlukları. Bari onlara acıyın.»

«Bana ne senin sıpalarından. Yasa ada-

mıyım ben. Haksızlıkların, yolsuzlukların üstüne gitmek görevimdir. Gir içeri de aklın başına gelsin.»

Dürzü seni! Hindileri, kuzuları yutup yutup zom olurken yasa adamı olduğun aklına gelmiyordu. Nereden taşınıyordu bu değirmenin suyu? Bilmiyor muydun çulsuz biri olduğumu? Yolumu bulmadan senin gibi yiyicilere nasıl sofra donatırdım ben?

Bi yere telefon etti. Çok geçmeden bi polis geldi. Saygıyla dikildi karşısına:

«Buyrun efendim.»

«Al bunu, savcılığa götür», dedi.

«Başüstüne efendim.»

Yanına düştüm. Önce karakola götürdü beni. Dinlene dinlene bi güzel dövdüler. Deli danalar gibi böğürttüler. Meğer ne denli diş gıcırdatan varmış bana. Sonra savcılığa. Açtı ağzını, yumdu gözünü savcı bey. Oradan mahkemeye. Derken, üç yıl yedim.

Düşünde gördüğü, umut bellediği Alamanya'ya gidemeyen bizim köyün dürzüleri var ya. Karınları kurt dolu bu hergelelerin. Hem de parmak kalınlığında zambıl kurdu. Yurtdışında çalışanları bi türlü sindiremezler. Nasıl sindirsinler ki. Alaman doktorlarına, bedenlerindeki her bi deliği gösterdiler de, yine gidemediler. İşleri-güçleri köy odasında, kahvede alamancıların hesabını tutmaktır. Sanki banka veznecisidir bu keferele. Avratları elkapılarında çalışsın, bunlar yesin. Hazır lopçudur kerhanecilerin tümü de.

Her bi pisliğin altından bunlar çıkar. Bok gibi bulaşırlar her şeye. Kediyi görünce aslan, kuzuyu görünce kurt kesilirler. Sıkıştıkları zaman da, ışığı görmüş tahtakuruları gibi finişe kalkarlar.

Bu sümsüklerin elinden, kimse çekmedi benim çektiklerimi. Onların yüzünden düştüm deliğe. Çok mu yedim, bok mu yedim. Nereden geldi mıhdar olmak aklıma. Bi beladır sardım başıma. Kurtulamadım gitti.

Ulan namıssız Öküz Ürküden Hüsnü! Alamanya'ya gidip de ne bok yiyeceksin? Orada öküz yok ki, ürküdesin. Bizim köyün öküzleri çoktur. Ürküt ürküdebildiğin kadar.

Avradını şeyttiğimin Hıpırtı Şükrü'sü! Kancık eşşek sidiği koklamış eşşekler gibi burnunu dik bakalım yukarılara doğru. Delikten bi çıkayım, sürteceğim o burnunu yere.

Hökümetde de, yasalarda da hiç iş yok canım. Kafa yormuyorlar ki büyüklerimiz. Dövüz derdinden dağlara-taşlara düşer, avuçaçarlar elin gâvuruna. Amerikan başkanının masasını yumruklarlar. Aklınızdan zorunuz mu var sizin? Masayı yumruklayarak dövüz almak nerede görülmüş?

Ne gerek bunlara canım. Aradıktan sonra yol mu yok. Yurtdışında bi milyondan fazla yurttaşımız çalışmıyor mu? Çıkaracaksın bi yasa. Her evli işçiye yazdıracaksın iki fazla çocuk. Evli işçilerin sayısını yarım milyon sayalım. Eder bi milyon fazladan çocuk. Her bi çocuğa beşbin veriyorlarmış. Ayda eder beş milyar lira. Yılda altmış milyar. Gelip çocuklarımızı sayacak değiller ya. Avuç açtıklarımız bu kadar veriyorlar mı? Böylece hem dövüz bulur, hem de borçlanmaktan kurtuluruz. Ah elimde bi fırsat olsa, namıssızım çıkarırım böyle bi yasa.

Fazla çocuk yazdırdıysam, kötü mü ettim yani. Ben yolumu buldum bir. İşçiler buldu iki. Hökümete dövüz sağlandı üç. Ödüllendirileceğim yerde, cezalandırdılar beni. Bizde hep böyle olur zaten. Deliğe düştüğüme değil de, buna yanıyorum ben.

Süleyman Sünel

UNUTAMAM O GÜNÜ

I.
Yaş yağmur demeden
Yaya yürüdüm
Yollar
Tanıktır

Ürkek kollamalarla
Avucumda sakladığım
Daha ikicik çekmeden
Gören olur sanısıyla
Fırlatıp/attığım
Cigara
Tanıktır

Gümüşköpüklü bir benglsuya kapılmışcasına
Derslerini dinlediğim
Yaşaması dünyanın
Yolgöstericilerl
Güleç öğretmenlerim

Düşlerimle taygiden düşlerini
Ders aralarında bile
Anlatıveren
Yayla soluklu
İçli sevgilim

Tanıktır
Yaşadığımız
Kıyımlar
Kıtlıklara
Yarınlar için
Toy yüreğimde göverttiğim
Acar umutlara

II.
Anamdır
Kardeşlerimdir
Son tanıklar da
Ki gördüler
Selin
Suya karıştığı bir günde
'den ....,'dan .....'den .....,'dan
Yürekyakan soğuğu
Kerpiç evimizden çıkarıp
Atamadığımızdan

(Ve yıllardır
Durmadan dolaşıp ta
Bir işcik bulamadığımdan)

Ocaktaki
Islak çalıyı
Tutuşturmak için

Çocuk beleğimin boyaynasını
Çıkarıp dergilerim arasından
Burkulan yüreğime
Aldırmadan(!)
Yaktığımı

Alabilmek için
Yıllardır canatmış olduğum
Lise diplomamı

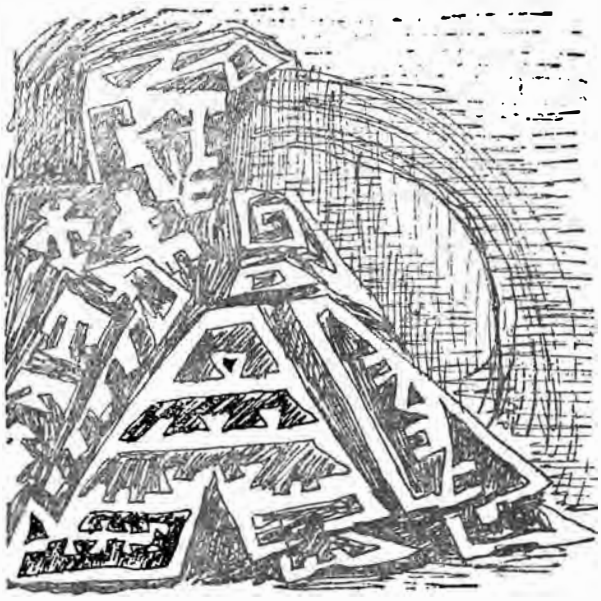

Kötü Yollara mı Düşsünler?..

D. ALİ YEDİGÖZ

Günlük siyasi bir gazetenin baş sayfasında şu acı ve anlamlı sözcükler yer alıyordu:

«Bu kadar genç kızı sokağa atmayın.»

«Yurtsuz kalan kız öğrenciler Bakan'a yalvardı.»[1]

Evet, bu tümcelerin ne kadar ağır olduğunu herşeyden önce normal bir insan olarak yüreğimizde duyabiliyor muyuz acaba? Duyabiliyorsak ne mutlu. Fakat duyamıyanlar da var, ya da çaresiz, sorumsuz birer robot gibi dolaşanlar...

Bilir misiniz, evsiz, yurtsuz ortada delice sürüklenmenin verdiği acı burukluğu? Bilir misiniz, yanan bir ocağın verdiği sıcaklıktan kilometrelerce uzakta, «kara gurbette» yaşamanın verdiği o kara duygululuğu?

Bilirsiniz elbette, eğer birazcık da olsa bu duyguları tatmışsanız, niçin bilmeyesiniz? Ama bilmek de yetmiyor, onbinlerce gencimizin bu ivedilikle çözülmesi gereken acil sorunlarına çare bulmaya. Gerekli olan gözyaşları değil, soruna pratik çözümler getirmek. Bu da yine bu konulardaki teorik bilgi düzeyimize bağlı.

Önceden düşünülmesi, programlanması gerekir bazı şeylerin. Özellikle toplumu ve gençlerimizi yakından ilgilendiren konuların.

On binlerce öğrencinin, hele bu öğrenciler en yakın gelecekte ülkenin en önemli yerlerinde görev yapabilecek yüksek öğrenim gençleriyse, kuşkusuz bu insanların fark gözetmeden tümünün en azından kalacak yer sorununun çözümlenmesi en başta devlete düşen bir ödevdir. Sosyal hukuk devleti olmak bunu gerektirir. Eğer bu konuda çaresiz, boynu bükük ayaklarına yatıyor; devletimizin yoksul, güçsüz olduğunu istemiyerek de olsa savunuyorsak; buna alternatif onbinleri sokağa mı atacağız?

Böyle bir davranışa alkış mı tutacağız?

Yoksa... Yoksa, (hiç aklımıza bile getirmek istemiyoruz) sokağa acımasızca fırlatılan, bunca yıl okuma uğruna emek harcayıp, göz nuru döken (yapılan masraflar da cabası) genç kızlarımızı açıkça toplumda yüz karası olarak nitelendirilen kötü yollara mı sürükleyeceğiz?

Kötü yollara sürüklemek...

Acı, bağrı yanık ve insanı en vahşi nükleer silahlardan daha çok öldürücü bir tümce... Bu belki hepimiz için böyle olmıyabilir. Ne olmuş yani, kötü yola düşmüşse, kıyamet mi kopmuş? diyebiliriz. Ama, gelgelelim «kazın ayağı hiç de öyle değil».

En başta bir insanın yine kendi türünden karşı cinslere bir mal gibi kiralanarak peşkeş çekilmesi, çağımız adına utanç verici, çirkin bir olgu.

Bu utanç verici, çirkin tabloyu daha da çirkinleştiren, çirkefleştiren bu işe zaman ilerledikçe kültürlü, belli bir eğitim ve öğretimden iyi - kötü geçmiş kişilerin de bulaştırılmak istenmesi.

Evet, istediğimiz kadar meydanlarda söylev çekelim. İstediğimiz kadar, gençliğe değer verdiğimizi, onların tüm sorunlarını çözeceğimizi haykıralım.

Bu çare değildir...

Önemli olan getirdiğimiz düzenlemelerle gençlere sahip çıkmak, onlara yeni bir dünyanın olanaklarını seferber etmeğe var gücümüzle çalışmak.

Biz ulus olarak, büyük laflar etmeyi alışkanlık edinmiş, fakat, iş pratiğe gelince kaytarmanın yollarını yana - döne aramışızdır. Sonuç olarak da, büyük enerji vererek kazandığımız önemli mevzileri, bir solukda geriye püskürtmüşüzdür. Buna en iyi örnek: Günümüzdür...

---

(1) 10 Ekim 1982 Pazar, Güneş gazetesi, s. 1.

Hüseyin Kaytan

KARDEŞ KARDEŞ

Dağlar eeey,
soylu
dağlar
ey!
Dinleyin...
Nasıl vurmuş ki bacımı canevinden karanlık
düğün kurup salınmak varken
ölümcül gövdesiyle
cğ-
lar
eyy!...
!
—Sayrı bir çocuğun da bağırdığı
evrenlerden bir evren
kardeş, kardeş
kardeş düşlerimizde bir evren,
düşlerimizde
yazgımız bir dem
gökyüzüne,
maviye, mavinin ötesine
yetkin, yalnız ellerimizle yazılır,
yazgımız ki en güzel
şiir bedenli kızlarımızın gözlerinde süzülür...
Kardeş, kardeş,
kardeş düşlerimizin buyruksuz
ve sultansız gezegeninde
kadınsı bir gök
şiir bir gelincik,
yan-
gın
verilir toprağa
yakılır toprak, toprak,
toprakta insanlar
giysisiz, yalnayak
şakrak
kuşlar isterler
billur aşklarına,
çünkü bağrına
bıçkın ölümlere tutkuyu gizleyerek
yüzü yivli kadınlar/ağlar
oğullarına...
Kardeş, kardeş,
o sayrı çocuğun da bağırdığı
kardeş düşlerimizde bir ülke
yokuşlarını türkü-
lerle
soluyarak
el
ele
öyle
yaralı bir şahan taşır gibi görkemli
çıktığımız,
ırmaklarında
sonrasız bir şiir
gibi
aktığımız,
o
sayrı çocuğun da bağırdığı
kardeş düşlerimizde bir ülke...—
Dağlar eyyy,
soylu
dağlar
ey!
!
Dinleyin!!!
!
Nasıl vurmuş ki bacımı canevinden karanlık
düğün kurup salınmak varken
ölümcül gövdesiyle
ağ-
lar
eyy!...
!

Yaşamda Bir Gün

NAZAN DORMAN

SABAH:

Salınarak balkona çıktı. Yedi parçalı, çiçekli basma eteği yerlere değin. Eteğin bitiminde altları dolgu saboların burunları gözüküyordu, kırmızı.

Başının bir devinimiyle, elinin de yardımıyla sarıya boyalı saçlarını geriye attı, omuzlarına düşürdü. Gün ışığında, bakımlı elinde bir pırıltı yanıp söndü.

Elleri, balkonun demirini kavradı. Gösterişli bedenini öne eğerken, belli belirsiz çevreye göz attı. Şen sesiyle beş, altı yüz metre öteye seslendi: «Ossmaan.. Ossmaan.» Bakkal Osman baktı. «Bana bir Saklambaçla, iki Samsun gönderiver.» Çırak, beş yüz metreyi, üç dakikada aşıp, balkondan sarkan çilek sepetine yerleştirdi elindekileri. Kan damlayan parmaklar çekti yukarıya. İçeriye yöneldi.

Boş kalan balkondan önce müzik duyuldu: «İkimiz biir fidanıız...» Herkesin dinlemeye zorunlu olduğu tonla sardı sokağı. Ardında, üç yaşlarında, sarışın oğluyla geldi, güneşin çekildiği yere portatif sandalyesini açıp, oturdu. Bacak bacak üstüne attı. Sabosunu parmaklarının ucuna değin getirip sallamaya başladı. Bedenini örtmekte pek de becerikli olamayan lacivert buluzunu düzeltti, iri kahverengi gözlerini sağda solda gezdirerek. Sigarasından bir nefes aldı. Ak kollarını uzatıp, gazetesini kucağına yaydı. Pudralı rimelle kabartılmış kirpiklerini indirdi. «İkimiz bir fidanız» altın plak aldı, haberini okudu. Talât, sevilen çocukların şımarıklığiyle balkon kenarına koştu, plastik kovasını attı. Pat! Her an okuduğundan ayrılmaya hazır gözlerini o yöne çevirdi. «Aa, Aaaa!» Evecenlikle fırladı, kalktı. Baktı bir an. Sigarasını balkon demirinde söndürüp attı. Karşı acentadaki rehbere seslendi: «Ağabeysi, Talât kovasını attı. Verebilir misin.» Rehber ağabeysi gülerek Talât'ın kovasını yukarı attı. Yaygın, kırmızı dudaklarından «Teşekkür ederim» sözcükleri döküldü. Döndü. Talât gülüyor, sevinç çığlıkları atıyor. Hışımla atıldı. Şak! Yanağında patladı tokat. Gülümsemesi dondu. Gözleri iri iri, annesine baktı. Pat! Pat! Pat! Bacaklarına, kabasına, ellerine vurdu vurdu. «Atma demedim mi sana. Ha, demedim mi!» Çocuğun çığlıkları şarkıyı bastırınca bıraktı. Gözleri sel gibi Talât, bir annesine, bir yanındaki kovaya bakıyordu, çığlıklarını gittikçe yükselterek. «Sus!» Kovayı uzattı. Talât elini uzattı. Şak! «Bir daha atmıyacaksın!» Çığlık çığlığa Talât'ı kucağına aldı. Öptü, saçlarını okşadı: «Sus benim oğlum. Bir daha atmıyacak. Sus.» Yürüdü içeri girdi.

ÖĞLE:

«Abidiiinn, bana bir kilo domates getir. İyilerinden seç. Bak çürük çıkarsa geri yollarım.» Manav Abidin domatesleri sepete yerleştirdi.

«Baakkaall, bakkaal. Bana bir büyük yoğurt getir.»

«Abidiinn, bir kilo şeftali getir.»

Portatif masayı açtı. Talât'ı sandalyesine oturttu. Tepsiyle yemekleri getirdi. Güzel sözlerle, doldurduğu kaşığı uzattı. Talât ağzını açtı, kaptı. Yine uzattı, yine kaptı. Yine uzattı, Talât başını çevirdi. «Aç oğlum, bak ne güzel.» Talât ısrarını sürdürdü. «Açsana çocuk.» Eliyle çocuğun ağzını sıkıp, zorla açtı, kaşığı soktu. Dik dik baktı gözlerine. Talât yutkundu. Tez bitirdi yemeğini.

«Baakkaal, iki tipi tip çiklet getirsene.»

ÖĞLEDEN SONRA:

«Saniye Hanım, gel bir kahve içelim.»

Saniye Hanım'la başlarını eğmişler birbirlerine. Sarı, kara saçları karışmış. Sesleri alçalıp yükselerek ortak arkadaşlarından, eşlerinden konuşuyorlar, kahveleri-

ni içerek. Pembe, dar pantolon, eteğin yerini almış. Arada birbirlerini sözüyorlar, Anlamazlıktan gelerek. Bir şarkı çalıyor hafiften, «Geceler, ahh geceleeer...»

Saniye Hanım kalkıyor. Talât uyumuş. Balkon demirine yaslanıyor. Bakıyor... «Ayşegül, dün sakızımı sizde mi unutmuşum?» Gençkız şaşkın, «Bilmem. Bakayım, bulursam getiririm.» «Aa, önemli değil, öyle sordum. Sen bana biraz mecmua getir. Akşam bakarım.» «Olur.» «Okumadıklarımdan olsun. Sen hepsini getir de, ben seçerim.» Ayşegül içeri girer.

«Baakkaal, iki tane lollipop getirsene.»

AKŞAM:

Pantolonuna eş renkte buluzunun yakasını açık bırakıp, boncuk kolye takmış. Geriye taranmış saçlarında lacivert bant, konuk çifte servis yapıyor. Bir yandan Ajda Pekkan'ı dinliyorlar. Talât kaşığını düşürüyor. Alâaddin, vuracakmışçasına kızgın bakıyor. Çocuk korkuyor. «Korkutma çocuğu Alâaddin.» Kırgın bakışlarını konuklardan eşine çeviriyor. «Bilerek yapmadı. Çocuk o. Bir daha yapmaz babası.» Severek bakıyor, çocuğun güvenle ışıldayan gözlerine. Alâaddin utangaç, konuk hanıma bakıyor.

«Ah seni gidi seni...» Gökben bağırıyor.

GECE:

Sessiz, içeriden gelen ışıkla loş balkonda, daha çok tuvaleti andıran beyaz geceliğiyle oturuyor. Alâaddin'in konukları evlerine bırakması uzamış. Sigarasının ışığı, parlayıp sönüyor. Beyaz, parlak terliklerinin burnuna bakıyor. Sonra, uzunca topuklarına. Bacak bacak üstüne atıyor. Ayağını sallamaya başlıyor. Sigarasını yeniliyor. Bir içimlik zamanda dalıyor gözleri, çevreyi unutmuş görünüyor. Sigarası bitince tığ işini alıp geliyor.

Sol eliyle, ördüğü kareyi gerip, sağ eli durmadan gidip gelerek, başını iyice eğmiş, dudaklarını sıkmış, boyasız yüzü az solgun, köşeleri dönüyor. Her köşeyi kapattığında, kucağına koyup kareyi geriyor, düzeltiyor. Bu düzeltmelerde sokağa bakıyor. Yine başlıyor pembe kareyi örmeye. İvedilikle işliyor elleri. Yeterli genişliğe ulaştığında kızgınlıkla kalkıp, yerine götürüyor işini.

Demirlere dayanıp sigarasını yakıyor. Derin nefeslerle parlatıp söndürüyor noktacığı. Köşeyi dönen arabanın farlarını gördüğünde demire bastırıyor. Kızgın, kavgacı içeriye yöneliyor.

Yarın bir yeni gün...

BAYRAKTAR YAYINEVİNİN İKİ YENİ KİTABI

1 — ERİC FROMM
ÇAĞIMIZIN ÖZGÜRLÜK SORUNLARI
Türkçesi: Bozkurt Güvenç
İkinci Baskı: 220 sayfa, 225 TL.

□

2 — OCTAVİO PAZ
Türkçesi: Bozkurt Güvenç
İkinci Baskı: 247 sayfa, 250 TL.

□

BAYRAKTAR YAYINEVİ
3. Cadde No. 5/8 Çankaya / ANKARA

□

Tüm kitapçılarda arayınız.

Yasemin T. Şahin

KEMENÇE DİLİ BİR GECE

Kemençe dili bir gece
Mavisi soyunur gökyüzünün
süzgün bir morluk ayaklanır
asma yeşili kapıda
akşam emzirmeye başlar çocuklarını
yorgunluğun sütünden
Eller yanlarına düşer
gömeç ekmeği başında
uykunun nöbet devralacağı
yoksulluk oyulu bir sofra
(dışarıyı) karanfil bakışlı
kemençe dili bir gece düşünmüş
Güneş inmeli bir gün sonu
ninniler basma gülleri gibi canlı-kanlı
yarın çocuklarını yıkar
çağın görünmez öfkesinden
düşlerin akarsuyu...

Saffet Azar

KAYIP TERAZİLER

Bir robot olsaydın ellerimizde
Bir meyva olsaydın yiyebildiğimiz
Parlatsaydı siyahları bir dolunay
Canyeleklerine ulaşabilseydi umutlar
Ölüyoruz;
Kan yetiştiremeyiş tedirginliklerimizde
Ölüyoruz;
Kayıp teraziler halay çekerken her an
Çözebilseydik seni dağlardaki hain sis
Soyabilseydik
Yollardaki kalleş duman
Bir teyp bantı olsaydın ellerimizde
Saçörgüsü olsaydın çözebildiğimiz
Otursaydı yörüngelerine kuş kıvıltıları
Peçe germeseydi yıldızlara bulutlar.

Mehmet Ercan

ÖFKELİ SULAR

Şimdi sularımız öfkeli bizim
kalplerde tufanlar koparmaktadır
sarsanda göklerimi ey karanlık
dağların ardında tan atmaktadır

Nevruz Uğur

SULAR DERYA OLSUN

(Hayriye'ye)

Sevgilim dağları geçtik seninle
Mahpuslara armağan tütün kokularından
acıları geçtik.
Bir rüzgârın deriiin uğultusu gibi içimiz
Yaşamın çıldırmış kollarında.
Gözlerini tut
Yüreğimdeki tanlara
Anlımdaki ışık vursun
Insın başımdaki bulut
Sevgiler bekleyen çiçeklere
Anlatsın sürgünlüğü.

Canımın ışığından akan bu sözler
Asılmış olsun
Gür bir ağacın koluna.
Sevgilim
Toplu açlıklar sürekli göçler yasak baharlar
içinde

Çocuk etme ağlatma beni
Töredir
Umuda varan sular dökerim yoluna
Dalıp gidişin anlatsın «vuslat» gülünü
Sular derya olsun

Bu dizedeki «deriiln» derin'in uzatılarak
söyleniş biçimi.

Norbert Lynton

MODERN SANATIN ÖYKÜSÜ

Çevirenler:

Prof. Dr. Cevat Çapan

Prof. Sadi Öziş

85'i renkli, 300'den çok resim

Yazarın inanışına göre modern sanatı destekleyen açıklamalar, sanki değişimin kendisi bir meziyetmiş gibi isyankârlığı ve yeniliği abartarak sorunu daha da ağırlaştırmaktadır. Ona göre modern sanatla geçmiş günlerin sanatı arasında temelde herhangi bir ayrılık ya da zıtlık yoktur. Sanat çalışmalarının stilistik özelliklerinden ve yüzeysel materyelinden çok, iç içeriklerine dikkat edilmelidir.

RK Remzi Kitabevi

sanat
EDEBİYAT '81
17 AYLIK SİYASİ DERGİ/YIL 2/ 1 EKİM 1982

Portre/ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI

Kemal Sülker

GÖLPINARLI MUZAFFER YÜKSEL'İN "SOFRA"SINDA

150 TL.